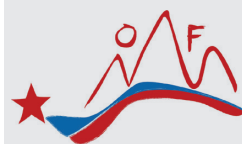


# SVOBODNA BESEDA



avgust 2017

cena 3 eur

Letnik III

ISSN 2463-8218

9 772463 821805



22 / REVIJA ZZB ZA VREDNOTE NOB SLOVENIJE /

## Park vojaške zgodovine Pivka



*Kolumna* / Jože Poglajen

**Volitve  
kralja  
Matjaža**

STRAN 6

*Aktualno* / Miran Hladnik

**Partizanska  
spominska  
dediščina**

STRAN 10-11

*Aktualno* / Tone Partljič

**Pohorci se  
spominjajo svojih  
partizanov**

STRAN 32-33



## Park vojaške zgodovine Pivka

# Zgodbe o naši polpretekli zgodovini

V Parku vojaške zgodovine Pivka pripravljajo tradicionalni, letos že 11. festival vojaške zgodovine, ki bo potekal od 11. do 17. septembra. Za obiskovalce pripravljajo številne dogodke, odprtje gostujočih razstav, predavanja, obudili bodo nekdanj tradicionalno Vestirngo, vrhunec pa bo festival dosegel v nedeljo, 17. septembra, ko bodo na ogled vojaški tabori iz različnih zgodovinskih obdobj, vožnje oklepne tehnike, ponazoritev vojaškega spopada iz druge svetovne vojne, pa tudi sejem militarij.

## // BESEDILO IN FOTO: Jožica Hribar

**P**ark vojaške zgodovine Pivka je muzejska ustanova, ki se ukvarja z ohranjanjem in predstavljanjem vojaško-zgodovinske dediščine s poudarkom na vojaški tehniki. Je v kompleksu nekdanje italijanske in pozneje jugoslovanske vojašnice ter vključuje bližnjo utrdbo Alpskega zidu, do katere vodi tematska učna pot. Upravitelj parka je občinski Zavod za turizem Pivka.

Začetki Parka vojaške zgodovine Pivka segajo v leto 2004, ko je bila med obrambnim ministrstvom in Občino Pivka podpisana pogodba, s katero so nekdanji vojaški objekti v Pivki prešli v last občine Pivka. Občina se je zaveza-

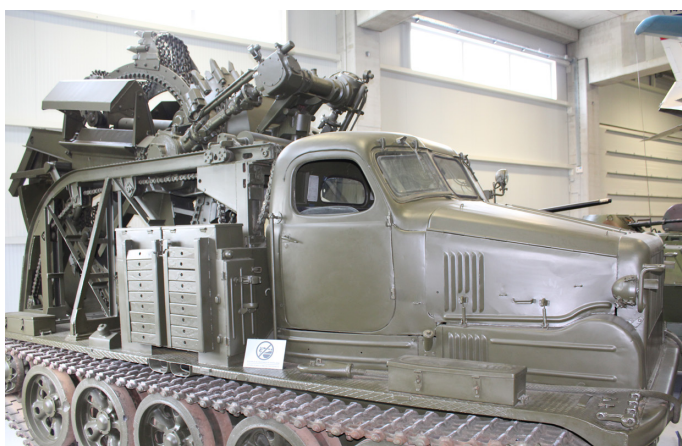
evropskih sredstev obnovili objekt komanda in okolico muzeja. Septembra istega leta so pripravili uprizoritev spopada med zavezniško in nemško vojsko, dogodek pa je v muzej privabil več tisoč obiskovalcev, zato podobne uprizoritve ponavljajo vsako leto v okviru prireditve Festival vojaške zgodovine. Nato so zbirko obogatili z nekdanjo jugoslovansko diverzantsko podmornico P-913, ki jo je muzeju podarila Črna gora, Slovenska vojska jim je predala helikopter Gazela TO-001, leta 2013 je v muzej prispelo letalo F-84G Thunderjet, ki ga je v sredi prejšnjega stoletja Jugoslavija dobila kot zavezniško vojaško pomoč,



Vodniki so ogled zasnovali kot zgodbe, ob katerih se ne bo nihče dolgočasil. Na sliki je vodnik Matej Jug.

nih slovenskih muzejev. Obiskovalce z razstavljenimi predmeti in s pomočjo sodobnih avdiovizualnih sredstev nevsiljivo popelje skozi našo ne tako davno preteklost. Za obiskovalce, ki niso posebni navdušenci nad orožjem, je najzanimivejša zbirka *Pot v samostojnost*, s katero tudi tistim, ki o naši zgodovini pred letom 1991 vedo bore malo, zelo privlačno predstavijo nekdanjo Jugoslavijo, življenje v njej, obvezno služenje vojaškega roka in našo pot v samostojnost. Za generacije, rojene po osamosvojitveni vojni, je to svojevrstna pripoved o času in življenju njihovih staršev, za starše pa obujanje spomina na čase, ki so nekoč bili, a jih danes več ni. Zaradi svoje interaktivnosti je zbirka zanimiva za stare in mlade, tudi za tujce, ki muzej obiskujejo v vse večjem številu.

V muzeju bodo na svoj račun prišli vsi, ki jih zanima bojna tehnika od tankov in oklepnih vozil preko letal in helikopterjev, v podmornici pa bodo lahko občutili življenja v »sardini« na utes-



Sovjetski rovokopač BTM-3, eden izmed redko vidnih eksponatov.



V okviru muzeja sta tudi odlično založena tematska trgovina in restavracija.

la, da bo zapuščene stavbe obnovila in v njih uredila vojaški muzej z obsežno zbirko oklepnih, artilerijskih in drugih vojaških sredstev. Septembra leta 2006 so odprli prvi paviljon s tankovsko-artilerijsko zbirko. Leto dni pozneje so muzejsko zbirko razširili in z denarjem iz

nato še jugoslovansko jurišno letalo OREL/IAR93 Vultur, zbirko ves čas dopolnjujejo. Leta 2013 je muzej z vsemi pripadajočimi zemljišči dokončno prešel v last občine Pivka.

Park vojaške zgodovine je zagotovo eden najsodobnejših in najbolj ureje-

njenem prostoru globoko pod morjem. Omeniti velja tudi zbirko vozil in orožja JLA, razstavo partizanskih tankovskih enot, ki zajema tanke in druga oklepna vozila, ter orožja iz obdobja druge svetovne vojne. Pohvalijo se z mnogimi redko vidnimi eksponati. ●





# Slovenska vojska v mednarodnem okolju

// PIŠE: **dr. Ljubica Jelušič**, *podpredsednica ZZB za vrednote NOB Slovenije*

**S**redi avgustovske vročine, ko se zdi, da živijo samo še novodobni turistični nomadi v brezkončnih kolonah na poti na morje ali z nje, vsi drugi pa skriti v sencah čakamo na ohladitve, in ko so celo naši prizadevni organizatorji proslav v borčevskih združenjih malce predahnili, je čas za premislek o nekaterih vprašanjih, ki bodo oživela v jeseni. Med njimi je tudi sodobna varnostna, obrambna in vojaška problematika.

Čeprav se zdi, da je ta v slovenski politiki ne glede na letni čas potisnjena v ozadje, pa prav v ZZB zelo skrbno opazujemo, kakšno vlogo dobiva slovenski nacionalno-varnostni sistem v pripravi proračuna za prihodnji dve leti, kakšna sta delovni in socialni položaj slovenskih vojakov in vojakinj ter kako pogosto se zakonodajalec, parlament, ukvarja z notranjimi problemi Slovenske vojske (SV) in njenega statusa v družbi.

Za svojo skrb imamo več razlogov. V ZZB vidimo SV v vlogi varuha temeljnih državnih vrednot, za katere so se bojevali že naši predniki. SV je naša partnerka na veliko slovesnostih; gardna enota je skrbna čuvajka spomenikov NOB in Orkester SV je že velikokrat na borčevskih proslavah gradil prijateljske vezi med vojsko in civilnim okoljem. Hkrati pa se zavedamo vse bolj ranljivega mednarodnega miru, ki se počasi, a vztrajno premika v smeri večjih političnih zaostritev. Sredi vročega poletja je na Daljnem vzhodu Severna Koreja rožljala z raketnimi poskusi in jedrskim orožjem, ameriški predsednik je v odgovor »čivknil« »z ognjem in gnevom«. Da bi bila grožnja še bolj trdna, je spotoma z vojaškim posegom zagrozil še Venezueli. Tako zelo je bil zavzet s tema dvema frontama, da je skoraj »spregledal« rasistično-teroristične izpade svojih podpornikov v Virginiji.

V teh nepredvidljivih mednarodnih okoliščinah je temeljno vprašanje, kako je naša vojska pripravljena na prihajajoče nevarnosti, koliko (vojaške) varnosti nam lahko zagotovi skupaj z zavezniki (in brez njih). Vsakoletno poročilo o pripravljenosti SV, ki ga javnosti spomladi predstavi vrhovni poveljnik, že nekaj let kaže stagnacijo in padec pripravljenosti, sistem pridobivanja kadrov za poklicne vrste SV je v krizi, popravki plačnega sistema v javnem sektorju so vojsko obšli,

obseg sodelovanja v mednarodnih operacijah, ki je bilo pomemben motivacijski dejavnik, se zmanjšuje. Modernizacija SV se je ustavila pred osmimi leti in za sedanjopremo lahko rečemo, da jo je po letih slabega vzdrževanja najedel zob časa.

Vlada RS je letos napovedala povečanje sredstev za obrambni sektor v prihodnjem dvehletnem proračunu. Toda sistemskih sprememb, ki bi obrambni sektor in SV postavile v središče novih varnostnih razmer in v središče našega zavedanja, da je za nove nevarnosti treba imeti dobro pripravljeno vojsko, še ni na vidiku. Ministrica za obrambo že od začetka 2016 predstavlja v javnosti možne spremembe Zakona o obrambi in Zakona o službi v Slovenski vojski. Zlasti spremembe prvega so politično zahteven projekt. Zakon se namreč spreminja s kvalificirano večino (dve tretjini navzočih poslancev), kar nujno zahteva soglasje vladne večine in vsaj dela opozicije. Vlade so pripravljene sodelovati z opozicijo na začetku mandata, kar bi bil pravi trenutek za spreminjanje Zakona o obrambi. Vendar takrat še noben minister ni imel že pripravljene osnutka novega zakona, pa tudi če bi ga imel, bi moral v proces usklajevanja s socialnimi partnerji (sindikati) ter z drugimi vladnimi resorji, kar bi (in tudi je) zaustavilo proces sprejemanja sprememb. Proti koncu mandata pa vlade običajno nimajo več energije ali politične potrebe, da bi se usklajevale z opozicijo, pogosto pa ni volje niti za medresorsko usklajevanje.

Nekje na tej točki smo zdaj s pripravljenimi sistemskimi spremembami zakonov, ki jih je ministrstvo za obrambo izdelalo v tem vladnem mandatu in prinašajo posodobitev in izboljšanje statusa vojaka v javnem sektorju in v družbi. Na zadnji seji vlade 27. julija pred (v tem mandatu najbrž zadnjimi poletnimi) parlamentarni počitnicami oba obrambna zakona nista prišla niti na dnevni red. Nasprotovala sta dva resorja. To niso dobri obeti v času, ko bi se celotna vlada morala že pogoditi z opozicijo o podpori Zakonu o obrambi. V ZZB si želimo, da bi vlada enakopravno obravnavala celoten nacionalnovarnostni sistem in vse temeljne poklice v njem, policiste, obveščevalce, vojake in poklicne gasilce. Šele izboljšanje položaja vseh naštetih bomo razumeli kot pomemben uspeh vladanja v tem mandatu. ●

## SVOBODNA BESEDA

### 6 – 7: Kolumni

**Jože Poglajen:** Volitve kralja Matjaža

**Martin Premk:** Sovražna dejstva

### 9 – 15: Aktualno

Ob izjavah Boštjana M. Zupančiča

Zbirka partizanskih spomenikov na Geopediji raste

Vloga domobrancev pri iztrebljanju Judov

Ob 70. obletnici začetka graditve Nove Gorice

### 16 – 17: V metežu zgodovine

Kaj je res in kaj ni res o Vojkovi smrti

Z ranjenci iz Pekla do Prezida

### 20 – 22: Pripoved

Miro Zupančič o izkušnji iz Gonarsa

Štefka Bevk o zločinu na Bukovem

### 31: Prejelo smo

Zlorabe in potvorbe pesmi iz zbirke

Zimzelen pod snegom

### 32 – 33: Aktualno

Pohorci se spominjajo svojih partizanov

### 34 – 35: V spomin

dr. Anton Vratuša

#### Fotografija na naslovnici:

Razstava v Parku vojaške zgodovine Pivka.  
(foto: Jožica Hribar)

**SVOBODNA BESEDA** je revija ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

**Izdajatelj:** ZZB za vrednote NOB Slovenije

Zanj: Tit Turnšek, predsednik

**Uredniški odbor:** Janez Alič (predsednik), dr. Maca Jogan, Božo Kovač, Mitja Meršol, Franc Štibernik.

**Odgovorna urednica:** Jožica Hribar  
telefon: (01) 434-46-17

**elektronski naslov:** svobodna.beseda@gmail.com

**Jezikovni pregled:** Mirjam Furlan Lapanja

#### Naslov uredništva in naročnin:

ZZB za vrednote NOB Slovenija,  
Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana  
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17  
romana.jemec@zbb-nob.si

**Cena:** 3 €

letna naročnina: 36 evrov,  
trimesečna naročnina: 9 evrov  
ISSN 2463-8218.

Transakcijski račun: SI56 0201 0001 8541 225

Davčna številka: SI 84151714

Tisk: Schwarz print, d. o. o. Ljubljana



## Tesnejše sodelovanje med ZZB NOB Slovenije in ANPI - VZPI

V zadnjih desetletjih se je močno razširilo in vsebinsko poglobilo sodelovanje med slovenskimi in italijanskimi borčevskimi organizacijami, zlasti na obmejnem območju. To sodelovanje je pred nekaj leti dobilo tudi svojo pomembno vsebinsko potrditev in jasnejšo perspektivo z dvema pomembnima dogodkoma, kot sta bili konferenca v Gorici – Italija (8. junija 2013 – *Resolucija partizanskih, borčevskih, protifašističnih organizacij Italije, Slovenije, Hrvaške in avstrijske Koroške*, ki so jo podpisali takrat prisotni predsedniki omenjenih organizacij) in dvostransko srečanje predsednikov ANPI - VZPI Carla Smuraglje in ZZB NOB Slovenije Tita Turnška (Oglej, 28. februarja 2015 – »Skupna izjava«).

Pred nekaj dnevi so nam predstavniki Pokrajinskega odbora ANPI - VZPI Videm, ki je hkrati koordinator dela organizacije v FJK, izročili konkreten predlog besedila Dogovora o sodelovanju naših organizacij ob slovensko-italijanski meji, o čemer smo večkrat govorili. Namen sklenitve Dogovora naj bi bila organizacijska in vsebinska obogatitev našega skupnega delovanja v bolj zaostrenih razmerah, ki jih čedalje bolj odkrito ustvarjajo razna desničarska stara in novejša fašistična gibanja.

Sodelovale bodo krajevne organizacije združenj borcev za vrednote NOB: Ankaran, Izola, Koper, Komen, Nova Gorica, Piran, Sežana, Bovec - Kobarid - Tolmin, ki se vsa strinjajo s sodelovanjem pri uresničevanju dogovora.

V dosedanjih pogovorih je bil omenjen predlog, da naj bi se predstavniki obeh borčevskih organizacij srečevali (v širšem krogu) dvakrat na leto, izmenično na italijanski in slovenski strani. Cilj srečanj naj bi bila izmenjava mnenj o pojavih in težnjah, ki imajo namen rušiti vrednote NOB in italijanskega antifašističnega odpora.

Priprave za uresničitev opisane pobude začasno koordinira tovariš Štefan Cigoj, član Sveta ZZB NOB Slovenije. Na prvem srečanju naj bi delovanje pobude vodil poseben mešani koordinacijski organ.

**Katjuša Žigon**

### Rimske Toplice: Stoletnica Ruske steze

Ob letošnji slovesnosti pri Ruski kapelici pod Vršičem smo se spomnili še enega izmed objektov, ki so ga zanamcem v Sloveniji v času prve svetovne vojne zapustili ruski ujetniki: obiskali smo *Rusko stezo* pri zdravilišču v Rimskih Toplicah. Tako imenovano *Rusko stezo* so začeli graditi leta 1917, ime je dobila



Izhodišče Ruske steze pod Sofijinim dvorcem

po ruskih ujetnikih, ki so bili v večini. Poleg ruskih vojakov je bilo še nekaj Čehov, Slovakov in Poljakov. Bivali so v šotorih na tedanjem teniškem igrišču v gozdu nad tedanjo vilo Sanhof.



V spomin na graditelje Ruske steze v letih 1917/1918

Kuhinjo so si uredili na današnjih Malih iglah. Pot je začel graditi 47 ujetnikov, zima konec leta 1917 in na začetku leta 1918 je bila zelo ostra in nekaj ujetnikov ni dočakalo pomladi. V oktobru leta 1918 je bila 1216 metrov dolga sprehajalna pot – steza, imenovana *Ruska steza* – dograjena in se je v takšni obliki ohranila do današnjih dni.

Sicer pa izpod 655 metrov visokega Stražnika iz razpok v triadnih dolomitnih skalah izvirajo vreli s termalno vodo. V letih od 1769 do 1845 so bili najdeni spomeniki in žrtveniki, posvečeni boginjam in nimfam še iz časov Rimljanov na slovenskih tleh. Ti so si že leta 39 pr. n. št. omislili prve bazene s toplo, vročo in mrzlo vodo. Rimske Toplice se kot toplice prvič omenjajo leta 1486 v Oglejski listini, saj so tedaj Habsburžani že 30 let uporabljali toplice po izumrtju Celjskih grofov (1456). V vseh obdobjih so bile Toplice dobro obiskan kraj, gostje so prihajali z vsega sveta in še danes v parku najdemo številna eksotična drevesa: orjaške sekvoje, kanadske čuge, japonske hloe, kalifornijske cedre in številna druga drevesa in grmovnice. Leta 2008 je bil v Rimskih Toplicah povsem prenovljen Sofijin dvorec, zdravilišče pa je zdaj znova izredno dobro obiskano.

**Besedilo in fotografije: Filip Matko Ficko**

### Prihaja film V imenu resnice

Režiser Dejan Babošek, avtor odmevnega kratkega igranega filma *Strah*, se je lotil še ene aktualne, boleče in nikoli do konca raziskane zgodbe, predstavlja jo v 30-minutnem kratkem filmu *V imenu resnice*. Film bodo premierno predvajali v kinu Komuna v Ljubljani 8. septembra ob 20. uri, nastal pa je po knjigi z istim naslovom, ki jo je napisala Barbara Furjan. To je pripoved o skrivnostni smrti mladega vojaka Blaža Furjana, ki je v nikoli do konca pojasnenih okoliščinah umrl kot vojak na obveznem služenju vojaškega roka. Po uradni razlagi naj bi namreč Furjan v vojašnici, tik preden bi moral oditi domov, storil samomor, razlaga pa naj bi bila na zelo majavih temeljih. Njegova sestra Barbara se je prav zaradi nepojasnjenih okoliščin tragedije, molka, v katerega so se zavili tisti, ki bi o tragičnem dogodku lahko več povedali, skrivnostnega izginotja dokazov in številnih nejasnosti odločila za temeljitejšo raziskavo bratove smrti. Prepričana je namreč, da je njen brat moral umreti, ker je očitno izvedel in videl stvari, ki jih ne bi smel. Na osnovi številnih pogovorov, posnetkov in dokumentov je pred petimi leti izdala knjigo, letos, 20 let po Blaževi smrti in na njegov 40. rojstni dan, ki ga ni nikoli dočakal, pa prihaja film.

»Knjiga *V imenu resnice* je resnična zgodba o pogumnem Blažu, ki je izgubil življenje 27. maja 1997, na služenju vojaškega roka. Knjigo je napisala njegova sestra, Barbara Furjan. Ni želela le osvetliti skrivnostnih okoliščin okoli njego-



ve smrti, temveč tudi ohraniti trajen spomin nanj in zapisati knjigo. Ta lahko vlije moč in vero vsem, ki so morda doživeli podobno krivico v svojem življenju – za resnico, ki je edina, ki osvobaja,« piše na spletni strani <https://www.adrifund.com/project/view/237>.

Vloga vojaka Furjana v filmu igra Ljubljčan Andrei Lenart, mlad slovenski igralec, ki je v manjših vlogah nastopil že v hollywoodskih filmih Vojna zvezd: Sila se prebujata in Kingsman: Tajna služba, pri nas pa smo ga lahko videli v serijah Usodno vino, Da, dragi! Da, draga! in Česnovi. Vloga Barbare Furjan pa v filmu igra Valentina Plaskan, letošnja dobitnica viktorija za vlogo v seriji Ena žlahtna štorija. V dokumentar-



nem delu filma bodo nastopili različni strokovnjaki in tudi priče, ki so bile usodne noči prisotne na kraju, kjer je pod streli puške obležal Blaž Furjan.

Foto: promocijsko gradivo

## ZZB na Festivalu za tretje življenjsko obdobje



Razstavni prostor ZZB NOB lani (Foto: Jožica Hribar)

Na Festivalu za tretje življenjsko obdobje, ki bo od 26. do 28. septembra potekal v Cankarjevem domu v Ljubljani, bo tudi letos sodelovala ZZB za vrednote NOB Slovenije. Tokrat se ne bomo posvečali obujanju zgodovine, ampak želimo na podlagi izročil in vrednot NOB ter glede na sedanje razmere te vrednote predstaviti mlajšim generacijam za sedanji in prihodnji čas. Na razstavnem prostoru bomo na predlog Janeza Kosa predstavili nekatere večje spominske pohode, ki potekajo vsako leto po Sloveniji in se jih udeležuje tudi veliko mladih.

Poleg tega pripravljamo okroglo mizo z naslovom *Ali smo še svobodni*, na kateri bodo gostje vsak s svojega zornega kota osvetlili razumevanje svobode skozi polpretekli čas in skušali odgovoriti na vprašanje, kako jo mladi razumejo danes s stališča svojih potreb in pričakovanj. Okrogla miza bo v Cankarjevem domu v **sredo, 27. septembra, ob 17. uri**. Pogovor bo povezoval Aljaž Verhovnik, sodelovali bodo dr. Maca Jogan,

dr. Zora Konjajev, dr. Ciril Ribičič, dr. Lilijana Burcar in Primož Siter. To so osebe, ki razmišljajo, kako v spremenjenih družbenih razmerah zmanjšati razkrojvalne silnice, ki siromašijo posameznika in celotno skupnost. Pričakujemo tudi odzive in razpravo poslušalcev.

## Pohod za mir

Na pobudo Svetovne veteranske federacije (SVF) bodo tudi letos v glavnih mestih držav, katerih organizacije vojnih veteranov so članice Svetovne veteranske federacije, 21. septembra pripravili pohod za mir.

Organizatorji pohoda za mir v Sloveniji so predstavniki štirih članic SVF, Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije (ZZB NOB), Zveza društev vojnih invalidov Slovenije (ZDVIS), Zveza veteranov vojne za Slovenijo (ZVVS) in Zveza policijskih veteranskih društev Sever (ZPVD Sever), pridružili pa se bodo tudi MNZ/Policija in MORS/Slovenska vojska. Osrednji sporočili svetovnega dneva miru sta izkaz spoštovanja do padlih v vojnah ter prizadevanje za mir in nenasilje. Pohod se bo začel ob 11. uri z zborom veteranov na trgu Ajdovščina v Ljubljani. Pohodniki bodo krenili po Slovenski cesti na Kongresni trg, kjer bodo ob 11.55 uri prebrali poslanico generalnega sekretarja OZN, sledilo bo 12 udarcev na veliki boben Orkestra Slovenske policije. Ob 12.05 uri bo nagovor oziroma mirovno sporočilo, ki ga bo letos prenesla dr. Anica Mikuš Kos, dolgoletna humanitarna aktivistka, častna občanka Ljubljane in predsednica Slovenske filantropije. Sledil bo nastop članov klubov OZN. Na prireditvi bo sodeloval Orkester slovenske policije.

## Slovestnost pri bolnišnici Cafa

Pri nekdanji partizanski bolnici Cafa, pri Kocbekovih v Zgornji Voličini v občini Lenart je sredi julija potekala tradicionalna spominska slovesnost, kjer smo počastili spomin na to partizansko bolnišnico. Slavnostni govornik je bil podžupan Občine Lenart, Franci Ornik, ki je med drugim je poudaril, da bi na veliki državni proslavi morala sodelovati tudi ZZB, še posebej, če gre za pravno dejanje. Andrej Kožar pa je med drugim poudaril, da so medvojne izdaje in nečedna dejanja kolaborantov ostala, nihče se ni opravičil zanje in zato je nemogoče sprejeti nekakšno o politično spravo. Opozoril je, da se v družbi krepijo razdiralne sile, ki rušijo dobre odnose in dogovore, zato je zelo pomembno, kako predstavljamo resnico in se borimo za pravico.

Jeseni leta 1944 je gospodar Franc Smrdel zaradi ugodne lege njihove domačije začel v gospodarskem posloplju kopati bunker kot skrivališče za partizane. Bunker je imel dva vhoda: glavnega, prikritega s kupom desk, in zunanjega – zasilnega, ki je bil predviden za zasilni izhod, če bi Nemci odkrili bunker. Vhod je bil tesno ob zidu, zametan z zemljo, na kateri je rasla majhna češnja. Bunker je imel obliko pravokotnika, opremljen je bil s pogradi in mizico v sredini. Takoj ko je bil bunker dokončan, so ga začeli uporabljati kot bolnico. Bolnišnica je delovala v strogi tajnosti. Zdravila in drugi material so dobivali iz mariborske bolnišnice ter ga po skrivnih poteh prinašali v partizansko bolnico. Bolnišnico so stražili dan in noč, mnogokrat kar sam gospodar Smrdel. V tej bolnici je bilo običajno precej bolnikov in ranjencev z lahкими poškodbami, za katere so med drugimi skrbeli kar Smrdeljevi. Težkih ranjencev ni bilo, zato tudi ni bilo potrebe po zdravniku.

Prireditve so poleg družine Kocbek omogočili še Občina Lenart in številni posamezniki.

Alojz Bezjak





Jože Poglajen

## Volitve kralja Matjaža

**Ž**e zdavnaj ne velja več, da so volitve praznik (demokracije). Tistih, ki denimo volitve predsednika države jemljejo resno, ni prav veliko. Oziroma zmeraj manj. Če je na prvih tovrstnih volitvah leta 1992, kdo bo predsednik republike, zanimalo kar 86 odstotkov volivcev, je to število na naslednjih volitvah padlo na 68 odstotkov, pet let pozneje na 65 in nato na 58, da bi se drugega kroga volitev pred petimi leti udeležilo zgolj 42 odstotkov volivcev.

Lažna utvara je tudi, da je predsednik republike, na primer Pahor, predsednik vseh Slovencev. Poglejmo: Pahorja je v prvem krogu volilo 326 tisoč volivcev, kar je slaba petina vseh volivcev. V drugem krogu je Pahor z glasovi volivcev Janševe SDS rezultat popravil na 479 tisoč glasov, kar znese nekaj več kot četrtino vseh volivcev. Pahor je torej predsednik vsakega četrtega Slovenca. Še najbližji nazivu predsednik vseh Slovencev je bil Milan Kučan. Zanj je leta 1992 glasovalo skoraj 800 tisoč, to je skoraj polovica vseh polnoletnih slovenskih državljanov.

(Vsaj) z volitvami predsednika države in nasploh z njegovo vlogo v sistemu državne oblasti je torej nekaj narobe. A ga ni junaka, ki bi sprožil resno razpravo o tem, ali takšnega predsednika, kot ga imamo, sploh potrebujemo. Zelo redki se tudi sprašujejo ali ni pet milijonov evrov, kolikor znašajo stroški neposrednih volitev predsednika, in še dodatnih 12 milijonov, kolikor porabi predsednik in njegov dvor v enem mandatu, stran vržen denar. Lepo priložnost, da načne razpravo o tem, je pred dnevi ob razpisu letošnjih predsedniških volitev za 22. oktobra imel predsednik parlamenta Milan Brglez. A je določitev datuma volitev pospremil le z besedami, da »Slovenija potrebuje predsednico ali predsednika z odlikami, kot so pogum, načelnost, iskrenost, poštenost in odprtost.«

Zatem je šef parlamenta izvoljenemu na volitvah še zaželel »veliko vladarske modrosti«. Od profesorja Brgleza, ki vendarle ima nekaj politične kilometrine v samem vrhu slovenske politike in za razliko od večine naših politikov ne velja za političnega nakladača, bi pričakovali, da bi na primer namesto pobožnih želja o tem, kakšnega predsednika Slovenija potrebuje, načel vprašanje o pot-

rebnosti oziroma nepotrebosti takega predsednika republike, ki ga imamo in s tem povezanim načinom njegovega izbiranja.

Na dlani namreč je, da je funkcija predsednika republike pri nas v resnici politično obrobna in nepomembna. Tudi če bi se Brglezove želje po poštenem, načelnem, pogumnem in tako dalje predsedniku po nekem srečnem naključju izpolnile, ta ne bi imel nobene možnosti, da bi te svoje »vladarske modrosti« uveljavil pri upravljanju države. Njegovo vlogo so, ko so sprejemali ustavo, boječ se Kučanove sence, oklestili na raven nižjo od ravni angleške kraljice ali, če hočete, slovenskega kralja Matjaža. Strankarski veljaki predsednika države, ko gre za politične odločitve pri upravljanju z državo navadno nič ne vprašajo, kaj šele da bi on lahko o čem

pomembnem sam odločil. Nesojena kandidatka za prvo predsednico države Verica Trstenjak ima tako popolnoma prav, ko pravi, da jo ta funkcija ne zanima, ker je zgolj forma brez vsebine. Takšne so tudi volitve, na katerih predsednik očitno zlahka postane vsakdo, ki si zna zavezati kravato.

Kot rečeno Brglez resne razprave o tem, čemu imeti takega predsednika in ga celo voliti na neposrednih volitvah, tokrat ni upal odpreti. Škoda. Da je ne odpira tudi noben drug od strankarskih veljakov, je razumljivo, kajti morebitna sprememba v dosedanji ureditvi bi lahko ogrozila njihovo praktično absolutno oblast v državi, ker bi morali v igro oblasti vključiti še enega pomembnega igralca. Veliko vprašanje je celo, ali bi se strinjali vsaj s tem, da se aktualno predvsem protokolarno funkcijo predsednika države preprosto črta iz ustave. Predstavljanje države navzven, organiziranje sprejemov, podeljevanje odlikovanj in kar je še predsednikovih pristojnosti pa se prepusti predsedniku parlamenta. To ne bi v ničemer poseglo v strankarske oblastne fevde.

Kar je seveda slabo, ker ravno za to gre: da se vzvodi oblasti porazdelijo, oziroma da strankarsko kupčkanje dobi nadzornika, kar bi verjetno hitreje rešilo marsikatero težavo v državi. Tudi po svetu je večinoma tako, da predsednik države ni nekakšen kralj Matjaž, ampak pomemben člen v tako imenovanem sistemu zavor in ravnotežij oblasti. Pri nas je to očitno misija nemogoče. Niti pritiska kritične javnosti ni čutiti, ker se je, kot kažejo odzivi, sprijaznila s tem, da sta glavna favorita prihajajočih volitev za predsednika države nekdanji maneken in nekdanji poklicni šaljivec.





Martin Premk

## Sovražna dejstva

**P**red kratkim so se v Rusiji spet vnele razprave, koliko je bilo žrtev »Stalinovih čistk«. Po uradnih številkah iz arhivov obveščevalnih služb je bilo v letih od 1930 do 1953 zaprtih približno štiri milijone ljudi, obsojenih na smrt pa jih je bilo malo manj kot osemsto tisoč. Zgodovinarji tem grozljivim številkam ne nasprotujejo, večja težava pa je, da so te številke »premahnje« za širšo javnost. Od razpada Sovjetske zveze je javnost navajena poslušati o desetinah ali stotinah milijonov žrtev stalinizma. Znani oporečnik Aleksander Solženicin je naštel kar več kot šestdeset milijonov žrtev stalinizma, ki jim je dodal še čez štirideset milijonov žrtev druge svetovne vojne, za katero naj bi bil tudi kriv Stalin. Tako je Solženicin naštel kar sto deset milijonov Stalinovih žrtev v času, ko je v Sovjetski zvezi živelo približno sto sedemdeset milijonov ljudi.

Vsakemu, ki zmore sam premisliti, je bilo lahko jasno, da so take številke močno pretirane oziroma zlagane. A v času razpadanja države in komunističnega sistema je imelo pomembno vlogo tudi obračunavanje z obdobjem stalinizma, zato so bile pretirane številke močno propagandno orodje, ki je javnost prepričevalo o »zločinskosti komunizma«.

Zloraba zgodovine (oziroma laganje o zgodovinskih dejstvih) v politične namene ni nekaj, kar bi se začelo ali končalo v obdobju razpada Sovjetske zveze. Tudi danes, ko je Rusija zaradi spora z Ukrajino znova postala »sovražnica«, je pretiravanje o stalinističnih zločinih še vedno dobrodošlo propagandno orodje. Pri tem gre do Ukrajinci celo tako daleč, da so žrtve »namerno povzročene« stradanja oziroma stalinističnega »golodomora« tudi tisti deli Ukrajine, ki so bili pred drugo svetovno vojno pod poljsko oblastjo. Število žrtev pa sega v desetine milijonov – ko gre za zlorabo zgodovine v propagandne namene, je dovoljeno vse. Ne le na območju nekdanje Sovjetske zveze, temveč tudi pri nas.

Najpripravnije zgodovinsko orodje za politične obračune so »povojne usmrtitve«. Vojno početje raznih švabobrancev, ustašev ali četnikov je najbolje spregledati, saj je nemogoče najti eno samo stvar, ki bi jo lahko pohvalili ali dajali za zgled. Zato je toliko bolj uporabna njihova povojna usoda, številke in dejstva seveda niso pomembni. Predvsem številke po vojni ubitih »nedolžnih ustašev« gre do kar v stotisoče ali celo milijone. Po nekaterih ocenah »resnicoljubnih zgodovinarjev« je bilo po vojni v »bleiburških masakrih« (čeprav pri Pliberku po predaji ustašev sploh ni bilo organiziranih usmrtitev) in na »križevih potih« ubitih celo več Hrvatov, kot jih je tisti čas sploh živelo. Pri nas naj bi po vojni partizani pobili na »stotisoče« ljudi, Slovenija naj bi bila »največje morišče v Evropi«.

Koliko prebivalcev današnje Slovenije je umrlo med vojno, je znano. Na voljo so uradni popisi žrtev vojne, vključno s tistimi, ki so bili us-

mrčeni po koncu spopadov. A to ne ovira nekaterih posameznikov in nekaterih »sredstev javnega obveščanja«, da ne bil lagali, napihovali številke in spreobračali dejstva. Če jim kdo reče, da lažejo, nato še užaljeno pobesni. Na javni televiziji denimo že kar nekaj časa predvajajo oddajo, v kateri ostareli zagrenjenci brez zadržkov trosijo kakršne koli laži o drugi svetovni vojni, voditelj pa jih k temu še spodbuja. Na naši javni televiziji, ki naj bi bila »apolitična«, se tudi natančno ve, kateri novinarji so podaljšana roka katere stranke. Na obskurni zasebni televiziji pod nadzorom »najbolj poštene stranke« pa ima zadnje čase glavno besedo »pornesa«, ki o drugi svetovni vojni blebete stvari, ki nimajo nobene povezave z zgodovinskimi dogodki. Pri zgodovini, ki naj bi bila tudi znanost, pravila o dokazljivosti in preverljivosti dejstev očitno ne veljajo.

»Svoboda govora«, ki smo jo dobili v »demokraciji«, je torej videti tako, da se lahko javno izreče vsakršna laž. Če se bo takšna »svoboda govora« prenesla še na druge znanost in druga področja, bomo kmalu doživeli, da nam bodo geografi razlagali, da je zemlja ploščata

(da se bodo našli ljudje, ki jim bodo verjeli, ne smemo dvomiti); matematiki, da je dva plus dva šest; in kemiki, da kisika za življenje sploh ne potrebujemo. Trenutno so taki »pristopi« omejeni predvsem na zgodovino, ki je od vseh znanosti najbolj pripravno politično oziroma

propagandno orodje. Žal se podajanje lažnih dejstev in številke v javnosti ne more prikazati kot kaznivo dejanje ali pa vsaj kot po zakonu kaznivo namerno spodbujanje sovražstva, ker v naših zakonih kaj takega pač ni opredeljeno. Pri navajanju lažnih podatkov, številke ali dejstev se lahko sklicujemo le na »novinarjevo« ali »zgodovinarjevo« poklicno čast in pokončnost, če kaj takega pa pri nas sploh še obstaja. Saj so tudi »novinarji« in »zgodovinarji«, ki živijo od potvarjanja zgodovine, pretežno razni obsojeni goljufi in plačani hlapčevski pisuni brez izobrazbe, ki jim čast ne pomeni veliko. Čeprav imamo zdaj »svobodo in demokracijo«, to še zdaleč ne pomeni, da sta ti zasnovani na resnici in dejstvih. Tudi iz same »največje demokracije« oziroma Združenih držav Amerike in njihovih »sredstev javnega obveščanja« prihajajo v glavnem le še propagandne laži. Tudi ameriški pogledi na drugo svetovno vojno so polni laži in zavajanj, ki imajo namen predvsem povečevati njihovo vlogo v vojni in zmanjševati pomen sovjetskega prispevka k zmagi nad nacizmom. Dejstva in resnico, ki naj bi bila temelj svobode in »demokracije«, si mora zdaj vsak zagotoviti sam, tako kot vse druge stvari. Na srečo so pomočjo sodobnih elektronskih medijev resnična dejstva o vsem, tudi o drugi svetovni vojni, vedno lažje dosegljiva in postajajo orožje v boju za svobodo, za katero se je bilo vedno treba bojevati.





## KOMENTAR

# O javnofinančnem primanjkljaju

dr. France Križanič

**N**astanek države je močno povezan z gospodarstvom. Skozi zgodovino se medsebojni vpliv gospodarstva in države sicer spreminja. Danes država vpliva na gospodarstvo z denarno in davčno politiko, s transferji gospodinjstvom in posameznim gospodarskim subjektom (socialna in razvojna politika), z zagotavljanjem varnosti, z vzdrževanjem infrastrukture ter z izvajanjem cele vrste dejavnosti, ki jih skupaj štejejo v tako imenovani kvartarni sektor (šolstvo, zdravstvo, kultura, znanost, sociala). Ta sektor omogoča nastajanje in vzdrževanje tako imenovanega »človeškega kapitala« in s tem konkurenčnost na svetovnem trgu. Država s fiskalno politiko skrbi, da narodno gospodarstvo ne zdrsne v recesijo. Nastanek javnofinančnega primanjkljaja, ko javnofinančni prihodki v celoti ne pokrivajo odhodkov, je pričakovana posledica. V obdobju vrnitve stabilne gospodarske rasti ta primanjkljaj izgine.

Na postindustrijski ravni gospodarske razvitosti je znanje (»človeški kapital«) najpomembnejši dejavnik konkurenčnosti danega narodnega gospodarstva. Zato je v bruto domačem produktu (BDP) delež javnofinančnih izdatkov, s katerimi se financira tudi kvartarni sektor, precej večji kot v predhodnih fazah gospodarske razvitosti. Leta 2016 je ta delež v celotni EU dosegel 47 odstotkov, po nekaterih državah članicah pa: v Nemčiji in na Nizozemskem po 44, v Sloveniji 46, v Italiji in na Švedskem po 50, v Avstriji 51, na Danskem 54, v Franciji in na Finskem pa po 56 odstotkov. V obdobju recesije se z javnofinančnim primanjkljajem delež javnofinančnih izdatkov v BDP poveča, v obdobju gospodarske rasti pa spet zniža.

Kadar nastaja javnofinančni primanjkljaj tudi v konjunkturi, govorimo o strukturnem javnofinančnem primanjkljaju – in ta je za dano narodno gospodarstvo težava. Dolg države narašča in težave z njegovim financiranjem se povečujejo. Če se država zadolžuje pri centralni banki, ustvarja ponudbo novega denarja in potencialno inflacijo. Pravimo, da se javnofinančni primanjkljaj monetizira. V narodnem gospodarstvu v postindustrijski fazi razvoja je težava rešljiva z dvigom davčnih stopenj ali pa s spremembo razvojne politike, tako da uspe pri enakih davčnih stopnjah vplivati na višji BDP. Vprašanje strukturnega javnofinančnega primanjkljaja ni rešljivo na način, da bi država razgradila družbene podsisteme kvartarnega sektorja. Izguba konkurenčnosti vodi v gospodarsko stagnacijo, revščino, razslojevanje in izseljevanje.

Slovenijo je leta 2009 svetovna finančna kriza zajela v fazi, ko je imela visok strukturni javnofinančni primanjkljaj. Zaradi optimističnega znižanja davčnih stopenj v letih 2005 in predvsem 2007 je v letu 2009 po rezultatih analize ministrstva za finance Slovenija izgubila 911 milijonov evrov javnofinančnih prihodkov (160 milijonov evrov zaradi odprave dveh najvišjih dohodninskih razredov, 114 milijonov evrov zaradi znižanja stopnje davka na dobiček in 637 milijonov evrov zaradi odprave davka na izplačane plače). Reforma je v celoti koristila

ljudem z nadpovprečnimi dohodki. Skupni negativni učinek je bil 2,6 odstotka BDP v letu 2009.

Spomnimo, kako je nastal in bil odpravljen davek na izplačane plače. Prispevno stopnjo delodajalcev v pokojninsko blagajno je v dveh korakih, leta 1996 in 1997, s 15,5 odstotka (tolikšen delež plačujejo zaposleni) na 8,85 odstotka (toliko plačujejo zdaj delodajalci) znižala Drnovškova vlada. Izgubljene prilive je nadomestila z novim davkom na izplačane plače. Prva Janševa vlada ga je v letih od 2006 do 2008 postopoma ukinila. Od 1. januarja 2009 dalje ga ni več, z njim pa tudi ne javnofinančnega vira za pokrivanje dela izdatkov slovenske pokojninske blagajne. Odprava tega davka je slovenski javnofinančni primanjkljaj povečala za 1,8 odstotka BDP.

V letu 2009 je naš BDP upadel za osem odstotkov, Slovenija pa je imela javnofinančni primanjkljaj v vrednosti 5,9 odstotka BDP.

**Vprašanje strukturnega javnofinančnega primanjkljaja ni rešljivo tako, da bi država razgradila družbene podsisteme kvartarnega sektorja. Izguba konkurenčnosti vodi v gospodarsko stagnacijo, revščino, razslojevanje in izseljevanje.**

Če davčna reforma leta 2005 in 2007 ne bi poslabšala strukturnega javnofinančnega ravnotežja, bi leta 2009 slovenski javnofinančni primanjkljaj obsegal 3,3 odstotka BDP, komajda nad z Maastrichtskim sporazumom predpisano zgornjo mejo 3 odstotkov. Okoli nje bi se gibal še v letih 2010 in 2011 ter bi pozneje ob gospodarski rasti počasi izginil. Zaradi umetno povzročene krize dvojnega dna (upadu BDP v letu 2009 je sledila rast v letih 2010 in 2011, tej pa upad v letih 2012 in 2013) ter zaradi nenormalno visoke dokapitalizacije bank v letu 2013 (javnofinančni primanjkljaj v vrednosti 15 odstotkov BDP) je ostal slovenski javnofinančni primanjkljaj nad petimi odstotki BDP vse do leta 2014. Z gospodarsko rastjo v letih 2015 in 2016 se je zmanjšal pod tri odstotke BDP. V letu 2016 je dosegel 1,8 odstotka BDP.

Slovenski strukturni javnofinančni primanjkljaj so dodatno poslabšali znižanje stopnje in dodatne olajšave pri davku na dobiček z ocenjenim učinkom 0,5 odstotka BDP v letu 2012, na nasprotni strani pa sta ga s skupnim učinkom okoli 1,7 odstotka BDP znižala dvig trošarin (v letih od 2009 do 2013) in povišane stopnje davka na dodano vrednost (leta 2013). Pozitivno so vplivali tudi uvedba davčnih blagajn ter rezultati razvojne politike z izboljšano konkurenčnostjo slovenskega gospodarstva in s stabilno gospodarsko rastjo.

Ob aktualnih izjavah Boštjana M. Župančiča

# Ugledni strokovnjaki, seksistični predsodki in slovenska javnost

Prof. dr. Boštjan Marija Župančič gotovo ni prvi med »uglednimi« družboslovnimi strokovnjaki, ki slovenski in svetovni javnosti brez zavor izražajo svoje sovraštvo do žensk v javni sferi. Domnevam pa, da je vendarle med zadnjimi, ki jim ob odkritih mačističnih nastopih v javnosti in ob dvomih o sposobnostih žensk za ustvarjalno sodelovanje pri urejanju javnih zadev ni nerodno in svojega delovanja ne doživljajo kot oviro, ki bi lahko škodljivo vplivala na njihov ugled.

// PIŠE IN FOTO: **Sonja Lokar**, članica sveta Ženskega lobija Slovenije

**D**oktorji prava so samo ljudje in tudi njim se lahko pripeti, da se na vso njihovo pravno učenost prilepijo stari patriarhalni in seksistični mačistični predsodki. Mimogrede, saj je ravno pravo bilo eden od ključnih »varuhov« in utrjevalcev podrejenosti žensk skozi stoletja.

Resnično zelo problematično pa je, da se je takšno »partnerstvo« zgodilo nekemu, ki si je brez težav ustvaril mednarodni znanstveni ugled, ko je dolga leta na Pravni fakulteti predaval o človekovih pravicah, predstavljal Slovenijo na Evropskem sodišču za človekove pravice, ki na to temo svetuje aktualnemu ministru za pravosodje in ki se je kot neodvisen strokovnjak s podporo slovenske države poskušal uvrstiti med najuglednejše pravnike sveta, ki sedijo v strokovnem telesu OZN, bedočim nad že pri(po)znanimi človekovimi pravicami. Do zdaj mu ni ogrozilo kariere njegovo vsem znano odkrito podcenjevanje in poniževanje študentk prava v predavalnicah Pravne fakultete v Ljubljani.

Sprašujem se, ali pa je takšno dopuščanje »svobode govora« še sprejemljivo ob zadnji, skrajno sramotni izjavi o Simone Veil, francoski desni političarki, ki ji je uspelo dekriminalizirati splav v Franciji. To borko za pravico ženske, da odloča o svojem telesu in da rodi samo otroka, ki si ga resnično želi, je razglasil za največjo množično morilko vseh časov, morilko »milijonov nerojenih otrok«. Tako je (posvetno) izjemno ugledna oseba podprla vse tiste, ki sledijo strogim zapovedim Katoliške cerkve (tudi na Slovenskem). Zato verjetno ni naključje, da je BMZ kot zagovornika še »nerojenega življenja« posredno podprl najvišji predstavnik KC pri »sveti maši«

na Brezjah ob dnevu Marijinega vnebovzjetja 15. avgusta letos.

Ob tem, ko se zagovornice in zagovorniki načela, da so človekove pravice tudi ženske pravice, v različnih obcih že kritično odzivajo na skrajno žensko-sovražno delovanje celo sodelujočega na MP, se mi zdi potreben javni premislek o tem, kaj ta zgodba pripoveduje o sedanjem stanju duha v slovenski javnosti kot delčku procesa, v katerem človeštvo počasi napreduje k boljšemu položaju njegove »druge polovice«.

Pred odpravo suženjstva so številni ugledni pravniki v Evropi in ZDA dokazovali, da so sužnji manjvredna človeška bitja, nesposobna biti svobodna. Zlasti v času bojev za volilno pravico žensk (ki so bile že v stari Grčiji določene kot »govoreča orodja«) so tudi ugledni teologi in filozofi podobno dokazovali, da mesto ženske ni v javnosti, ampak samo v sferi zasebnosti, kjer je njeno edino resno »naravno« družbeno poslanstvo, da skrbi za dom, moža in otroke. S takšno opredelitvijo njihove družbene vloge so (vladajoči) moški skozi stoletja izključevali ženske s področij znanosti, umetnosti in političnega odločanja. Plod dolgotrajnega boja, da bi odpravili vse oblike diskriminacije žensk, ki je v drugi polovici 20. stoletja dobil svetovne razsežnosti, se v začetku 21. stoletja kaže v prevladujočem zavračanju seksističnega moško-središčnega delovanja; to se že večinsko označuje kot čudaško mračnjaštvo.

Na Slovenskem so se po osamosvojitvi nekateri znaki tega mračnjaštva okrepili, kot kažejo raziskave slovenskega javnega mnenja, še posebno med mlajšimi generacijami. Toda dve stališči sta ostali ves ta čas skoraj popolnoma

nespremenjeni in večinski: stališče, da mora biti odločanje o rojstvih otrok svobodno in da je dolžnost socialne države, da to svobodo omogoči, ter stališče, da naj se Cerkev ne vmešava v politiko in javno šolo. Zato je družbena obsodba, ki je tokrat le doletela BMZ, klasičen primer, ko strokovnjak s predsodki zadene ob oviro: širša javnost je namreč že ponotranjila žensko pravico do odločanja o lastnem telesu in se je zanjo pripravljena tudi aktivno zavzeti.

Tisto, kar mene zares skrbi, pa je, da kazen, ki je doletela BMZ zato, ker je slabo ocenil razmerja družbenih sil glede splava, ne pomeni, da se bo informirana javnost enako odločno odzvala in dosegla sankcije za storilce, ki vsak dan javno razglašajo različne seksistične mačistične stereotipe in sovraštvo do žensk. Širša javnost je še vedno preveč brezbrizna, ko »normalizirajo« nasilje nad ženskami, ko se posmehujejo spolnemu nadlegovanju na delovnem mestu, ko se zavzemajo za dekriminalizacijo zvodništva in organiziranja prostitucije, ko ne verjamejo številkam, da so za isto delo ženske tudi pri nas manj plačane od moških, ko se vsiljene prezgodnje poroke romskih deklic v pravni »stroki« ocenjujejo kot sprejemljive (ker da gre le za »njihov posebni način življenja«), ko se javno prodaja za samoumevno, da »na ženski stojijo trije hišni vogali«, ko se ne zdi popolnoma neprimerno, da mediji poročajo o dolžini premierkininega krila mnogo natančneje kot o tem, kaj hoče povedati o proračunu, ko ugledni ljudje modro prikimavajo javnim napadom na feministke kakor tudi na vse številnejše moške soborce za nedeljive človekove pravice žensk.

Zaradi pretežnega molka take javnosti se varuhom »naravnega reda« še naprej omogoča čisto odkrita diskriminacija žensk. Bojim se, da gre v tej zgodbi za lastovko, ki še ne bo prinesla pomladi, in da je v slovenski javnosti (vključno z velikim delom delujočih v družboslovju, pravu in politiki) celo odkrit seksizem (mačizem) še vedno dopusten »greh«. Z znano pesmijo Joan Baez se sprašujem: kako dolgo še? (How many years?) ●



Zbirka partizanskih spomenikov na Geopediji raste

# Partizanska spominska dediščina kot naša posebnost

Ko smo 6. in 13. februarja 2017 na sedežu Zveze borcev pripravili štiri delavnice za vpisovanje spomenikov na Geopedijo, je bilo v zbirki 600 obeležij. Dva meseca pozneje, 4. aprila, jih je bilo že 1249, in ko sem 26. junija 2017 pogledal na števec, jih je 1832. Če bi se popisovanje nadaljevalo s tem tempom, bi bili v letu dni gotovi. Domnevam namreč, da je celotno število partizanskih spomenikov na Slovenskem nekaj čez 4000.

// PIŠE IN FOTO: **Miran Hladnik**

**D**omneva izhaja iz podatka o vojnih obeležjih v Registru nepremične kulturne dediščine (RKD), ki ga vzdržuje Ministrstvo za kulturo in našteva 2927 enot; to je nekaj sto spomenikov več, kot so navajali do zdaj. Selekcija partizanskih obeležij za RKD je od pokrajine do pokrajine različna, če pa sklepam po spomenikih iz svoje ožje okolice, kjer smo popisali vse, pokriva RKD približno 70 odstotkov partizanskih spomenikov. Vse druge spomenike bo treba popisati iz drugih virov: iz občinskih odlokov, krajevnih zbornikov in lokalnih publikacij, spletnih strani ter registrov. Zelo nenavadno je, da država nima popisa vseh spomenikov iz časa druge svetovne vojne na podoben način, kot obstajajo popisi vseh cerkva, vseh šol, podzemskih jam, smetišč, arheoloških lokacij, grobišč itd., in da oblikovanje takega seznama prepušča naključni pobudi prostovoljcev.

Poglejmo še s pozitivne plati: s samoiniciativnim popisovanjem se pravzaprav izkazuje vitalnost tega dela domače kulturne dediščine, kar zagotavlja njen nadaljnji obstoj ne glede na menjave političnih garnitur in njihovih nazorskih pristranosti. Brez vztrajnega obveščanja in spodbujanja seveda ne gre. Skromni začetni ideji za osmišljanje družinskih izletov so najprej dali poleta prijatelji pri Zvezi borcev, posebno Lado Nikšič, Damjan Renko in Ivan Krivec, potem so se vključili študenti zgodovine s seminarskimi nalogami, februarjskih delavnic v Zvezi borcev se je udeležilo več kot 50 predstavnikov krajevnih organizacij in vsak peti izmed njih je v zadnjih mesecih prispeval v zbirko desetine spomenikov s svojega

območja. Najbolj aktivni so bili Franc Podnar za škofjeloški okoliš, Alojz Ovnič, ki je pokril večino Koroške, Ivan Zorč je z zvezdicami posejal obalni konec, Marko Gričar Žirovnico, Teofil Bizjak za vrhniški in Ivan Pergovnik za logaški konec, Pavel Majerle Kukin in Vasja Marinč kočevski del, Kostel,

la objava intervjuja, ki ga je za Nedeljski dnevnik 17. maja pod naslovom »Kdor uničuje spomenike, je kulturni idiot: Profesor literarne zgodovine Miran Hladnik o spominih na drugo svetovno vojno« pripravil Matjaž Kranjec. Posamezniki so se oglasili po telefonu ali po e-pošti s podatki o spomenikih v svoji bližini in s spodbudnimi besedami, nekateri so v zbirko posegli tudi sami. Nazadnje je svoje sodelovanje in udeležbo svojih zgodovinarskih, geografskih in umetnostnozgodovinskih kolegov obljubil direktor Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU Oto Luthar, ki je sicer podpisan pod zbirki spomenikov iz prve svetovne vojne in domobranskih spomenikov na akademijem spletišču. V prihodnji številki *Planinskega vestnika* bodo objavili moj prispevek o popisu-

Portal Geopedia Pomoč Geopedia projekti

Geopedia.si PRO

Škrlatica

INFO VSEBINA SLOJ REZULTATI OSEBNO

★ Škrlatica

Ime spomenika Škrlatica

Tip spomenika križ z železno plaketko

Besedilo na spomeniku [1941 Kot žrtve ste padli v borbi za nas 1945]

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Opis in viri

5. avgusta 1945 so na križ, ki je bil postavljen 1934, pritrdili okroglo plaketko z napisom 1941 Kot žrtve ste padli v borbi za nas 1945 (gl. prvo sliko). Zbralo se je več kot 80 ljudi, govorila sta poročnik XV. divizije Rudolf Wolle in alpinist Liruš Župančič (na sliki desno). Križ so 1953 neodkriti vandali vrgli v prepad, 6. 7. 1996 pa so ga postavili na novo. Na njem naj bi bila po Registru kulturne dediščine "plaketka

©2013 Sinergise d.o.o. | Podatki: Geodetska uprava Republike Slovenije, Geodis

Med letoma 1945 in 1953 je bila na križu na vrhu Škrlatice plaketka z napisom Kot žrtve ste padli v borbi za nas. Zdaj se nahaja na župnijskem vrtu na Dovjem.

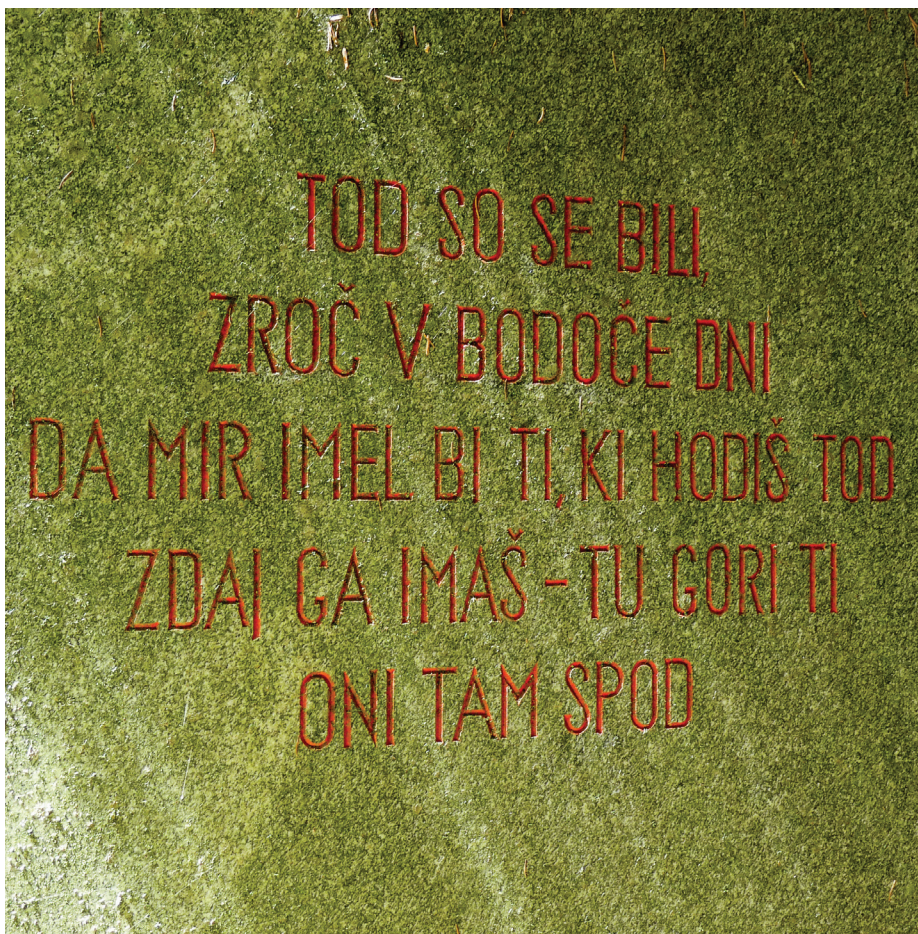
Osilnico in Lož, Anton Petrovič Krško, izstopajo še Peter Palčič za Borovnico, S. Potepan in še kdo.

## Dobri odzivi na časopisne članke

Projekt je najprej predstavil članek *Vabljeni k vnosom spomenikov: Zbirka partizanskih spomenikov na Geopediji* v marčevski *Svobodni besedi*. Lepo je odmeva-

vanju težko najdljivih hribovskih lokacij spomenikov. Naslov članka je *Lov za partizanskimi spomeniki*, saj je iskanje obeležij v težko dostopnih krajih v resnici naravnost avanturistično. Poziv za popisovanje so objavili v nekaterih občinskih glasilih; poslal sem ga sicer na več kot 80 občinskih naslovov, najbrž bo treba za popisovanje nagovoriti kar vse slovenske župane neposredno.





Na spomeniku na grobišču 86 partizanov na Goreljku so Borovi verzi.

Problematičnih primerov je nekaj. Ivan Zorč je poročal o konfliktu z lastnikom zemljišča v Gradinu, ki je spomenik poškodoval in tudi njemu preprečeval fotografiranje, meni neprijazen vojak na vhodu ni dovolil fotografirati kipa Staneta Žagarja v kranjski vojašnici, zbiralci barvnih kovin so vandalizirali spomenik v Trebiji. Sveža so uničenja spomenikov na Bistrici pri Naklem, v Jelenovem žlebu, pri Socki, v Laškem, Vojniku ... Komisija za partizanska spominska obeležja pri IO ZB NOB Kranj poroča, da je »na območju kranjskega združenja ZB problematična kakšna desetina (26 od skupaj 230 obeležij): nekatera je zgolj načel zob časa ali so čisto pozabljena, nekatera so ob adaptacijah stavb zaradi nenaklonjenih vodilnih (občine Naklo, Šenčur, Gorenjski muzej, Biotehniški center Naklo itd.) obtičala v občinskih depojih. Urejanje te problematike zahteva mnogo potrpežljivosti in vztrajnosti. Tudi ZVKDS ne opravlja svojega poslanstva tako, kot državljani od nje pričakujemo (vsaj tisti, ki spoštujemo vrednote NOB): kadar poškodovani spomenik ni vpisan v register kot spomenik državnega pomena, si umije roke, češ da ni pristojen za ukrepanje, z drugih mest pa odgovora celo ni. Ilustrativen je primer skrunitve na Gimna-

ziji Poljane v Ljubljani, tam so spominsko obeležje trem profesorjem in štirim dijakinjam kar zazidali. Če bo tako šlo naprej, bomo kmalu samo še borci za ohranitev pomnikov iz obdobja NOB. Sankcij proti vandalom, ki jih predvide-

**Namesto obrambne in zaščitniške države zavzemimo raje proaktivno: spomenike slikajmo in jih vpisujemo v zbirko, uredimo pot do njih, osvežimo napise na njih, uredimo okolje in jih predstavimo kot kulturno dejstvo, vredno ogleda, govorimo in pišimo o njih, ozavestimo jih kot del našega vsakdanjega kulturnega okolja.**

va Zakon o varstvu kulturne dediščine, vse od leta 1991 menda ni bilo, čeprav je bilo poškodovanj mnogo. Policija v glavnem le vodi statistiko kršitev, meglena definicija lastništva spomenikov pa hromi nujno pravno ukrepanje. Žal ZZB NOB Slovenije nima svetovalnega in s pravno službo podkrepjenega organa, ki bi svetoval nam »terencem«. Na koga se lahko obrnemo, ko naletimo na poškodbe?»

## Urejeni spomeniki kot turistične točke

Vandalizirani spomeniki so vendarle v manjšini, kar potrjuje splošno boljše stanje spomenikov iz časa NOB na Slovenskem, daleč boljše npr. od tistega na Hrvaškem ali drugod na Balkanu. Vandali se hranijo z odzivanjem javnosti. Če jim to hrano odtegnemo in poškodbe hitro saniramo, jih bo minilo uničevalno veselje, tako kot mine pobalinske šolarje, ki čekajo po geslih na Wikipediji, potem ko se ta za njihovo destruktivno dejavnost ne zmeni. Namesto obrambne in zaščitniške države zavzemimo raje proaktivno: spomenike fotografirajmo in jih vpisujemo v zbirko, uredimo pot do njih, osvežimo napise na njih, uredimo okolje in jih predstavimo kot kulturno dejstvo, vredno ogleda, govorimo in pišimo o njih, ozavestimo jih kot del našega vsakdanjega kulturnega okolja, tako kot to počne Ivan Krivec s Spominskim parkom Davovec. Ponekod so že ugotovili, da je partizanska memorialna dediščina ena od kulturnih specifik našega območja, ki jo lahko ponudijo tujim turistom v obliki izletniških točk in tematskih poti. Krute in žalostne zgodbe 33.000 partizanov in aktivistov, katerih imena so vklesana v spomenike, govori-jo same zase. Na Wikiverzo pod naslov *Partizanski spomeniki na Geopediji* dodajam nove enote v seznam dokumentacije, ki naj bo v pomoč popisovalcem, nazadnje izpis vseh 2927 partizanskih spomenikov, ki so ga prijazno poslali z Direktorata-

ta za kulturno dediščino pri Ministrstvu za kulturo. Tole poročilo naj spodbudi kulturno zainteresirane bralce revije s tistih območij Slovenije, kjer do zdaj ni bilo mogoče najti prostovoljcev za popisovanje in imajo na zemljevidu status belih lis, zlasti v vzhodnem delu Slovenije; Marko Gričar se je ponudil, da vas uvede in vam pomaga, če bo treba. Še naprej srečno roko in veliko veselja pri tem lepem zastojkarskem početju!●



Pozaba, laž ali preprosta poneverba zgodovinske resnice?

# Vloga domobrancev pri iztrebljanju Judov

V slovenski javnosti se še vedno preveč pozablja na sodelovanje slovenskega domobranstva pri aretacijah ljubljanskih Judov leta 1944 in tudi na siceršnje aktivno sodelovanje domače kolaboracije pri preganjanju redkih Judov na Slovenskem med drugo svetovno vojno. A pozaba ni edino, kar brez sramu počnemo, še hujša sta javno zanikanje in potvarjanje zgodovinske resnice o tem početu.

// PIŠE IN FOTO: dr. Marjan Toš

V vse pogostejših poskusih popolne relativizacije krivde za zločine in izenačevanja storilcev in žrtev zločinov namreč lahko prebiramo vse mogoče trditve in ocene, tudi tiste, da naj »z Judi domobranci kot domobranci ne bi imeli nič«, kar preprosto ne zdrži kritične zgodovinske presoje. Težko bo izbrisati ta madež, posebno če vemo, da številni mlajši raziskovalci z argumenti prepričujejo, da so bili »domobranci tako kot nacisti hudi antisemiti, kar dokazuje tudi njihov tisk (Slovensko domobranstvo)«. Bo kar držalo, da so bili domobranci »na neki način celo večji antisemiti kot sami Nemci«. Njihova antisemitska propaganda je bila več kot prepoznavna in je služila skupni genocidni politiki nacistične Nemčije. Zato niso sprejemljivi nobeni poskusi opravičevanja kolaboracije, vključno z zanikanjem sodelovanja pri uničevanju Judov v letih od 1943 do 1945 na območju nekdanje Ljubljanske pokrajine.

## Slovenska kolaboracija tudi nad Jude

V Novi slovenski zavezi javno poudarjajo, da z »Judi kot Judi protipartizanska stran ni imela nič«. Slovenska kolaboracija, še zlasti domobranstvo, se je poskušala (in to še vedno počne) na vse kriplje otresti antisemitske politike in sodelovanja pri pogromu maloštevilnih slovenskih Judov, vključno z zanikanjem antisemitske propagande, ki veje iz domobranskega časopisja. Ko je po italijanski kapitulaciji septembra leta 1943 nastalo Slovensko domobranstvo, je ta vojska imela tudi svoje glasilo, revijo Slovensko domobranstvo. Številni članki in sporočila v reviji pričajo

o odkritem simpatiziranju (in podpori) vodilnih ljudi v slovenskem domobranstvu z nacistično ideologijo. V reviji namreč najdemo veliko govorov Leona Rupnika in drugih vodilnih mož slovenskega domobranstva, med katerimi je bil izredno dejaven Stanko Kociper. Ta propaganda ni samo odvrčala ljudi od OF, ampak je bila velikokrat tudi odkrito antisemitska. Odkrito namreč namiguje, da so partizani plačanci s tujim denarjem in vodeni ne le od sovjetskega režima, ampak tudi od svetovnega judovstva (uporabljajo izraz »židovstvo«). V reviji je bilo objavljenih veliko kritičnih komentarjev na rovaš komunizma, pa tudi karikature, v katerih so prikazane tipične podobe Judov, kot so jih že pred vojno objavljali nacistični časopisi v Nemčiji. Med drugim lahko v reviji preberemo, da so »istočasno z Nemčijo nastopili prostovoljci vseh narodov in držav, ki so v kakršni koli obliki občutili na svojem telesu židovsko – plutokratsko pest ali rdečo zver. Danes stoje v vrstah SS tisoči in tisoči evropskih prostovoljcev, ki so se še pred nekaj leti po

**Bo kar držalo, da so bili domobranci »na neki način celo večji antisemiti kot sami Nemci«. Njihova antisemitska propaganda je bila več kot prepoznavna in je služila skupni genocidni politiki nacistične Nemčije.**

krivdi njihovega po Židih in njihovih plačancih zapeljane vodstva deloma z orožjem borili proti Nemčiji.

V domobranski propagandi se uporablja tudi besednjak iz srednjeveškega »antijudaizma«, po katerem so Jude obtoževali križanja Jezusa Kristusa in neizmerne bogatenja na račun odevskih obresti. Omenjajo tudi druge judovske nečednosti, ki so bile v srednjem veku marsikje povod za množične judovske pogrome. Zato so Judje po



Spominska plošča v slovenskem jeziku v Auschwitzu (Foto: Jožica Hribar)

navedbah propagandistov sami povzročili svoje preganjanja. V tem kontekstu sta zelo jasno poudarjena »judovsko-boljševiška« zarota in močan judovski vpliv na Rusijo. Tudi Leon Rupnik je v svojih govorih povezoval boljševizem s kontekstom judovstva, ki »hoče do topih robotov brez duše in želi potlačiti Boga. Z njim pa plutokracija, ki bi nam za judovske blagajne ukradla še to bore malo, kar imamo«.

## Pri nas ni »politike obžalovanja«

Žal mi prostor ne dovoljuje celovitejše analize tovrstne propagande, zato sem

nanizal zgolj nekaj ilustrativnih paberkov. O vsem tem (in še čem) si lahko preberete novejšo znanstveno članke in razprave domačih in tujih avtorjev. Veliko jih je, med njimi posebno priporočam študije izpod peresa prof. dr. Ota Lutharja in dr. Irene Šumi. Gre za zahtevno tematiko in različna znanstvena dela je treba primerjati in analizirati ter seveda umestiti v najširši kontekst novodobnega zgodovinskega revizionizma in relativizacije zgodovinske krivde za genocidno nacistično in fašistično politiko. Potem bo marsikomu vendarle bolj jasna tudi »grozljiva vloga domobrancev v Ljubljani«. Strah pred »židovskim komunizmom« se je tudi na Slovenskem izrabljal kot alibi za tipični krščanski antisemitizem slovenskih kolaborantov (domobranci in njihovo časopisje). Zato se velja strinjati z oceno **dr. Ota Lutharja**, da v slovenski spominski pokrajini ni »politike obžalovanja« in resnične izmenjave spominov, ampak le soočenje žrtev. Kot poudarja dr. Oto Luthar, govorimo torej o »dehistoriziranem zgodovinpisju«, ki ni sposobno določiti resničnosti nekega dogodka.

A ne gre zgolj za aktivno sodelovanje organizirane kolaboracije oziroma protikomunističnega tabora pri uresničevanju Hitlerjevega ukaza o »dokončni rešitvi judovskega vprašanja«. Sam k temu dodajam, da so pri množičnih aretacijah prekmurskih Judov aprila leta 1944 madžarskim orožnikom in žandarjem pomagali tudi nekateri tamkajšnji Slovenci. Posamezniki seveda, domačini, sosede in celo nekateri prijatelji, ki so judovske družine dobro poznali. In ki so se po njihovem transportu v taborišča smrti lotili njihove lastnine. Na veliko so jo pobirali iz praznih judovskih hiš in stanovanj in jo veselo uporabljali.

Žal ta problematika tako rekoč sploh še ni obdelana, ni pa več skrivnost. Leto 1944 je bilo tako za večino slovenskih Judov usodno: ne le da so, potem ko je Nemčija prevzela oblast na Madžarskem, med aprilom in oktobrom tega leta deportirali vse prekmurske Jude, tudi osrednja Slovenija je svoje Jude izgubila v tem času, ko je bil konec vojne že blizu in so proti središču Evrope prodirale zavezniške osvobodilne sile. Takšna je pač žalostna resnica, ki je ni mogoče spremeniti. Lahko pa se iz nje kaj naučimo – in morali bi se naučiti, saj živimo v turbulentnih časih nestrpnosti, ksenofobije, sovražnega govora in nespoštovanja drugačnosti. ●

Simpozij Zveze Romov Slovenije v Murski Soboti

## Spomin na genocid nad Romi

V noči z 2. na 3. avgust leta 1944 so v koncentracijskem taborišču Auschwitz »ukinili« cigansko taborišče in v plinskih celicah pomorili še zadnjih 3000 Sintov in Romov. Po nepopolnih podatkih so v to taborišče iz vse Evrope pripeljali približno 21 tisoč Romov in Sintov, a natančnega števila vseh žrtev verjetno ne bo mogoče nikoli zapisati.

Zatorej je 2. avgust mednarodni dan spomina na romske žrtve holokavsta (*holokaustos – daritev bogovom s sežigom*). Zveza Romov Slovenije, ki ima svoj sedež v Murski Soboti, je v sodelovanju z Evropskim muzejem romske kulture in zgodovine v Murski Soboti, Mestno občino Murska Sobota in Ustanovo dr. Šiftarjeva fundacija pripravila simpozij, ki ga je začel mag. **Jožek Horvat Muc**, predsednik Zveze Romov Slovenije. Prof. dr. **Dragoljub Acković**, generalni sekretar Evropske romske unije, ki ima sedež v Murski Soboti, in dolgoletni raziskovalec, je prepričan, da se genocid nad Romi v svetu izvaja že ves čas, predstavil pa je tudi svoja raziskovanja o trpljenju Romov v času prve svetovne vojne.

Novinar Radia Patrin iz Amsterdama na Nizozemskem **Orhan Galjus**, ki je po rodu Rom s Kosova, je opozoril, da imajo v njihovi državi vsako leto 5. in 6. maja dneva spomina na holokavst nizozemskih Romov. Letos se je takšnega spominskega dneva udeležil 2. avgusta v sosednji Hrvaški in meni, da bi tudi država Slovenija morala slediti temu zgledu. Doc. dr. **Vera Klopčič** z Inštituta za narodnostna vprašanja je



Nastop Tita Turnška, predsednika ZRB NOB Slovenije

prepričana, da je holokavst pri Romih izredno globoka in potlačena bolečina, ki so jo zelo pozno začeli priznavati, a gre ob tem za univerzalno sporočilo, da so vse žrtve vredne spoštovanja. V to je prepričan tudi **Tit Turnšek**, predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, in opozoril nas je, kam nas predsodki do kogar koli ali česar koli lahko kadar koli znova pripeljejo do česa podobnega.

Drugi del srečanja je potekal na dvorišču nekdanje Ekonomske srednje šole v Murski Soboti, kjer je od lani na steno pritrjena spominska plošča v spomin na žrtve holokavsta slovenskih Romov. Po polaganju vencev so za kulturni program poskrbeli mladi Romi (violinist Luka Horvat, klaviaturist Sebastjan Sapač Žalig, solopevka Nina Basseur in povezovalka programa Damijana Pestner), krajši nagovor pa je imel **Jani Möderndorfer**, poslanec državnega zbora. ●

**Besedilo in fotografije:**  
**Filip Matko Ficko**



Polaganje vencev k spominski plošči v spomin na holokavst slovenskih Romov



Ob 70. obletnici začetka graditve Nove Gorice

# Z novim mestom zacelili rane izgube Gorice

*Pesem dela bo zvenela,  
rastel nov bo, lepši vrt,  
zrasla bo Gorica nova, sredi oljk in trt.*

Ivan Minatti

Odločitev o graditvi novega mesta je bila odgovor na izgubo Gorice, ki so jo Slovenci skupaj z Italijani in Furlani stoletja ustvarjali. Bila je kulturno, upravno in gospodarskega središče Goriške. Kri- vična odločitev, kot so jo sprejeli na pariški mirovni konferenci, ko so Gorico dodelili Italiji, je zelo boleče odjeknila med ljudmi, saj je bila Gorica neločljivo povezana s pokrajino ob Soči in Vipavi.

// PIŠE: Jože Šušmelj

**B**ila je branik in srce slovenstva, ki je stoletja kulturno, gospodarsko in politično utripalo kot pomembno središče Slovencev ob zahodni narodni meji. Gorici gre zgodovinska zasluga, da romanizacija skozi stoletja ni močnejše posegla v spremembo narodnostne meje in da se je s svojimi slovenskimi kulturnimi institucijami enakovredno kosala z italijanskimi in s tem krepila slovenstvo.

Izbojevana svoboda izpod fašizma je bila okrnjena in oblast je morala najti nadomestilo za Gorico in zaceliti rano, ki je nastala. V tem zanosu, da zmoremo nadomestiti izgubo Gorice, je nastala smela odločitev o graditvi nove Gorice. Tako je bilo vsaj deloma zmanjšano razočaranje ljudi in ljudska energija je bila preusmerjena v graditev novega mesta, ki naj bi po besedah arhitekta Edvarda Ravnikarja »postalo nekaj velikega, lepega in ponosnega, nekaj, kar bi sijalo preko meje«. Ta odločitev je bila sprejeta v času, ko je v Jugoslaviji zaradi posledic vojne vladala revščina. Takrat bi se lahko odločili tudi drugače. Lahko bi razširili Solkan in zgradili potrebne zgradbe za upravne, šolske in kulturne institucije ali pa bi isto naredili v Šempetru. Vendar to v psihološkem smislu ne bi bilo isto, saj bi bil to le invalidni nadomestek. Treba je bilo ohraniti ime Gorica, in to se je lahko zgodilo samo z zgraditvijo novega mesta – Nove Gorice. Bila je tudi prilika, da novi družbenopolitični sistem na meji kapitalističnega sveta pokaže svoje

zmožnosti ustvarjanja in kljubovalnost.

Že nekaj mesecev po priključitvi so 3. decembra 1947 na nastajajoče gradbišče prišle mladinske delovne

brigade. Brigadirji so z velikim zanosom in tekmovalnostjo začeli pripravljala dela za graditev novega mesta sredi polj in močvirja – s krampi, lopatami in samokolnicami. Tem so ob nedeljah pomagale »frontne brigade«, ki so iz različnih krajev Primorske prihajale gradit mesto. Bila je to zvezna mladinska delovna akcija, v kateri so sodelovali tudi brigadirji iz drugih jugoslovanskih republik. Tako je od 3. decembra 1947 do sredine novembra 1948 sodelovalo skupaj 25 brigad s 5.194 brigadirji. Mladina je z mladostnim elanom in množičnostjo dala odločilen zagon graditvi novega mesta. To mladostno navdušenje se izraža tudi v besedilu pesmi, ki je postala himna brigadirjev – »*Pesem graditeljev Nove Gorice*«. Napisal jo je Ivan Minatti, uglasbil pa Janez Kuhar, oba briga-



Nova Gorica je v sedemdesetih letih zrasla v moderno mesto. Eda center je najvišja stavba v mestu in na Primorskem.  
(Foto: Janez Alič)



dirja v Novi Gorici. 13. junija 1948 so začeli graditi prvi stanovanjski blok. Ta dan je bil postavljen temeljni kamen za graditev mesta.

### Sporazum o maloobmejnem prometu

Prvotni zagon ustvarjanja novega mesta se je po letu 1950 upočasnil. Jugoslavija se je v tem obdobju soočala s posledicami informiroja, z grožnjami sovjetske zasedbe, s sušo in drugimi tegobami. Prenehal je dotok republiških in zveznih sredstev. Nadaljnja graditev mesta je bila prepuščena lokalnim možnostim. Nov pospešek mestu je dal avgusta leta 1955 v Vidmu podpisani italijansko-jugoslovanski sporazum o maloobmejnem prometu, ki je odprl do takrat zaprto državno mejo in omogočil obmejnim prebivalcem čezmejne stike in izmenjavo dobrin, pa tudi sodelovanje na političnem, gospodarskem in kulturnem področju, kar je dalo tudi Novi Gorici nov pomen in vzpon. Z odprto mejo je to novo mesto postalo pomembna opora pri ohranjanju in razvoju slovenske narodne skupnosti v sosednji Italiji. Hiter gospodarski razvoj Goriške

v sedemdesetih letih je pospešil prihod novih prebivalcev in nastala je potreba po novih stanovanjih. Uvedba obveznega prispevka za graditev stanovanj pa je dala širjenju mesta nov zagon in omogočila zgraditev velikih stanovanjskih stavb, ki so dale današnjo podobo Nove Gorice. Velikim potrebam na področju družbenega standarda, predvsem šolstva in otroškega varstva, je bilo skoraj v celoti zadoščeno v obdobju od leta

**Hiter gospodarski razvoj Goriške v sedemdesetih letih je pospešil prihod novih prebivalcev in nastala je potreba po novih stanovanjih. Uvedba obveznega prispevka za graditev stanovanj pa je dala širjenju mesta nov zagon in omogočila zgraditev velikih stanovanjskih stavb, ki so dale današnjo podobo Nove Gorice.**

1974 do 1984 z dvema samoprispevkoma. Nova Gorica je s kulturnimi in šolskimi ustanovami vedno bolj postajala regionalno središče. Nastali so poklicno gledališče, študijska knjižnica in nove srednje šole.

### Propadli številni nosilci razvoja

Po osamosvojitvi Slovenije so zaradi neustrezne gospodarske politike in privatizacije propadla številna podjetja, ki so bila nosilci razvoja in so veliko pripomogla k rasti mesta. Z vstopom Slovenije v EU so prenehali delovati špediterska podjetja in razni obmejni in drugi organi, kar je v slovenskem prostoru zmanjšalo pomen Nove Gorice. Čezmejno povezovanje, od katerega se je veliko pričakovalo po vstopu Slovenije v EU, je le deloma zaživelo. Opuščen je bil policentrični razvoj države in vedno bolj prevladuje centralizacija državnih in drugih institucij, kar ima za posledico nazadovanje tudi Nove Gorice. Niso bile ustanovljene pokrajine, ki so predvidene v ustavi, da bi preprečile centralizacijo in spodbudile regionalni razvoj. Razvoj igralnštva, ki danes daje utrip Novi Gorici, pa je v mestu zavrnil razvoj sodobnih podjetij, ki bi zaposlovala tehnične kadre. Ti si morajo iskati zaposlitev zunaj tega mesta. ●

## Judovski center v Ljubljani Izjava ob žaljivih zapisih Boštjana M. Zupančiča

Ob žaljivih zapisih Boštjana M. Zupančiča, sedaj že nekdanjega kandidata Vlade Republike Slovenije za člana Odbora za človekove pravice v Organizaciji združenih narodov, so v Judovskem centru Ljubljana v posebni izjavi, ki jo je podpisal direktor Robert Waltl, zapisali:

»V Judovskem kulturnem centru Ljubljana z ogorčenjem ugotavljamo, da se antisemitizem in izkrivljanje dejstev in zgodovine holokavsta v slovenski javnosti vse pogosteje pojavljata. Zadnji primer, ki se ponaša z izjemnim cinizmom in zraven še z mizoginijo, je izpod peresa nekdanjega sodnika Evropskega sodišča za človekove pravice v Strasbourgu in še aktivnega uslužbenca Ministrstva za pravosodje Boštjana M. Zupančiča. Tarča njegovega napada na Facebooku je bila nedavno umrla Simone Veil (1927–2017), pravnica, sodnica, nekdanja francoska ministrica za zdravje (1974–1979) in predsednica Evropskega parlamenta (1979–1982), prva predsednica francoske Fundacije za spomin na holokavst in članica Francoske akademije, ki je bila kot otrok internirana v Auschwitzu in je tam izgubila večino svoje družine. Boštjan M. Zupančič trdi, da je Simone Veil zaradi travmiranosti v holokavstu kot ministrica, ki je dosegla dekriminilacijo abortusa, postala »največja morilka vseh časov«.

Ekstremna stališča Boštjana M. Zupančiča do pravice žensk do odločanja o lastnem telesu kažejo na porazno mizoginijo in nespoštovanje dejstva, da so ženske pravice človekove pravice, ki ga je povezal še s perverzno izkrivljanjem izkušnje preživelih nacizma in holokavsta. V JKC od slovenske vlade zahtevamo, da se na to eskapado ustrezno odzove, hkrati pa o škandalu obveščamo domačo, evropsko in svetovno javnost.

Glede na to, da je Boštjan M. Zupančič kandidat Republike Slovenije za člana Odbora OZN za človekove pravice, zahtevamo, da se kandidatura takoj umakne. Od slovenske vlade in njenih ministrstev namreč pričakujemo dokaz, da ta vlada do žensk, Judov, preživelih holokavsta ni sovražna in da se je pripravljena odločno upreti izkrivljanju zgodovine holokavsta.« ●





Predstavitev dogodkov, trditev in poudarkov o smrti Janka Premrla - Vojka

# Kaj je res in kaj ni res o Vojkovi smrti

Ob številnih spominih, izjavah in ocenah o delovanju narodnega heroja Janka Premrla Vojka, o njegovem ugledu in pomenu, ki so bili takrat in so tudi danes enotni in nedvoumni, nastaja razhajanje predvsem glede njegove ranitve v spopadu z italijanskimi vojaki 15. februarja 1943 pri Idrijski Beli, njegovega prenosa v taborišče, zdravstvene oskrbe in poskusov zagotovitve pomoči zdravnika. Članek govori o nekaterih neizpodbitnih dejstvih, podkrepjenih z izjavo Janeza Winklerja.

// PIŠE: Savin Jogan

## Pričevanja udeležencev obravnavanih dogodkov

Med pričevanji in izjavami soborcev in prič teh dogodkov najprej omenjamo pričevanje njegovega soborca od začetka, partizana **Ivana Renka - Jakca** (Vojkov vod, 2000, str. 134–141). Avtor omenja, da se je Vojko na vrhuncu spopada ob premiku od ene k drugi skupini partizanov odločil za zadnji naskok, in takrat ga je sovražnikova krogla zadela v trebuh. Partizani so prekinili napad in se začeli skupaj z ranjenim poveljnikom umikati iz dosega sovražnikovega ognja. Med potjo je manjša skupina borcev pohitela naprej, da pripravi vse potrebno za sprejem ranjenca, eden pa proti Idriji, da poišče zdravnika, ki pa si zaradi policijskega nadzora ni upal priti do taborišča. Ko so za to izvedeli, so poslali patroljo v glavni štab, da pripelje zdravnika in potrebna zdravila, a je žal prišel prepozno – po nekajdnevem trpljenju je Vojko v noči z 21. na 22. februar 1943 izdihnil.

Partizan **Rafael Lampe - Ciril** v svojih spominih opisuje trenutek, ko se je Vojko odločil za naskok; ker sta bila skupaj na položaju, ga je opozoril, da streljajo Italijani tudi z druge strani in ga lahko zadenejo. Vojko pa se za to ni zmenil (ARS, AS 1871, Medvojni spomini).

Njegov soborec **Vladimir Krpan - Aleksander** v svojih obsežnih rokopisnih spominih na NOB in Vojkovo četo omenja, da je Vojko, ko je opazil, da se zaradi njega, ki je bil ranjen, partizani začenjajo umikati, zahteval, naj ga pustijo in nadaljujejo napad. Vendar tega

zadnjega njegovega povelja niso izvršili (PANG 1014, Zbirka spominov, T. E. 10, str. 615, 29. januarja 1959).

Odmevna knjiga Vojkovega soborca **Cirila Pelicona** *Po Vojkovih poteh* (2003) med drugim govori o Vojkovem trpljenju, tudi o tem, da si ga je poskušal skrajšati, a so mu to soborci preprečili. Za našo obravnavo so pomembne ugotovitve o tem, da je zdravnik Hribernik kljub svojemu obotavljanju za neposredno pomoč takoj spoznal resnost rane in tudi da ničesar drugega ni mogel storiti, kot da ranjencu pomaga blažiti bolečine (str. 65–69).

Številni poznejši pisci so upoštevali in se naslanjali na omenjene zapise ter izjave neposredno udeleženih v teh dogodkih oziroma jih povzemali ali delno dopolnjevali: Karel Leskovec: Heroj Vojko je umrl, (Borec 7/57, 294, 95); France Škerl: Zadnji tedni Vojkove partizanske dejavnosti (Borec 2/1973, 66–86); Tone Ferenc: Primorska pred vse ljudsko vstajo 1943 (1983, str. 86–90); Stanko Petelin: Vojkova brigada, 1980 (str. 19–22); Branko Babič: Primorska ni klonila, 1992 (strani 43, 44); Jože Hočvar, Prvi primorski partizanski bataljon, 2001 (strani 159, 160); Milica Kacin Wohinz (M. Kac.), Vojko, Enciklopedija Jugoslavije, zv. VI (stran 603).

## Izjave in ocene piscev z drugačnimi pogledi

**Zvonko Žigon** v študentski Tribuni (10/1990, 11. junija 1990) v prispevku Krogla v zasedi ponudi precej spremenjeno podobo dogajanj ob Vojkovi

smrti: da ga je ustrelil partizan M. S., ki je pozneje dezertiral in šel k Italijanom; po drugi verziji naj bi ga ustrelil »tovariš I.« iz zavisti. Po njegovem naj bi edina še živa priča bitke »molčala kot grob«.

V polemiki z omenjenim člankom **Alojz Krpan** v Primorskih novicah 5. marca 1991 in v TV-15 7. marca 1991 med drugim omenja, da je bil Vojko zadet skozi pas in nabojnico v trebuh; umrl torej ni »po krivici«, temveč junaške smrti v boju z Italijani. Vse podatke o spopadu in o Vojkovi smrti poznajo



Obnovljena brunarica, v kateri je umrl Janko Premrl - Vojko. (Fotografijo hrani Muzej novejšje zgodovine Slovenije.)

še živi udeleženci, ki jih našteje in s tem demantira navedbe Žigona o edini še živi priči, ki da molči. Konča s poudarjeno enotno ugotovitvijo preživelih borcev Vojkove čete, ki obsojajo lažno pričevanje o smrti narodnega heroja Janka Premrla - Vojka.

Zvonko Žigon v odgovoru (Primorske novice 29. 3. 1991) sam pove, da so vse njegove navedbe v prvem članku »morda le govornice«; priznava le eno napako, o molčanju edine priče »kot grob« (vmes se je z Ivanom Renkom pogovarjal po telefonu, vendar je vprašani »vsako njegovo namigovanje odločno zavrnil«). V poznejšem članku v Primorskih novicah (19. julija 1991) je v polemiki z nekaterimi novejšimi objavami drugih avtorjev preciziral in znova osvetlil dogodke ob Vojkovi smrti tudi **Ivan Renko**. Omenja, da so z zdravnikom vzpostavili stalno zvezo in po njej poročali o stanju ranjenca, on pa jim je sporočal navodila.

Posebno pozornost zaslužijo ugotovitve in izjave Vojkove sestre **Radoslave** v knjigi *Moj brat Janko - Vojko* (1992). O smrti Vojka je izvedela šele oktobra leta 1943. Omenja, da se je po Vipavskem razširila govorica, »da ga je ustrelil neki partizan«; pozneje je članu njene družine Vojkov soborec omenjal, naj bi med akcijo iz zavisti streljal nanj soborec »I.« (nekje z Notranjskega). Za širšo informacijo naj bi se obrnili na Vojkova soborca C. P. in I. R., vendar se družina za to ni odločila (str. 92, 125–127). Sestra je imela različne pomisleke tudi o Vojkovi oskrbi po njegovi ranitvi, kar naj bi bilo verjetno zanj usodno ... Kot domnevni razlog takega ravnanja omenja stališče vodstva o Jenkovem odnosu do borcev, »ker je bil preveč tovariški« (str. 93, 99, 126, 127).

**Mira Cencič** (TIGR, 1997, stran 295) je pozneje nekatere od omenjenih dognanj kot popolnoma nesporne povzela v širšem zamahu, češ da »nekatera pričevanja in dejstva kažejo, da niso padli, ampak so bili zahrbtno ustreljeni vidnejši tigrovski voditelji in tudi organizatorji partizanskega boja – A. Majnik, F. Kravanja, M. Rejec in tudi Janko Premrl - Vojko«; glede smrti slednjega omenja kot vir celotno knjigo Radoslave Premrl. V svoji zadnji knjigi (Primorska sredina v primežu bratomorne vojne, 2011) avtorica ne problematizira več ustrelitve, ampak naj bi na Drenovem griču Vojko »umrl v nepojasnjenih okoliščinah« (stran 383).

Podobne izjave in govornice o tem so sicer nastajale že med vojno in po njej. Že v poročilu poverjeništvu CK KPS za Primorsko 29. marca 1943 (Lidija Šentjurc) o predlagani razglasitvi Vojka za narodnega heroja je poveden dodatek (Aleš Bebler), da bi bila njena čimprejšnja objava nujna zato, ker »plavi šepetajo, da so Vojka morda ubili komunisti sami«, ker da je bil »nacionalist« (AS 1487, šk.

19, pe 1823). Tako preoblikovane vesti in ocene so se širile tudi po občilih, ki sta jih izdajala domobranska oblast in pozneje emigrantski tisk (prim.: Primorski kmečki glas 3. maja 1944; M. Tratnik v Koledarju Svobodne Slovenije za leto 1951 idr.)

V taki povezavi postanejo nekatere poznejše nove trditve jasnejše: zaseja-

## **Eden največjih sinov Primorske v zgodovini si take zapoznele sprevržene ocene zagotovo ne zasluži.**

no seme je z zamudo obrodilo ustrezen plod. Na ta način naj bi izpričano zvestobo Vojkovih soborcev legendarnemu poveljniku, trdnost in bojno učinkovitost njegovega voda in čete prav zaradi tovariških odnosov v enoti, skupaj s podrobnimi in v bistvenih črtah usklajenimi pričevanji sobojevnikov, nadomestili z »modernejšo« in času primernejšo podobo okoliščin smrti njihovega poveljnika in vzornika, njega pa označili celo kot naivneža, ki naj ne bi spregledal zavistnih, slavohlepnih in zahrbtnih želja pripadnikov njegove zveste čete. Eden največjih sinov Primorske v zgodovini si take zapoznele sprevržene ocene zagotovo ne zasluži.

### **Izjava o okoliščinah smrti Janka Premrla - Vojka**

**Janez Winkler**, borec Vojkove čete, zaradi nekaterih novejših, netočnih ali prirejenih ocen ter izjav o zadnjem Vojkovem boju in njegovi smrti v imenu redkih preživelih borcev Vojkove čete izjavljam:

Podatki, ugotovitve in celotna podoba okoliščin ranitve ter smrti narodnega heroja Vojka v času od 15. do 22. februarja 1943 so pri borcih, ki so bili udeleženci bitke pri Idrijski Beli, in tudi drugih, ki so bili pozneje v taborišču na Brinovem griču, v bistvenih točkah jasni in usklajeni. To velja tudi za nas mlajše, ki smo se prav v tistih dneh pridružili Vojkovi četi in pozneje v več skupinah odhajali v partizanske enote na Dolenjsko. Vsi skupaj pa smo s skrbjo in strahom sprejeli vest o njegovi ranitvi ter pozneje lovili drobce sporočil tistih, ki so bili z njim, se veselili vsakršnega trenutnega izboljšanja in s strahom sprejemali bolj

resne vesti in napovedi.

Pozneje so začele do nas prihajati tudi vesti o drugačnih zgodbah, o tem, da naj bi ga pokončal soborec, ki se je tik pred bitko pridružil četi zaradi velike nagrade za Vojkovo zajetje ali smrt, o nekakšnih razprtijah v enoti, da ga je morda ustrelil kdo od njegovih bližnjih zavistnih soborcev. Take ocene je treba zavrniti predvsem zato, ker si v tistih okoliščinah ni bilo mogoče niti teoretično zamisliti, da bi tako dejanje ostalo v boju neopaženo, še bolj pa, da soborci, ki so skoraj oboževali svojega poveljnika, ne bi takega dejanja v trenutku kaznovali. Poleg tega so vsi neposredni udeleženci v svojih spominih in izjavah tako navedbe o razprtijah kot verjetnost takih ravnanj odločno zavrnili. Pravi prelom v iskanju ali celo zatrtjevanju o verjetnosti take smrti Vojka



Janez Winkler (foto: Jožica Hribar)

pa se je zgodil ob spremembi sistema (v letih 1990 in 1991), ne da bi pri tem podali kakršna koli nova dejstva in dokaze – eden od glavnih nosilcev teh novih pogledov celo izrecno priznava, da ni poskušal svojih trditev niti preveriti s preživelimi borci, ki so bili takrat sredi opisanega dogajanja.

Zaradi tega v imenu skupnosti Vojkove čete poudarjam, da je glede tragične usode narodnega heroja Janka Premrla Vojka veljavna samo zgodba, ki so jo zapisali takoj po smrti ter pozneje v spominih in izjavah Vojku najbližji soborci. Vse drugo pomeni njeno sprevržanje, v katerem se dogajanje v tragičnih dneh Vojkovega slovesa zamegljuje in spreminja ter tako celo zlorablja plemenita, odločna in enkratna človeška in uporniška podoba enega največjih sinov Primorske in slovenskega naroda v njegovem boju za obstoj. ●

(Datum: 31. julija 2017)

Podrobnejši pregled dogodkov in okoliščin bo objavljen v reviji Borec septembra letos.



Požig Vrhovcev in Brda 23. julija 1942

# Kruto maščevanje za uboj

Italijanski okupator je brez milosti, brez predsodkov in brez človeške slabe vesti 23. julija 1942 na Vrhovcih in Brdu požgal 25 domačij, ustrelil 17 nedolžnih ljudi, oškodoval oziroma izropal 50 družin, nato pa naložil trupla ubitih ljudi na vozove, povrh pa še žive prašiče ter jih odpeljal na viško pokopališče. To je eksemplarični primer, kako se okupatorska vojska obnaša do civilnega prebivalstva.

// PIŠE: **Živa Vidmar** // FOTO: **Anton Ipavic**

Ljubljana je bila od februarja leta 1942 obdana z bodečo žico, ki je potekala tako, da je bilo staro središče Viča znotraj žice, Brdo in Vrhovci pa sta bila kot eno naselje zunaj žice. Viški prehod je bil izredno pomemben za povezavo med mestom in partizani v Polhograjskih dolomitih. Okupator je to vedel, zato je izkoristil prvo priložnost, da je na tem mestu presekjal ilegalne poti – izbral si je krvavo maščevanje.

21. julija 1942 se je Anica Sitar s svojo krščenko in posvojenko Bogomilo Bonifer namenila požeti pšenico na njivi pri Dolgem mostu. Ker takrat noben moški ni smel iz Ljubljane, je posestnica iz Šiške prosila znanca, italijanskega poročnika, za pomoč. Ta ji je določil dva grenadirja, tako da so se odpravili na vozu iz Šiške mimo Vrhovcev proti Dolgemu mostu. Pod Vrhovškim klancem pri Pečariču je partizanska zaseda ubila enega italijanskega vojaka, drugi se je rešil po Gradaščici, ženski pa sta se vrnili domov in povedali, kaj se je zgodilo, nakar so ju Italijani priprli. Italijanska oblast je zahtevala, da se morajo v 48 urah javiti izvajalci poboja, kar pa je v času okupacije smešno, vendar je okupator očitno dobil neke namige, saj je 22. julija pred hišo Slavka Vrhovca likvidiral Alojzija Bojta, ki je bil menda določen za strelca na enega od grenadirjev.

23. julija pa so Italijani izvedli maščevalno akcijo: obkolili so naselje, na domačem pragu brez zaslivanja ustrelili Franceta Riharja, nato pa ustrelili ali pobili vsakega moškega, ki so ga srečali ali dobili doma (na srečo je velika večina moških zbežala v gozd). V 31 hišah so podtaknili ogenj, zgorelo jih je 25. Otroci in ženske so morali svoje

goreče domačije gledati s ceste. Na Belčevem pod lipami je okupator ustrelil pet žrtev, med njimi sta bili tudi Anica Sitar in Bogomila Bonifer. Večina žrtev je bila ustreljena na Vrhovškem hribu. Vseh je bilo 17.

V spomin na krvave tragične dogodke je bil 23. julij razglašen za dan krajevni



Slavnostna govornica Živa Vidmar

skupnosti Vrhovci in Brdo, od leta 2006 pa je to dan Četrtna skupnosti Rožnik. Ker pa je ta dan nesrečno umeščen med šolskimi počitnicami in je vsekakor vreden, da zanj ve odraščajoča mladina, ga zaznamujemo s proslavo vsakih pet let v juniju pred koncem šole. Prireditve so že junija pripravili Četrtna skupnost Rožnik Ljubljana, ZZB NOB Ljubljana Vič - Rudnik, KO ZB Vrhovci-Brdo-Kozarje, KO ZB Vič-Rožnik in Skupnost borcev Dolomitskega odreda, potekala je na Osnovni šoli Vič. Nastopili so učenci domače osnovne šole in Osnovne šole Vrhovci, ter Pevci izpod Rožnika, Jerica Mrzel in številni praporščaki. Prireditve sta se udeležila tudi predsednik in podpredsednik sveta ČS Rožnik Aleš Jenko in Matej Weissenbach. Slavnostna govornica je bila **Živa Vidmar**, predsednica Četrtna skupnosti Rožnik. ●

Iz zakladnice uporniške poezije

## Žetev

*Pšenica je zrela, polje se zlati,  
naš kruh, naša nada na polju zori;  
žanjice bi rade, že srp je sklepan,  
pa žet jim zabranil je tujcev ferman.*

*Zasidral se črni je tujec med nami  
in brani na polje nam s puško na rami;  
pšenica je naša, polje naša last,  
mi žanjemo pa, kot hodili bi krast!*

*Ko ded mu bo pravil, verjel ne bo vnuk,  
kaj letos naš narod pretrpel je muk.  
Kot bajka se sliši, a žal je resnica,  
Da letos s krvjo je kropljena pšenica.*

*Sedaj, ko nam tujec deli kruh pravice,  
med snopjem po njivah ležijo žanjice,  
v otrplih rokah se jim srpi blešče  
in rabeljnom z njimi še mrtve groze.*

## Vid Ambrožič

Opomba: »Besedilo je nastalo 31. julija 1942 ali 1943 v Škerjančah ali Sevnici.« Boris Paternu (iz. in ur.): Slovensko pesništvo upora, tretja knjiga. Novo mesto: Dolenjska založba 1996: str. 137.



Z ranjenci iz Pekla do Prezida

# Reševanje ranjencev

## 9. SNOB Kočevske

Za nemško vojsko je bila proga Ljubljana–Trst zaradi povezave z bojiščem v Italiji strateškega pomena. Nepričakovano so 7. julija 1944 Nemci umaknili nekaj svojih manjših oporišč okoli Rakeka in glavnemu štabu NOV in POS predlagali, da bi sklenili lokalno premirje: partizani naj ne bi več napadali proge, oni pa bi nam prepustili Notranjsko, kjer je prav tiste dni začelo delovati letališče v Nadlesku za zvezo z Barijem.

// PIŠE: M.V.

**P**ogajanja v vasi pri Svetem Petru niso uspela, ker je bil odgovor naše, partizanske strani, da mi lokalnega premirja ne sprejemamo in da zahtevamo njihovo brezpogojno kapitulacijo in predajo domobrancev.

Zato so se boji na tem območju nadaljevali in dosegli vrhunec, ko je ljubljanska brigada 26. septembra 1944 porušila Štampetov most. Nemci so iz besa in obupa izkrkali na Rakeku oklepno divizijo s približno 12.000 vojaki in uprizorili napad na Loško dolino, prodrli do

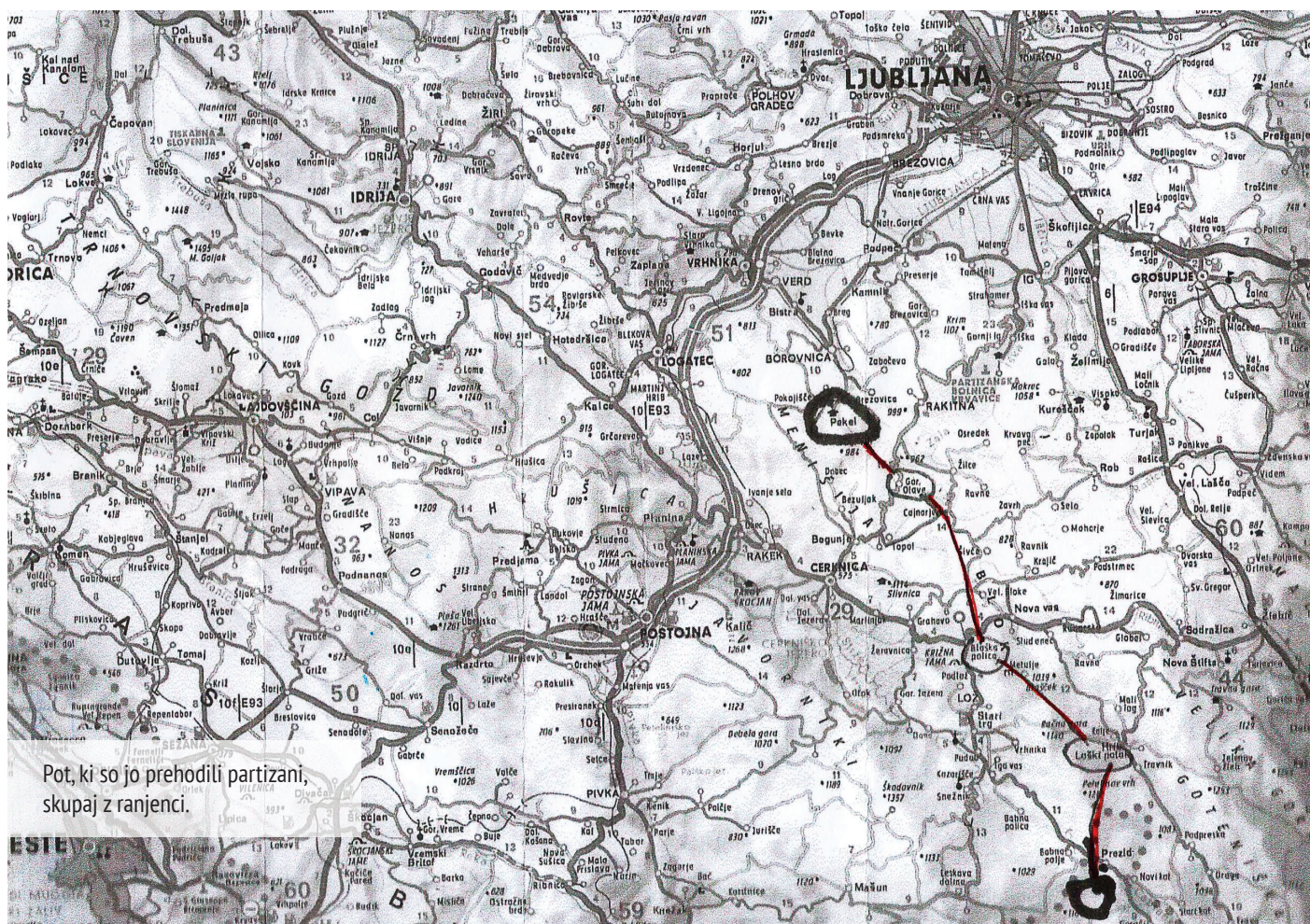
Prezida in z obkoljevanjem hoteli uničiti naše enote. Ljubljanska brigada se je iz obroča hitro izvila, njenih 27 ranjencev pa je prevzel Prvi bataljon Devete brigade, ki se je obkoljen moral zateči v Pekel. Tam je prebil tri dni, dva ranjenca sta umrla.

Te dogodke je v svojem dnevniku tako opisal politični komisar bataljona **Marko Vrhunec**, ki je vodil celotno operacijo: »Prišli smo nad dolino Prusnice nasproti Borovnice. Dež je lil, ustavili smo se in čakali. Minilo je poldne, hrane ni bilo, dež in mrzav sta pritisnila,

naši ranjenci pa so stokali. Res, trpljenje naših borcev presega vse meje! Mi pa smo stali in stisnili zobe in tu sredi mokrote, gozda in dežja, sredi lačnih, utrujenih, golih in bosih borcev ter ranjencev, ki so ihteli od bolečin, vsi mokri in premraženi smo sanjali o naši zmagi, o svojem domu, o naši državi, govorili o njej in hlatali po njej pod ceradami, z glavami skupaj ... Zvečer krenemo!«

Opisano trpljenje in hrepenenje po domu in svobodi sta pomagala blažiti tudi dva duhovnika, ki sta v bataljon prebežala s Štajerskega. Oblečena sta bila v svoja talarja, s pokrivalom in zvezdo na njem, nista nosila orožja, sta pa zelo požrtvovalno in disciplinirano opravljala svoje dolžnosti ter borke in borce tolažila in hrabrila. Oba borca, ki sta umirala, sta spovedala in dala v sveto olje.

Pot do bolnice je zaradi nenehnih spopadov trajala deset dni, da smo končno prispeli do Prezida. Na poti so kolono spremljali aktivisti OF in jo oskrbovali s hrano. Pri Babnem Polju nas je znova pričakal sovražnik, z mitraljezi v rokah smo se morali bojevati, pobili smo šest njihovih vojakov in druge pregnali nazaj v Loško dolino. Pred Gerovim so nas pričakali nosači naše bolnice Snežnik in hrvaški partizani in končno smo v Jazbini počivali dva dni ter se nato vrnili v Slovenijo. ●





Interniranec v taborišču Gonars in Rab Miro Zupančič o svoji težki izkušnji

# Hudim spominom ne ubežiš

Člani ZZB za vrednote Ankaran smo pred časom v Italiji obiskali spomenik, ki so ga v spomin na taboriščnike, ki so med drugo svetovno vojno trpeli v koncentracijskem taborišču Gonars, postavili Slovenci in Hrvati. Z nami je bil tudi 84-letni Miro Zupančič iz Ankarana, ki je bil sam še kot otrok z družino interniran najprej na otok Rab, nato pa v Gonars. Predstavil nam je svojo pretresljivo izkušnjo, ki ga je zaznamovala za vedno. Ob njegovi pripovedi je prostor nekdanjega taborišča oživel pred našimi očmi.

// BESEDILO IN FOTO: **Silvana Dobrila**

**M**iro Zupančič je otroška leta preživel v notranjski vasi Ravnik na Blokah. Oče je bil gozdarski delavec, obdelovali so tudi nekaj zemlje, kljub temu pa je bila doma velika revščina. Starši in starejši brat Jože – partizansko ime Pepi, ki je kot častnik NOV padel leta 1945, so se že zgodaj vključili v NOB. To je bil vzrok, da so belogardisti in Italijani najprej aretirali očeta, preostalemu delu družine pa namenili odhod v internacijo.

Čeprav Miro nerad obuja boleče spomine, pa meni, da so tedanje razmere odločilno vplivale nanj in je zaradi tega

šole. V prvi polovici decembra leta 1942 so Italijani tudi mojo družino – brez očeta, ki je ostal na Rabu – premestili v Gonars. Iz vlaka so nas iztovorili v Palmanovi. Spominjam se, da nas je tam pričakala skupina žensk, ki so nas zmerjale z »ribelli, schiavi« (uporniki, sužnji) in drugimi psovskami, ena od njih je celo pljunila v žensko iz naše skupine. Ko so nas iztovorili, so našo prtljago, cule in nekaj žensk naložili na tovornjak, drugi pa smo s culicami in spremstvom pešali osem kilometrov do Gonarsa. Tam so nas čez noč namestili v veliko polodprto zgradbo, ki smo jo imenovali pisarna. Zjutraj pa so nas namestili v



Miro Zupančič pred spomenikom v Gonarsu

boriščnikov, se pravi, da nas je bilo tam skupaj s Hrvati 2.400. V baraki so bili pogradi ob levi in desni steni, na sredini pa je bil hodnik. Vsaka baraka je imela »kapico barake«, to je bila šefica barake, ki je bila odgovorna za poročanje taboriščni upravi in je poročala na apelih. Naša kapica se je pisala Šlibar.«

Miro Zupančič se spominja, da so bili prve dni po prihodu zadovoljni, da jim ne bo treba več spati v šotorih za štiri osebe, kot je bilo na Rabu. A zaradi slabe prehrane in higiene, mrzle burje in neznankega števila lasnih in telesnih uši so ljudje vedno bolj pešali in dneve so pretežno preživljali na pogradih pod odejami, loteval se jih je obup. »Zdi se mi, da sem največjo krizo doživljal v februarju, ko sva z bratom spoznala, da čez škarpo ne moreva po bližnjici do stranišča. Vsak večer sta šla skozi barako dva karabinerja, strogo so nas nadzorovali in nihče ni smel imeti odeje, da bi si nekako zaprl svoj prostor,« pripoveduje.

»Vsakodnevni apeli so bili dolgotrajni, ker nas Italijani nikoli niso znali prav prešteti, pa smo stali in stali tam zunaj. Nato so nam razdelili »kavo« – kostonjevo projo in košček kruha. Opoldne je bila običajno juha iz vode, pese, repe, buč, zelja, slabe žlice riža ali makaronov, vsega je bilo zelo malo. Kuharji so morali zelo paziti, da ni bilo nobenih privilegijev, vsak je dobil približno enako. Zvečer se je vse skupaj ponovilo. Taborišče je bilo obkroženo s tri metre visoko žično ograjo in z metrom podaljška na notranji strani, ki se ji nismo smeli približevati. Opozorili so nas, da bodo streljali na vsakogar, ki se bo približal tej žici. To se je ob požaru tudi zgodilo, tedaj so ustrelili moškega in žensko.

Red v taborišču je bil oster. Potem ko je avgusta osem komunistov pobe-



Člani ZB NOB Ankaran med obiskom v Gonarsu

zgodaj in prehitro dozoreval. »Že kot 13-letnik sem bil sprejet v Skoj. Na tiste čase imam kar preveliko spominov in mnogo, tudi nepomembnih, doživetij mi je danes bolj v breme kot v prid. Ko sem odhajal na Rab, sem bil star deset let in sem imel za seboj tri razrede osnovne

barake in nam odredili ležišča na pogradih. Naša baraka je imela številko 11 in je stala nasproti pisarne. Druge Slovence, doma z Notranjskega, Dolenjskega, iz Bele krajine, pa so namestili v barake 1, 9 in 12. V vsaki baraki – menim, da je bilo vseh 24 – je bivalo približno sto ta-

nilo iz taborišča, so režim še poostri in gibanje ponoči je bilo omejeno: smel si le na stranišče. To pa je bilo na severu taborišča in le deloma zakrito, mame in otroci so skupaj opravljali potrebo. Kakšno ponižanje! Tam je bil tudi daljši umivalnik iz pocinkane pločevine z osmimi pipami, kjer si se lahko umil.«

Sogovornik se spominja, da vojak, ki je vodil pisano, sicer ni bil tako hudoben kot številni drugi, a ko so začeli prihajati paketi, je z njimi ravnal zelo grdo, mnogo stvari iz njih je razrezal in pogosto vsebina sploh ni prišla do taboriščnikov. Posebno se spomni enega izmed oficirjev, ki je po taborišču hodil z dolgim bičem in z njim oplazil vsakega otroka, ki se mu je približal, kar se je zgodilo tudi njemu. Sicer pa so zelo kruto ravnali tudi s svojimi podrejenimi, saj so pogosto videli podoficirje, ki so jih zaradi kakšne nepravilnosti privezali ob kole in so morali gledati v žgoče sonce.

»Včasih sem razmišljal o tem, ali v taborišču delujeta OF in Skoj. Včasih sem namreč opazil skrivnostno obnašanje svoje sestre, ki je bila skojevka. To sem sklepal po tem, ko je prišel papežev nuncij in so te skojevke, tudi moja sestra je bila med njimi, organizirale demonstracije, na katerih so jetniki glasno žvižgali in kričali: 'Hočemo kruha! Hočemo domov!' Nuncij se je brez besed obrnil in odšel.«

In še tole Zupančičevo razmišljanje: »Italija ni doživela svojega Nürnberga, čeprav so fašisti storili veliko zločinov od Etiopie, Grčije, Albanije, Črne gore do Dalmacije in Slovenije. Številni pomembni oficirji niso nikoli odgovarjali za svoja dejanja, razen Mussolinija, z njim so obračunali italijanski partizani. Morda zavezniki sojenja niso izpeljali zaradi bojazni, da bi v Italiji na oblast prišla tamkajšnja komunistična partija. Zato pa današnje generacije ne vedo ničesar o zločinih svojih prednikov. Ko sem bil sam prvič na obisku v Gonarsu, šla sva s tedanjim generalnim konzulom Štefanom Cigojem, nama je tedanji župan dejal, da je prvič slišal o otroškem taborišču, ko je bil star 28 let. Podobno so nama povedali tudi drugi tamkajšnji prebivalci. Kako naj kaj vedo, saj o taborišču ni več sledu? Za razliko od Nemčije od Italije nikoli nismo dobili nobene odškodnine, vsaj individualne ne, čeprav smo se shirani in bolni vrnili na požgane in izropane domove. Verjetno so bili vmes tudi diplomacija in prizadevanja jugoslovanske vlade za vrnitev našega ozemlja. Rezultat takšne diplomacije so bili Osimski sporazumi.«

Posebno glasbeno doživetje

## Koncerti zbora Navdih iz Moskve

Koncertni otroški zbor Navdih iz Moskve je imel v maju v Sloveniji tri koncerte: v Ljubljani v Osnovni šoli Vič, kjer se je zbralo 390 poslušalcev, v Novem mestu v Kulturnem domu Janeza Trdine jih je poslušalo 280 poslušalcev, v Gorici pa jih je v Kulturnem domu Gorica prav tako poslušalo 280 poslušalcev. Zbor je imel kratke nastope tudi pred Prešernovim spomenikom v Ljubljani, v Postojnski jami in na Bevkovem trgu v Novi Gorici.

// BESEDILO IN FOTO: Anton Ipavic

**K**oncertni otroški pevski zbor Navdih Otroške pevsko-zborovske šole No. 106 Severnega moskovskega okrožja je dobitnik številnih prvih nagrad na mednarodnih zborovskih tekmovanjih. Zbor veliko koncertira ne samo v Rusiji, temveč tudi v številnih evropskih državah. Na svojih turnejah je nastopal tudi v Sloveniji: leta 1996 v Kamniku, leta 2004 v Novi Gorici in Ljubljani, leta 2008 v Sežani ... Večkrat so peli ob državnih praznikih na Veleposlaništvu Republike Slovenije v Moskvi.

Glavni organizator vseh koncertov je bila ljubljanska krajevna organizacija ZB Vič-Rožnik.

skupnosti Rožnik in Društvo Slovenija Rusija organizirala tri odlične koncerte tega zbora, v katerih so ljubitelji dobre zborovske glasbe resnično lahko uživali. V Ljubljani so ob izvajanju pesmi uporaba Lipa zelenela je vsi v dvorani vstali, nekateri pa tudi zajokali. Dokaz, da gre za izjemen pevski zbor, potrjuje tudi odločitev Radia Slovenija, da posname celoten koncert, in ga bodo predvajali na tretjem programu, programu Ars. Zbor je prišel iz Riminija, kjer se je udeležil festivala zborov Kraljica Jadrana in zasedel prvo mesto, Olga Skvorcova pa je bila razglašena za najboljšo zborovodkinjo.

Meni osebno kot glavnemu organi-



Koncertov brez denarne pomoči Društva Slovenija-Rusija in brez donacij številnih prijateljev ne bi izpeljali. Žal nam Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije ni priskočila na pomoč, ker »nimamo tega stroška predvidenega v finančnem planu za leto 2017«, so nam pojasnili. Tako sta naša mala borčevska organizacija v Četrtni

zatorju pa veliko pomeni izjava zborovodkinje, ki je dejala, da je zanje »gostovanje zbora Navdih v Sloveniji velik praznik« in veliko zadoščenje. »Ne bodi žalosten, nasmej se in poj« (»Не грусти, улыбнись и пой«) je bila prva pesem, s katero se je zbor Navdih predstavil na vseh koncertih v Sloveniji! Spomnite se na to pesem, ko boste slabe volje! ●



Pripoved **Štefke Bevk** o zločinih na Bukovem

# Prizori, ki jih ni mogoče pozabiti

Štefka Bevk z Bukovega v občini Cerkno je ena redkih še živih prič okupatorskega nasilja v tem delu Slovenije. Na slovesnosti ob odkritju prenovljenega spomenika garibaldincem na Bukovem na začetku junija letos je njeno pripoved prebrala dramska igralka Milena Zupančič. Leta 1928 rojena Štefka Bevk živi na Ravnah pri Cerknem. Objavljamo skrajšano različico njene pripovedi.

**S**pomnim se tistega 21. januarja 1945, bilo je zelo mraz. V naši vasi je bilo že skoraj vse požgano, nam je ostala hiša, v njej smo bivali domači in nekateri sosede, ki so ostali brez domov. Vsi smo bili v hiši, le ata je bil v štali. Šel je rešit živino. Imeli smo nekaj govedi, vse drugo je bilo že požgano. Vsakemu v zaselku pa je nekaj ostalo: enemu kozolec, drugemu štala, nam pa hiša. Potem je domobranec mojega očeta prignal v hišo in rekel, da ne sme nihče iz nje. Bili smo v kuhinji, z nami je bilo nekaj stražarjev in Nemec. Z nami je bilo tudi sosedovo dekle, ki je reklo, da gre k maši na Bukovo, a ji niso dovolili nikamor. Iz izbe je prišla mama in rekla: »Joj, zunaj so Nemci, vsi v belih uniformah s kapucami!«

Tisto noč je zapadel sneg, zato jih ni nihče opazil, ko so se približali. Potem pa je prišel narednik in odpeljal Nemca, ki je bil z nami. Sosedovo dekle mi je reklo: »Pojdiva na podstrešje pogledat, kaj se dogaja.« Greva gor in vidi va, da so vzdolž plota Nemci v tistih belih kombinezonih. Pa brzostrelke so imeli pripravljene na strel. Pogledala je skozi okno na cesto in zagledala kolono partizanov. »Joj, ko bi jim lahko dala kakšen znak!« je rekla. Partizani so se ustavili in sneli puške, Nemci so bili naravnost pred njimi. »Zdaj zdaj bo zaropotalo,« sva vedeli. Sosea je odškrla okno, da je zaropotalo, Nemec pa je puško nameril naravnost v naju. Vrnili sva se v kuhinjo, ko se je začelo streljanje. Tako je pokalo, da smo si ušesa mašili! Nihče si ni upal pogledati ven. Ves dan smo bili v hiši, spraševali smo se, kaj neki se dogaja zunaj.



Štefka Bevk med obujanjem spominov (Foto: Jože Jeram)

Moj oče je vprašal sosedovo dekle: »Ženska, zakaj pa si prišla ravno danes?« Rekla je, da je hotela k maši, pa so jo ustavili partizani na izvidnici na Nemcih. »Če bodo kje Nemci, pridi povedat, ker nameravamo na Bukovo. Če jih ne bo, greš pa lahko k maši,« so ji naročili. A partizanov ni mogla posvariti, ker je bila skupaj z nami zaprta v hiši.

Potem pa je prišla starejša sosed, žena mojega strica, ki so stanovali pri nas, ker je njihova hiša pogorela. Povedala je, da se je gotovo zgodilo nekaj groznega, da se ji zdi, da so pobili partizane. Nihče od nas si ni upal ven. Drugega dne proti večeru so vaščani gnali živino h koritom in povedali, kaj je spodaj pod hišo: da ležijo mrtvi ljudje razmetani po snegu. Živina je obupno tulila, govedo je hotelo nazaj v štalo, nobena žival ni hotela k vodi, ker bi morale hoditi mimo mrtvih ljudi. Na klancu pod našo hišo sta ležala dva mrtveca.

Končno smo šli pogledat. Bilo je grozno, tega se ne da opisati! Mrtvi ljudje, vse naokrog pa krvav sneg. Prestrašeni vaščani so mrtve po nekaj dneh pobrali in jih z vozovi vozili proti Orehku. Tam je bila neka bajtica, kjer so jih zbrali in jih nato pokopali pri spomeniku. Grozno je bilo, grozno ... Potem so se takšna dejanja kar vrstila. Vsak dan so prihajali: bela garda, Italijani, pa Nemci. Ko sva aprila z mamó sadili krompir, so krog-le kar pršele okrog. Tisto leto nihče ni posadil krompirja, prazna njiva je bila. Prav na tisti njivi je obležal mrtev partizan, nihče si ni upal blizu. Potem so prišli trije italijanski vojaki, garibaldinci smo jim rekli, eden je bil ves iz sebe in se je sesedel na klop, bilo mu je slabo. Bil je tisti, ki je ubil vojaka na naši njivi. Eden izmed vojakov mu je rekel: »Ali si

brata ubil?« Mrtvi vojak na njivi je bil tudi Italijan, le da je bil eden v partizanih, drugi pa pri okupatorjih.

Nemci so se utaborili pod našim kozolcem, od koder se je videlo navzdol, takoj so opazili partizane, če so se kje prikazali, in streljali ... Grozno je bilo. Potem so prišli k nam partizani in rekli, da smo izdajalci. Pa so nam vse pobrali, četudi nismo bili nič krivi. Povsem čisto vest smo imeli. Ubogali pa partizani niso nič. Nekega dne so prišli trije, oče je rekel: »Kako da zdaj hodite sem okoli pol dneva, ko je najbolj nevarno? Bežite nazaj!« Dva sta rekla, da sta tako lačna, da ne moreta nikamor. Mama jima je dala kosilo. »Hitro pojejta in pojdita nazaj. Ne hodita na Bukovo.« Pa sta rekla, da morata tja. Nista nas ubogala, šla sta in oba so ubili. Potem so požgali vso vas razen pri nas, ata so pa tako pretepli, da je eno leto ležal v bolnišnici v Šempetru. ●

Vojni invalidi so se zbrali na 18. srečanju vojnih invalidov v Kopru

# Dan, ko praznujemo povezovanje in prijateljstvo

Pred osemnajstimi leti je v Zvezi društev vojnih invalidov Slovenije vzniknila ideja o druženju in sodelovanju in se udejanjila kot prvo srečanje vojnih invalidov, ki je bilo v Kranju. Srečanje se je selilo po različnih krajih Slovenije in je z leti postalo osrednji dogodek vojnih invalidov in društev vojnih invalidov ter njihovih članov. Preraslo je v dan povezovanja, snidenja, prijateljstva in tovarštva, postalo je dan spominjanja in ohranjanja spomina na našo skupno preteklost, ki je bila v mnogo primerih težka in nevarna, kot je na letošnjem 18. srečanju v pozdravnem nagovoru povedal predsednik Zveze društev vojnih invalidov Slovenije Janez Podržaj.

// PIŠE IN FOTO: **Andreja Markovič**

**D**a vojnim invalidom vsakoletna srečanja veliko pomenijo, je dokaz tudi udeležba sto let starega vojaškega vojnega invalida Joška Bajca iz Društva vojnih invalidov Celje. Letos so se vojni invalidi, njihovi svojci in prijatelji ter zagovorniki miru, tovarštva in domoljubja konec maja zbrali v Kopru. V dvorani Osnovne šole Koper so prisluhnili pozdravnim nagovorom, slavnostnemu govorniku Matjažu Nemcu, podpredsedniku Državnega zbora Republike Slovenije, predsedniku zveze Janezu Podržaju,

Slovenije kot 176. polnopravne članice v Organizacijo združenih narodov.

Ker je zveza reprezentativna invalidska organizacija za vojaške vojne in vojaške mirnodobne invalide, je predsednik **Janez Podržaj** spomnil na dogodke, ki so vojne invalide in njihove družine nepozabno zaznamovali. Letos namreč mineva 72 let od konca druge svetovne vojne, 26 let od slovenske osamosvojitvene vojne, 26 let od konca obveznega služenja vojaškega roka v Jugoslovanski ljudski armadi in 14 let od odprave obveznega služenja vojaškega in naborniškega sistema v Sloveniji. Opozoril je, da smo dolžni zahvaliti vsem tistim, ki so s svojo požrtvovalnostjo in trpljenjem izbojevali tako zeleno svobodo in samostojnost, kar so bile večstoletne sanje številnih Slovencev. Prav je, da vsem tistim, ki so se bojevali za domovino in jih ni več med nami, dolgujemo neizmerno spoštovanje in jih ohranimo v trajnem spominu.

Predsednik je opozoril na leta 2012 trajno ukinjeno pravico vojnih invalidov do zdravljenja v zdraviliščih, kar je označil kot sramotno dejanje države, da varčuje pri starejši, že opešani populaciji vojnih invalidov na račun njenega skromnega življenjskega standarda. Poudaril je vlogo vojaških mirnodobnih invalidov v društvih, izrazil interes za izboljšanje njihovega položaja in usmerjenost zveze in društev k posamezniku, k njegovim željam in interesom z izvajanjem posebnih socialnih programov. Pri tem se je za podporo zahvalil financierjem z

oceno, da je sistem financiranja zakonsko dobro urejen kljub težnjam po sprejemu nove zakonodaje o fundacijah.

Slavnostni govornik **Matjaž Nemeč** je v nagovoru spomnil na pomen in vrednost vrednot tovarštva, pomoči sočloveku in prijateljstva. Vrednote so najmočnejše vezivo vsake organizacije ali skupnosti in prav iz rojstva pravih vrednot se družba lahko razvija na bolje. Vsem vojaškim invalidom se je zahvalil za požrtvovalnost, predvsem za to, ker so odprli svoja srca. Prav zaradi tega lahko danes praznujemo srečanje vojnih invalidov, ko hkrati slavimo tudi svojo svobodo. S tem, da vojni invalidi ne le spoštujejo vrednote, ampak jih dejansko živijo, so pravi navdih mlajšim generacijam. Vojni invalidi so krojili identiteto naše domovine in njihova dejanja so izraz najvišjega etičnega dejanja.

S svojo udeležbo so praznik vojnih invalidov počastili predstavniki iz invalidskih, veteranskih in domoljubnih organizacij iz Slovenije, Italije in zamejstva, s katerimi zveza dobro sodeluje, zlasti na področju varstva invalidov, vojnih veteranov, žrtev vojn in vojnega nasilja, negovanja domoljubja ter ohranjanja zgodovinskih



predsednici gostujočega Društva vojnih invalidov Slovenske Istre Janji Žagar in podžupanu Mestne občine Koper Petru Bolčiču. Prijeten kulturni program so oblikovali Pihalni orkester Koper, otroci Osnovne šole Koper in Moški pevski zbor Delfin.

Poleg praznovanja polnoletnosti so s srečanjem počastili tudi 75. obletnico ustanovitve prvih partizanskih osvobodilnih brigad in 25. obletnico sprejema Republike



vrednot. Tudi tokrat ni manjkal veličasten mimohod praporov zveze in društev vojnih invalidov ter domoljubnih in veteranskih organizacij v spremstvu koračnice Pihalnega orkestra Koper.

Posebna zahvala gre Društvu vojnih invalidov slovenske Istre Koper za ivedbo prijetnega dogodka in pogostitev ter članicam društva, ki so vse udeležence pogostile z domačimi kroštuli (krhkimi flancati). ●



Zelo aktivni v ZZB Bohinj

# Bodimo ponosni na svojo zgodovino

V maju in juniju smo bili v KO ZB za vrednote NOB Bohinj zelo delavni, saj smo pripravili kar tri večje dogodke, na katerih smo obudili spomin na čas druge svetovne vojne, spomnili smo se dveh prvoborcev in obudili spomin na partizansko ambulanto E preko 4 G. Daljši zapis o ambulanti je bil objavljen aprila v Svobodni besedi.

// PIŠE: Martin Gorišek // FOTO: Dušan Bavčar

**2**0. maja so člani KO ZB za vrednote NOB Bohinj pripravili spominski pohod v spomin na prvoborca Tomaža Godca in Avgusta Gašperina, ki je vodil iz Stare Fužine do partizanskega doma – kočje na Vojah, kjer je na steni stavbe spominska plošča. Tam je potekala spominska prireditev s pozdravnim govorom župana Občine Bohinj Franca Kramarja in predsednice ZZB za vrednote NOB Radovljica Danice Mandeljc, ki je s kratkim življe-

življenje, trpljenje in grozote otrok, nasilno ločevanje od staršev, izseljevanje in prisilno delo. Predstavila je način in metode pridobivanja otrok vseh starosti, kar so počeli okupator in vse druge vojaške fašistične strukture po Evropi. Po predavanju so svoje spomine in pričevanja predstavili nekateri še živeči udeleženci vojne, ki so vse te grozote doživeli tudi sami.

Prvo soboto v juniju so člani KO ZB Bohinj v sodelovanju z Občino Bohinj

Po vojni so barako in predmete iz nje raznosili neznano kam. Na pobudo območnega odbora ZZB in članov NOB Radovljica in v sodelovanju s podjetji, osnovnima šolama na Bledu in v Bohinju, domačini in vojaki JLA so prenovljena stavbo odprli leta 1984, leta 2006 pa je bila s pomočjo Občine Bohinj stavba na novo prekrita z macesnovimi skodlami. Ob koncu letošnjega srečanja je tedanja bolničarka Marica Ravnik Rosvita prebrala nekaj dejstev o zdravnikih in domačinih.

Ambulanta E je kot spominski objekt vpisana v register slovenske kulturne dediščine. Za kulturni program ob tokratnem srečanju so poskrbeli: pevke ženskega pevskega zbora Kulturnega



Utrinek s predavanja Otroci med drugo svetovno vojno

društva Bohinjska Bistrica pod vodstvom Cilke Novoselec, harmonikarja Aljaž Rožič in Jan Šubelj ob spremljavi Emila Šublja na ukulele, pevci vokalne skupine LIP Bled KUD Zasip s harmonikarjem Nikom Krajgerjem, Nataša Stare, Tomaž Bergant in Stanka Zupan, ki je program tudi povezovala. Scenarij je pripravila Vlasta Felc.

Za ogled srečanja poiščite povezavo <https://youtu.be/8DSs4rdcPAo>.



Proslava na Vojah

njepisom Tomaža Godca in Avgusta Gašperina orisala dogodke izpred 75 let. Program so popestrili recitacije in harmonikar z izvajanjem partizanskih skladb. Po končani proslavi je sledilo druženje.

Konec maja je KO ZB za vrednote NOB Polje Bohinj v sodelovanju z Občino Bohinj v dvorani Kulturnega doma Joža Ažmana v Bohinjski Bistrici pripravila predavanje z naslovom *Otroci v času druge svetovne vojne*, ki ga je pripravila zgodovinarica Zorica Petrovič. V obširni in podrobni predstavitvi s projekcijo slikovnega materiala so bili predstavljeni

pripravili srečanje pred partizansko ambulanto E preko 4 G na griču gozda Stara Polana nad planino Konjska dolina, kjer stoji lesena stavba, ki je bila pred več kot 70 leti namenjena ambulanti. V njej se je zdravilo več kot sto ranjencev in bolnih partizanov iz različnih enot, nekaj pa tudi s Koroškega. Zaradi nevarnosti, da bi jo Nemci izsledili, se je ambulanta gibala med Mrzlim Studencem, Rudnim Poljem, Praprotnico, Podjeljami in Koprivnikom. Njen začetek sega v 15. december 1943, v boj 3. bataljona Prešernove brigade z Nemci na Goreljku. ●



Levo Ivanka Štrajn - Alenka, kuharica v ambulanti; desno bolničarka Marica Ravnik - Rosvita



## Cerkvenjak: ob občinskem prazniku o zavezniških letalcih na Slovenskem

# Pomembni del krajevne zgodovine

V občini Cerkvenjak v juniju praznujejo svoj občinski praznik. Letos so praznovanja potekala ves mesec, vključila so se društva in organizacije v občini, tokrat je v programu sodelovalo tudi tamkajšnje domače Združenje borcev za vrednote NOB Cerkvenjak z okroglo mizo Zavezniški letalci v drugi svetovni vojni na Slovenskem.

// PIŠE IN FOTO: **Franc Bratkovič**

Izhodišče za pogovor, ki ga je vodil **Edvard Pukšič**, upokojeni novinar in urednik Radia Maribor in je potekal v avli Doma kulture, so bila sestreljena zavezniška letala, ki so v času druge svetovne vojne padla na ozemlje Slovenije, s posebnim poudarkom na tistih, ki so padla na območje sedanje občine Cerkvenjak. Bilo jih je več, osrednja pozornost predstavljenih zgodovinskih podatkov in dokumentov je bila namenjena do zdaj najbolj raziskanemu in dokumentiranemu sestreljenemu ameriškemu letalu, Liberator B-24 H, ki je 19. marca 1944 padlo na Vanetino pri Cerkvenjaku. Štirim članom posadke se je uspelo rešiti s padali, šest jih je končalo v razbitinah v Kurnikovem vinogradu. Pokopali so jih na pokopališču v Cerkvenjaku. Po vojni leta 1947 so jih izkopali in so danes pokopani na vojaškem pokopališču v St. Louisu v Misuriju.

**Marjan Žmavc**, župan občine Cerkvenjak ter zgodovinar in član Združenja borcev za vrednote NOB Cerkvenjak, je v predavanju govoril o letalu in letalcih, ki so 60 let po koncu druge svetovne vojne privedli do tesnih stikov s člani družin letalcev oziroma z njihovimi sorodniki. Strmoglavljenje letala na Vanetini je nato s pomočjo medijev, predvsem revije *The Star* in pozneje svetovnega spleta, postalo znano v ameriški javnosti. Cerkvenjak in Vanetino pa so večkrat obiskali sorodniki letalcev in diplomati z ameriškega veleposlaništva v Sloveniji, nazadnje maja letos. Delo je začel mag. Ciril Paluc v 60. letih prejšnjega stoletja in ga je z odkritjem poizvedovanja sorodnice umrlega letalca dodatno spodbudil Vido Blažič. Raziskovanje širših razsežnosti je nadaljeval zgodovinar Marjan Žmavc, tudi v okviru Slovenskogoriškega foruma, ki ga je vodil, leta 2005 pa ga je pripeljal do postavitve spominskega obeležja na Vanetini in do izdaje publikacije *Zavezniški letalci v*

se pogreznil 12 metrov globoko v močvirje. Po pričevanju potomcev tedanjih očividcev dogodka so bili Nemci takoj zraven in so preživelega pilota zajeli. 7. februarja 1945 je na travnikih pri Vitomarcih prisilno pristal bombnik, iz njega so v dolini Čagone srečno pristali trije člani posadke, pilotu Janeju Neifredu pa se padalo ni odprlo. Pokopan je na pokopališču v Cerkvenjaku. Šlo naj bi za



Domačini si ogledujejo razbitine letala na Vanetini.



Udeleženci okrogle mize

*cerkvenjaški zgodovini*. Strokovni in osebni stiki med Cerkvenjakom in Američani se nadaljujejo in poglobljajo.

Vršilec dolžnosti predsednika Združenja borcev za vrednote NOB Cerkvenjak **Franc Bratkovič** je spregovoril o vrednotah, domoljubju in dimenzijah zavezniške pomoči v drugi svetovni vojni. Po dosedanjih, še vedno nepopolnih podatkih je bilo nad Slovenijo sestreljenih 244 zavezniških letal, največ je bilo sestreljenih 18. in 19. marca 1944, ter rešenih 806 letalcev (*vir Zlomljena krila avtorja Matije Žganjar*). Predstavil je tudi nekaj podatkov o angleškem dvotrupnem lovcu, ki je 7. januarja 1943 strmoglavil na čagonske travnike pri Cerkvenjaku in

ameriškega zavezniškega lovca.

Poseben gost okrogle mize je bil upokojeni pilot številnih vojaških zračnih plovil, **Stanislav Šerc** iz Maribora, ki je bil deset let član Titove letalske eskadrilje in pilot letal, ki so prevažala voditelja nekdanje Jugoslavije z ženo Jovanko in ožje državno vodstvo. Postregel je s pripovedjo o poletih, o nekdanjem jugoslovanskem voditelju, o ozadnjih dogajanjih in tudi humorno z anekdotami predstavil tedanji čas, zakulisje in razpoloženje. O Titu ni imel slabega mnenja, o Jovanki pa je dejal: »Tito jo je imel rad.« In še mimogrede, Šerca poznamo tudi kot v Sloveniji in svetu priznanega karikaturista, viteza karikature. ●



## Loški Potok:

Na Ogenjci pri Loškem Potoku je bila tradicionalna slovesnost v spomin na žrtve italijanske ofenzive leta 1942. Italijanski okupator je tedaj požgal veliko vasi v okolici Loškega Potoka in prebivalce odpeljal v koncentracijska taborišča. Uničena je bila tudi partizanska bolnišnica Ogenjca, ki jo je Občina Loški Potok leta 2000 razglasila za kulturni spomenik zgodovinskega pomena. Partizansko bolnico na Ogenjci, ki je v času roške ofenzive julija 1942 v tajnosti delovala sredi mogočnih kočevskih gozdov, je vodil zdravnik Aleksander Gala, doktor Peter. Skrivni bunker na Ogenjci je eno redkih ohranjenih skrivališč, kakršna so gradili in uporabljali ob skoraj vseh partizanskih bolnišnicah. Namenjen je bil evakuaciji težkih ranjencev v primeru nevarnosti, da bi jih odkrila sovražnikova vojska. Bunker ponazarja način delovanja



partizanske vojaške sanitete na Slovenskem in je spomenik enega najbolj tragičnih in dramatičnih dogodkov v zgodovini partizanskega zdravstva. Zaradi redkosti, ohranjenosti in zgodovinske pričevalnosti spada med kakovostnejšo memorialno dediščino iz druge svetovne vojne na Slovenskem.

Številni obiskovalci, ki so se zadnje julijsko nedeljo udeležili spominke slovesnosti ob 75. obletnici tragičnih dogodkov, so se podali tudi do jame, kjer je ugasnilo življenje 13 ranjencev in bolničarke Mimice. K jami je ponesel cvetje in sveče tudi slavnostni govornik, svetovalec predsednika Republike Slovenije, akademik **Boštjan Žekš**. Kot je dejal, ga tragedija pri Ogenjci spominja na antično tragedijo, saj ima vse njene elemente. V njej je ugasnilo 13 mladih življenj težkih ranjencev in 20-letne bolničarke Mimice. »To ni bil le tragičen dogodek, bil je tudi del odporiškega gibanja v Sloveniji in Evropi, kjer je obramba domovine slonela na mladih,« je poudaril Žekš in se dotaknil še sprave. Zbrane sta pozdravila še župan Ivan Benčina in Jakob Bartol, predsednik Društva Ogenjca, v kulturnem programu pa so sodelovali člani kvarteta Gallus, recitatorji Igor Rojc, Jelka Domevščak, Jana Segar in Majda Rački ter harmonikarja. Petdeset pohodnikov pa se je udeležilo pohoda iz Loškega Potoka, Dragovške doline in Sodražice do slovesnosti, ki so jo spremljali prapori in častna straža Slovenske vojske.

Besedilo in foto: Olga Knez

## Golišče nad Jevnico:

V počastitev dneva državnosti in nekdanjega praznika, dneva borca, sta konec junija na vrhu Golišč nad Jevnico potekala spominke slovesnosti in tradicionalno srečanje članov Združenja borcev za vrednote NOB Litija - Šmartno. Slovesnosti so se udeležili člani borčevske in drugih domoljubnih



organizacij ter številni krajanje Litije in okolice. Obudili so spomine na dogodek izpred tri četrt stoletja, ko je v teh krajih delovalo močno narodno-svobodilno gibanje.

V osrednjem govoru je **Jože Godec**, predsednik KO ZB za vrednote NOB, poudaril predvsem pomen nekdanjega praznika dneva borca, saj so med NOB tod mimo potekale glavne partizanske povezave čez Savo z Dolenjsko, Štajersko in Koroško. Vsa štiri leta vojne pot ni bila nikoli prekinjena, razen ko je poplavljal Sava. Skozi naše kraje je prehajalo na tisoče novih borcev s Štajerskega in Koroškega naprej na Dolenjsko v brigade, v nasprotni smeri pa so prenesli in prepeljali na tone orožja, streliva in druge opreme za štajerske partizane. Konec avgusta leta 1944 so borci Šerčerjeve brigade pri Ožbaltu na Dravi osvobodili 98 angleških ujetnikov in jih pospremili čez Savo v Belo krajino, od koder so z letali poleteli domov. V spomin na ta dogodek je letos londonska televizija BBC posnela reportažo, ki bo predvidoma na sporedu konec leta.

Čeprav so domačini množično podpirali partizanski boj, so se našli posamezniki, ki so temu nasprotovali. Zaradi njihovega izdajstva so v teh krajih gorele domačije, umirali so nedolžni ljudje, otroci, ženske in starejši. Nekaj misli je med slovesnostjo strnil predsednik ZB za vrednote NOB Litija - Šmartno Mirko Kaplja in v svojem govoru poudaril, da dogodki iz časa NOB ne smejo v pozabo kot opomin, da se kaj takega ne bo nikoli več ponovilo. Prisotne je pozdravil tudi predsednik najštevilnejše krajevne borčevske organizacije Zadobrova - Sneberje Lado Sluga in ob tej priložnosti prenesel pozdrave legendarnega komandanta z Menine planine, Franca Severja - Frante.

V kulturnem programu so sodelovali pevci Mešanega pevskega zbora Miha Vahen pod vodstvom Natalije Šuštar s partizanskimi pesmimi in recitatorka Lucija Kotar s poezijo iz časa NOB.

Jože Godec

## Logatec:

Marsikdo ne ve, da je bil tako kot naše glavno mesto tudi Logatec od februarja leta 1942 pa do konca vojne obdan z žico. Kljub temu se je odpor proti okupatorju nadaljeval, saj ljudem ni bilo vseeno, kakšna bo prihodnost naše dežele, če bodo v njej vladali Italijani. Za marsikoga je bivanje doma postalo prenevarno, zato so se iz toplih domov zatekli v gozdove. Manjša skupina je najprej postavila šotor nedaleč od Korenčeve domačije na Ravniku, sredi aprila pa so se umaknili globlje v gozd in se ustalili nad sotesko Laih kamen. Po vodji (člani so med seboj izbrali komandirja) se je imenoval Radotov vod, pozneje se je preimenoval v Logaško četo. Četa je samostojno delovala slab



mesec, od 18. aprila do 20. maja 1942, potem pa se je priključila 4. bataljonu Notranjskega odreda, ki se je kmalu preimenoval v Dolomitski odred. Več je mogoče prebrati v knjigi Zgodovina NOB na Logaškem, ki jo je pred dvema letoma izdalo Združenje borcev za vrednote NOB Logatec.

OK ZB Logatec - Tabor vsako leto v maju organizira pohod do Laih kamna. Ko smo se letos bližali spominskemu obeležju, se je šumenju dreves pridružil zvok harmonike Gašperja Klevišarja. Tajnica KO ZB Logatec - Tabor je ob spomenik položila cvetje s pentljo trobojnice, praporščaka sta se postavila ob prapore, čas je bil za krajšo slovesnost. Prisotne je nagovoril predsednik Krajevne organizacije ZB Branko Rupnik. Spregovoril je o mladih, ki so pred tri četrt stoletja šli v boj in so po sili razmer postali junaki upora – vse zato, da bi živeli svobodno. Kritično je spregovoril o razmerah v današnji družbi, o tem,



da nam ne bi smelo biti vseeno za to, kar se dogaja okrog nas. Zvonka Gantar nam je Kajuhovo in Levčevo pesem predstavila tako, kot ona zna. Zahvala gre vsem, ki so poskrbeli, da je bil dan mladosti še lepši, tudi Mici Tumletovi!

Prireditev je gmotno podprla Občina Logatec.

**Besedilo in foto: Brane Pevec**

## Dolenja vas v Selški dolini:

Tudi letos je pri Plečnikovem spomeniku v Dolenji vasi potekala slovesnost Pomni, dolina!, na kateri so se spoštljivo poklonili slovenskemu odporu, padlim 338 borcem in žrtvam okupatorjevega nasilja iz Selške doline, 19 talcem, ki so za svojo domovino dali svoje življenje, ter takrat ustanovljeni Prešernovi brigadi, najmočnejši partizanski enoti, ki je v drugi svetovni vojni delovala na Gorenjskem in severnem delu Primorske. Slavnostni govornik mag. **Drago Štefe**, predsednik Organizacijskega komiteja Po stezah partizanske Jelovice, je med prisotnimi posebej pozdravil dva partizana in prešernovca, Iva Miklavčiča in Tineta Tomazina.

Govornik je podal zgodovinski oris takratnega dogajanja, ko so želeli Gorenjsko že leta 1941 priključiti Nemčiji, vendar jih je silovito uporniško gibanje tako presenetilo, da so namero, tudi zaradi velikih težav z železniškim prevozom, opustili. Kljub temu so leta 1941 izselili 2.400 Gorenjcev in ustrelili 152 talcev. Gorenjska je takrat dala najmanj 1.100 partizanov ali več kot polovico vsega partizanstva na Slovenskem, od šestih bataljonov pa so bili kar štirje s tega območja. 9. julija 1943 je 4. bataljon Gorenjskega odreda na Bukovškem polju iz zasede napadel in uničil dva nemška tovornjaka in posadko okupatorjevih vojakov. Iz maščevanje je okupator 14. julija na isto mesto pripeljal iz begunjskih zaporov 20 talcev in jih 19 ustrelil.

Pred tem je bila 12. julija ustanovljena Prešernova brigada. Največ partizanov je prišlo iz Gorenjskega odreda, ki je obstajal od sredine junija leta 1942 do konca oktobra 1944, ko se je transformiral v Škofjeloški in Kokrški odred. Na tem mestu je 6. oktobra Loška četa Gorenjskega bataljona napadla kolono nemških vojakov. Vsem tem dogodkom je združena Selška dolina postavila spomenik.



Že drugo leto zapored so pripravili tudi pohod Po poti Prešernove brigade s Farjega potoka čez Kal pod Blegošem v Rovte, Sleme, Stirpnik in k spomeniku v Dolenji vasi. Prisotne na slovesnosti je pozdravil župan Občine Železniki, mag. Anton Luznar. V kulturnem programu pa so sodelovali KUD France Koblar, Mešani pevski zbor DomeL, Harmonikarski orkester Železniki in orgličar France Čufar.

**Besedilo in foto: ZB NOB Škofja Loka**

## Ljubljana:



Na tradicionalni slovesnosti ZB za vrednote NOB Komandant Stane v Šiški v Ljubljani smo konec junija v svoje vrste sprejeli 17 novih članov, ki pomenijo dobrodošlo popestritev in dopolnitev naših vrst. Na slovesnosti smo jim predstavili delo in utrip svoje organizacije, v kateri so nam naši člani najbolj pomembni in smo veseli vsakega, ki se nam pridruži. Naša organizacija šteje 151 članov, želimo si, da se bi novi člani med nami dobro počutili.

**KO ZB komandant Stane, Ljubljana**

## Štore:

Ob 76. obletnici ustanovitve 1. celjske partizanske čete in ob 76. obletnici vstaje slovenskega naroda smo se člani častniške in veteranske organizacije občine Štore, člani KO ZB za vrednote NOB Štore in Celje ter člani



Društva generala Rudolfa Maistra poklonili njihovu spominu. 20. julija je minilo 76 let od ustanovitve čete na Javorniku nad Štorami. Občina Štore je pred leti postavila novo spominsko obeležje na tem mestu. Domoljubne in veteranske organizacije pa ohranjamo spomin na takratno obdobje.

Na slovesnosti sem na kratko predstavil pomen in delovanje 1. celjske partizanske čete. Zelo pomembno sporočilno vrednost pa ima datum ustanovitve čete, to je bilo namreč dva dneva pred dnevom vstaje slovenskega naroda, ki smo ga nekoč praznovali 22. julija. Letos mineva natanko 76 let od tega pomembnega dogodka za slovenski narod. V Štorah vsako leto slovesno zaznamujemo tudi dan zmage nad fašizmom in nacizmom. Tega dne pridejo tudi predstavniki ruskega veleposlaništva iz Ljubljane. Na grobu vojaka ruske Rdeče armade položimo cvetje. Člani domoljubnih organizacij se vsako leto poklonimo tudi velikemu domoljubu in Maistrovemu borcu, nadporočniku Franju Malgaju, ki je pokopan na šentjurskem pokopališču.

Pred časom, ko je na teharskem pokopališču stalo spominsko obeležje štirim padlim ameriškim letalcem, smo se skupaj s pripadniki ameriške vojske poklonili tudi njihovu spominu. Danes žal tega spomenika ni več, sam pa še vedno skrbno hranim imena letalcev skupaj z njihovimi rojstnimi podatki. Veterani vojne za Slovenijo želimo v Štorah odkriti pomnik osamosvojitvene vojne za Slovenijo 1991. Lokacije še nismo določili.

**Srečko Križanec**

## Kokra:

Občinski odbor ZB za vrednote NOB Preddvor je pripravil tradicionalno spominsko slovesnost pri spomeniku, ki je postavljen na pogorišču nekdanjega dela vasi Kokra v spomin na 75. obletnico požiga te vasi 20. junija 1942. V tem zločinu so zgoreli pet domačij, župnišče z mežnarjari in dve gostilni. Ubitih je bilo 13 domačinov, starejših od 17 let, ženske in otroke pa so odpeljali v nemška taborišča.

Cesta skozi vas Kokra v dolžini 12 kilometrov na relaciji Kranj-Jezerski vrh proti notranjosti Avstrije in naprej v Nemčijo je bila izjemno strateško pomembna. Ob pripravah na decembrsko vstajo na Gorenjskem se je 10. decembra 1941 nastajajoča partizanska enota poimenovala Kokrška četa. O delovanju domačinov priča tudi podatek, da so Nemci že avgusta 1941 na območju Obence v Kokri zajeli dva partizana Storžiškega odreda. Med vojno so se na tem območju razvile partizanske bolnišnice in ambulante, ustanovljene so bile partizanske tehnične delavnice, tiskarne, kurirske reletne trase ... Vse to je potekalo v okviru Gorenjskega in Kokrškega odreda in okrožnega komiteja KPS Kranj, med drugim je bila tukaj natisnjena tudi





brošura Gorenjski partizan. Okupator se je zavedal moči partizanskega delovanja na območju Kokre, zato so okupacijske sile tukaj izvedle številna zločinska dejanja, kokrška cesta pa je bila poimenovana »krvava cesta«. Na slovesnosti so se zbrali več kot sto članov ZB, pripadniki veteranskih in domoljubnih organizacij in pohodniki, posebno toplo smo pozdravili še živeče udeležence NOB. Prisotne je v uvodu pozdravil domačin Franc Prešeren, ki je bil med izseljenimi po požigu Kokre, med udeleženci pa je bil tudi Jože Rezman, ki je bil kot otrok prav tako izseljen v nemška taborišča. Slavnostna govornica pa je bila predsednica pokrajinskega sveta ZB NOB za Gorenjsko **Doroteja Osterman**.

Kulturni program so izvedli člani Mešanega pevskega zbora Kokrški odred in recitatorji pesmi Karla Destovnika - Kajuha. K osrednjemu spomeniku so položili cvetje, poklonili pa so se tudi padlim partizanom, ki so pokopani na kokrškem pokopališču ob podružnični cerkvi.

**Besedilo in foto: Franci Ekar**

### Vodiška planina:

Na začetku avgusta smo se v KO ZB NOB Kokrica odzvali prijaznemu vabilu kolegov iz KO ZB NOB Besnica - Podblica in se udeležili 5. spominskega pohoda iz idilične gorske vasice Jamnik po vzhodnih obronkih Jelovice na Vodiško planino, kjer je pri Partizanskem domu potekala spominska slovesnost ob 76. obletnici ustanovitve legendarnega Cankarjevega bataljona. Ustanovljen je bil 5. avgusta 1941 na Pogrošarjevi plani v bližini Vodiške planine. Cankarjev bataljon je bil v tistem času ena prvih večjih partizan-



skih enot, sestavljalo ga je 120 borcev Jeseniške in Jelovške čete. Prva se je imenovala tudi Cankarjeva in je bila ustanovljena 28. julija 1941, druga pa tudi Četa Ilije Gregoriča in je bila ustanovljena 29. julija 1941. Cankarjev bataljon je ustanovil Stane Žagar, član glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet in član KPS. Za poveljnika je bil imenovan znani španski borec Jože Gregorčič, za političnega komisarja pa Ivan Bertoncelj.

Spominske slovesnosti na Vodiški planini, ki jo je organizirala ZB NOB Radovljica v sodelovanju z občino Radovljica, se je udeležilo od 300 do 400 ljudi. Povezoval jo je pisatelj, pesnik in recitator Andrej Kokot, v kulturnem delu pa je sodeloval še oktet LIP s harmonikarjem Nikom Kraigherjem. Zbrane sta nagovorila Danijela Mandeljc, predsednica ZB NOB Radovljica, in župan občine Radovljica Ciril Globočnik. Slavnostni govornik je bil podpredsednik ZB NOB Slovenije, **dr. France Križanič**.

Za dolgoletno in prizadevno delo v okviru ZB NOB Slovenije sta nato France

Križanič in Danijela Mandeljc podelila dve srebrni plaketi ZB NOB Slovenije, dobila sta ju Rado Erjavec in Anton Mrak, oba z območja ZB NOB Radovljica.

Skupina dvanajstih pohodnikov, med katerimi je bil tudi pisec prispevka, se je na izhodiščno točko na Jamnik vrnila po drugi trasi, in sicer mimo mesta nekdanje ilegalne partizanske tehnike Meta. Tam je predsednik KOBZV NOB Besnica - Podblica Lado Nikšič pohodnikom v strnjeni besedi predstavil medvojno delovanje tehnike, nekaj pohodnikov pa si je tudi ogledalo podzemno votlino, v kateri je ta delovala.

**Besedilo: Damjan Renko; foto: Društvo Prava beseda**

### Murska Sobota:

Društvo brigadirjev Pomurja, ki ga vodi Ludvik Filo, je ob letošnjem praznovanju 40. obletnice začetka Mladinske delovne akcije (MDA) Goričko junija v Gornjih Petrovcih izdalo jubilejni bilten z naslovom Mi gradimo Goričko – Goričko gradi nas ter pripravilo posebno razstavo. Z naslovom 40 let MDA Goričko si jo je že ob odprtju ogledalo večje število nekdanjih brigadir in brigadirjev, na začetku avgusta pa so to razstavo odprli še v prostorih Pokrajinske in študijske knjižnice v Murski Soboti.



Ob tej priložnosti je Ludvik Filo opomnil, da je bil v prostorih Osnovne šole Gornji Petrovci od poletja leta 1977 sedež republiške mladinske delovne akcije, ki je leta 1985 prerasla v zvezno mladinsko delovno akcijo, ko so na Goričko v Prekmurje prihajale brigade mladih iz vse nekdanje SFR Jugoslavije. Na tej akciji je pri različnih delih (cestne povezave, vodovodi, kanalizacija, agromelioracije ...) sodelovalo v vseh letih skoraj pet tisoč brigadir in brigadirjev v 120 mladinskih delovnih brigadah. Na trinajstih panojih je bilo predstavljenih trinajst let MDA Goričko v obdobju od leta 1977 do 1989. Eden izmed pobudnikov, organizatorjev ter predsednikov skupščine Mladinske delovne akcije Goričko v letih 1977–1989, Geza Farkaš, je ob tem dejal: »Po štirih desetletjih se vračamo v Gornje Petrovce, v kraj, v katerem se je takrat začel vrvež in zaslišala brigadirska pesem mladih na Mladinski delovni akciji Goričko 1977 ...«

**Besedilo in foto: Filip Matko Ficko**

### Lenart:

Na začetku julija je v organizaciji ZB Lenart pred spominsko ploščo v kulturnem domu v Selcih potekala komemorativna slovesnost, na kateri so počastili spomin na tragično usodo družine Druzovič, ki je bila posledica izdaje domačinke. Skromna in klena družina se je zavedala usode slovenstva pod nemško okupacijo, zato je nesebično in pogumno podpirala Lac-





kov odred. 13. julija 1942 so gestapovci požgali domačijo z živino vred in družino odpeljali v ptujski zapor, od tam pa naprej v zapor na gradu Borl in nato v celjski Stari pisker. Po večdnevni mučenjih so 30. julija ustrelili očeta Gregorja, mamo Marijo in hčer Antonijo Druzovič. Šestnajstletno Pepco pa so poslali v taborišče Auschwitz, kjer je preživela kot interniranka s številko 18681.

Slavnostni govornik **Andrej Kocbek**, predsednik Sveta KS Lenart, je opozoril na zlo izdajstva in veličino žrtve družine Druzovič ter poudaril, da so njihova nasilno prekinjena življenja vtkana v svobodno in samostojno Slovenijo. Tragična usoda družine, prežete z ljubeznijo do domače slovenjgoriške rodne grude, si zato zasluži naše spoštovanje in spomin.

**Andrej Kocbek; foto: Alojz Bezjak**

## Ptuj:

Na dvorišču nekdanjih zaporov na Ptuj (zdaj je tam upravna zgradba Pokrajinskega muzeja) je na začetku avgusta potekala spominska slovesnost v spomin na 75. obletnico zadnjega boja Lackove (Slovenjgoriške) čete v



Mostju in grozljive usmrtnice 48-letnega Jožeta Lacka, ki je bil 21. decembra 1951 razglašen za narodnega heroja.

Prireditve sta skupaj pripravila Mestna občina Ptuj (župan Miran Senčar) in Območno združenje borcev za vrednote NOB Ptuj (predsednica Branka Bezeljak), ki sta k sodelovanju povabila tudi druga veteranska in domoljubna združenja in društva s Ptuja in iz okolice.

Prireditve je potekala pod naslovom »Uporni kmet – poslednji boj legendarne čete«, slavnostni govornik na slovesnosti pa je bil dr. Matjaž Kmecl, podpredsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, ki je med drugim opozoril na lažne izjave in nedopustno prenehanje zgovine o NOB in boju Slovencev med drugo svetovni vojni, kar se dogaja celo v zgradbi slovenskega parlamenta. V bogatem kulturnem programu so nastopili združeni pevski zbori, pevka Karmen Ivančič in Teater III.

Predsednica Območnega združenja borcev za vrednote NOB Ptuj Branka Bezeljak je izročila šest zahvalnih listin tega združenja, ki so jih prejeli: Prosvetno društvo Ruda Sever Gorišnica, Moški pevski zbor KUD Rogoznica, Moški pevski zbor KUD Alojz Štrafela Markovci, Ljudski pevci KUD Stane Petrovič Hajdina in Mira Petrovič iz domoznanskega oddelka Knjižnice Ivana Potrča Ptuj. Dr. Matjaž Kmecl pa je izročil priznanji ZZB za vrednote NOB Slovenije: pisno priznanje ZZB za vrednote NOB Slovenije je prejel praporščak Stanko Kokoč, srebrno plaketo ZZB za vrednote NOB Slovenije pa borec Cvetko Novak.

Ob koncu slovesnosti je posebna delegacija pritrčila venec k spominski plošči narodnemu heroju Jožetu Lacku na stavbi upravne zgradbe Pokrajinskega muzeja Ptuj. Sledilo je druženje članic in članov veteranskih organizacij, na ogled pa je bila tudi spominska zbirka v Pokrajinskem muzeju Ptuj.

**Besedilo in fotografije: Filip Matko Ficko**

## Cazin, BiH:

Delegacija Odbora Avnoj Slovenija se je konec julija udeležila odkritja obnovljenega spomenika 800 žrtvam ustaških klavcev v okolici Cazina v Bosni in Hercegovini in ob tej priložnosti k spomeniku položila cvetje. Spomenik je bil uničen med zadnjo vojno na ozemlju držav nekdanje Jugoslavije, ob prizadevanju vodstva in članstva Zveze protifašističnih borcev (SABNOR)



Cazin in posebno Seada Kličića, predsednika Društva Josip Broz Tito Cazin, pa so ga obnovili. Prireditve na območju, kjer živi pretežno muslimansko prebivalstvo, so se udeležili tudi predstavniki borčevskih organizacij iz Hrvaške, Bosne in Hercegovine ter Sarajeva.

**Franko Pleško**

## Kranjska Gora:

Društvo Slovenija-Rusija je v sodelovanju z veleposlaništvom Ruske federacije v Sloveniji, občino Kranjska Gora in Fundacijo Russkij mir tudi letos pripravilo tradicionalno spominsko slovesnost pri Ruski kapelici pod Vršičem. Na čelu slovenske delegacije so bili tokrat predsednik republike Borut Pahor, predsednik državnega sveta Mitja Bervar in minister za zunanje zadeve Karl Erjavec, ki je bil letos tudi častni pokrovitelj dogodka. Rusko delegacijo je vodil minister za zveze in množične komunikacije Nikolaj Nikiforov. V svojem govoru je poudaril, da kapelica predstavlja spomin na vse padle vojake v zadnjih sto letih, in se zahvalil vsem Slovincem za njihovo skrb za Rusko kapelico in druga znamenja ruskim vojakom. V delegacijah obeh držav so bili tudi predstavniki civilne družbe in duhovščine ter poslanci.

Po tradiciji je potekala tudi pravoslavna maša pod vodstvom metropolita Hanti-Manjsijskega in Surgutskega, Pavla, padlim vojakom so se poklonili s tradicionalnim polaganjem venca. Kulturni del proslave so popestrili nastopi slovenske vokalne skupine Gallina, prazničnega pevskega zbora Bogojavljenjske katedrale iz Moskve in mešanega pevskega zbora kulturnega društva Odmev iz Kranjske Gore. Proslave pri Ruski kapelici se vrstijo že od leta 1992. Lani se je ob 100. obletnici postavitve kapelice dogodka udeležil tudi ruski predsednik Vladimir Putin. Slovesnost poteka v spomin na tragične dogodke med prvo svetovno vojno, ko je več sto ruskih vojni ujetnikov med graditvijo ceste čez prelaz leta 1916 zasul snežni plaz.

**Vir: portal RBHT**

## Šipek nad Lukovico:

6. avgusta 1943 je bila na Šipku nad Lukovico kot sedma po vrsti ustanovljena slovenska brigada, ime je dobila po Slavku Šlandru, eni prvih žrtv okupatorjevega režima v Sloveniji. V mariborskih zaporih so ga ustrelili kot talca 24. avgusta 1941, za narodnega heroja so ga razglasili 25. oktobra 1943. Šlandrova brigada je bila ustanovljena z namenom, da nemškimi okupacijskim enotam onemogoča prometne zveze v Črnem grabnu, Tuhinjski dolini in Zgornji Savinjski dolini.





Slovesnost pri spomeniku, ki stoji na kraju ustanovitve, je pripravila ZZB za vrednote NOB Lukovica v sodelovanju z Odborom skupnosti borcev VI. SNOUB Slavka Šlandra in z ZZB za vrednote NOB Kamnik. Poleg številnih obiskovalcev so se prireditve udeležili tudi župan Občine Kamnik **Marjan Šarec**, ki je bil slavnostni govornik, podžupan Igor Žavbi in župan Občine Moravče Martin Rebolj. Navzočih je bilo tudi nekaj udeležencev NOB, med njimi Franc Sever - Franta, takratni komandant operativnega štaba Šlandrove brigade. V kulturnem programu so nastopili recitatorji, harmonikarji in pevski kvartet Krt.

J. H., foto: Ladislav Zupančič

## Lehen:

Pri Urbančevi koči v Lehnu na Pohorju vsako leto konec julija pripravijo spominsko slovesnost v čast prvim pohorskim partizanom. Slovesnost pripravijo ZB NOB Radlje ob Dravi, KO NOB Podvelka v sodelovanju z Občino Podvelka, Vaški svet Lehen, KUD Lehen in Umetniško društvo Vila. Pri Urbančevi koči so 30. julija 1941 prvi pohorski partizani ustanovili Pohorsko četo in v noči na 12. avgust napadli orožniško postajo v Ribnici na Pohorju, kar je bil prvi oboroženi upor poroti okupatorju v tem kraju. Med napadom sta umrli tedanji župan Ribnice na Pohorju in orožnik, zato so se okupatorji kruto maščevali in 24. avgusta 1941 v mariborskih zaporih ustrelili prve talce, med njimi so bili tudi pomembni organizatorji odpora: Slavko Šlander, Franjo Vrunč, Slava Klavora, Edo Grubelnik, Franc Ekar in drugi.

O tedanjih dogodkih je letos na slovesnosti spregovoril Borut Končnik,



predsednik KO ZB Podvelka in častni občan občine Podvelka, prisotne pa je pozdravil tudi župan Anton Kovše. Slavnostni govornik pa je bil pisatelj in nekdanji politik **Tone Partljič**.

Slovesnosti se je udeležilo več kot 350 ljudi, ki so prišli od Ptuja preko Dravograda do Mislinje, med njimi tudi podpredsednica Zveze koroških partizanov Maria Koletnik z delegacijo, poslanec Državnega zbora Benedikt Kopmajer, nekaj borcev Lackovega odreda in potomci Alfonza Šarha in legendarnega narodnega heroja Jožeta Lacka, člani Društva izgnancev ter predstavniki veteranskih in domoljubnih organizacij občine Podvelka, pripadniki 74 PEHP Slovenske vojske Vojašnice generala Rudolfa Maistra in namestnik poveljnika Mitja Čander ter pohodniki iz krajev Zgornje Dravske doline. V bogatem kulturnem programu so nastopili Ljudske pevke s Kaple in Ženski pevski zbor Vuhred, Moški pevski zbor Lehen in Moški pevski zbor Stane Sever iz Ribnice na Pohorju ter Klara Vajs, Lara Mesner, Milena Končnik in Gabrijela Planinšič. Prireditve je povezovala Sanja Tacer.

J. H., foto: Borut Končnik

## Laško, Igriše:

Na Igrišah, na sedlu med Mrzlico in Šmohorjem in stičišču občin Laško, Hrastnik in Žalec, je na območju nekdanje Hribarjeve domačije tudi letos potekala spominska slovesnost v spomin na tragedijo, ki se je 7. marca 1943 zgodila na tej zavedni gorski kmetiji. V ognjenih zubljih požgane domačije so umrli gospodar Leopold, njegova žena Marija, sin Franci, sosed Ramšakov Franci in trije partizani Veličkove čete: Lojze Hafner - Veličko iz Hrastnika, Jože Košir iz Rečice in Štefan Vasle iz Zabukovice. Tragedijo sta preživeli le domači hčeri Mimika in Slavica, ki so ju odpeljali v celjski Stari pisker – tam so nasečo Slavico izpustili, Mimiko pa poslali v Auschwitz. Po njenem pri-

povedovanju je Branko Zupan o tragediji napisal knjigo Rdeči sneg na Igrišah, lani pa je umrla tudi Mimika, zadnja pričča te tragedije.

V spomin na ta dogodek borčevske in veteranske organizacije iz vseh treh občin vsako leto pripravijo slovesnost, ki jo zaznamujejo tudi s pohodi iz vseh treh smeri. Med pohodniki, ki so krenili iz Zgornje Rečice mimo spominskih obeležij do Igriš, je bil letos tudi predsednik državnega zbora **Milan Brglez**, ki je bil slavnostni govornik. Prireditve je vsako leto bolj obiskana, organizatorji pravijo, da prav zaradi pohoda, ki privabi tudi mlajše udeležence. Slovesnost so dopolnili s kulturnim programom, v katerem so sodelovali Godba na pihala Laško, Moški pevski zbor Laško in Branko Zupanc.

J. H., foto: Vili Hladin

J. H., foto: Vili Hladin

## Čemšeniška planina:

Združenje borcev za vrednote NOB Zagorje ob Savi je v okviru praznovanja občinskega praznika Občine Zagorje ob Savi, organiziralo tradicionalno borčevsko proslavo na Čemšeniški planini (1204 m) v spomin na ustanovitev Revirske partizanske čete. Zadnje julijsko nedeljo se je v gozdu, pred spominskim pomnikom četi, zbralo več kot 1000 udeležencev različnih starosti iz zasavskih in tudi drugih občin, iz mnogih krajev, organizacij in društev. Organizirano so se prireditve, poleg članov in članic združenj borcev, udeležili tudi veterani vojne za Slovenijo, člani policijskega veteranskega društva Sever, člani združenj slovenskih častnikov, domoljubnega društva General Maister ter mnogi planinci in pohodniki. Sodelovala je tudi spominska partizanska četa.

Med obiskovalci je bilo zelo veliko mladih in tudi družine z otroki. Res, navdušujoča, pestra, raznolika, prava OF sestava! Pred spomenikom pa nas



je že štirinajstič zaporedoma združila Revirska partizanska četa in z njo skupen, enoten, spoštljiv odnos do narodnoosvobodilnega boja ter hkrati do vseh bojev in uporov ter generacij ljudi, ki so se v preteklosti postavili v bran domovine.

Vzdušje in razpoloženje na proslavi je bilo res pravo, partizansko! Za to so priskrbeli tudi govorniki in izvajalci udarnega programa. Naše skupno in enotno sporočilo s planine v vse zasavske doline je bilo: "Narodnoosvobodilni boj je naša vrednota! Zavračali bomo blatenje partizanskega boja ter politikantsko spreminjanje zgodovinskih dejstev. Ravnali in delovali bomo tako, da žaljivi pogledi na NOB ne bodo nikoli prevladali!"

Besedilo in foto: Miloš Prosenec

## Zlorabe in potvorbe pesmi iz zbirke *Zimzelen pod snegom*

Pesmi Otona Župančiča z raznovrstnimi manipulacijami zlorablja politična desnica. Na udaru so predvsem pesmi iz zbirke *Zimzelen pod snegom* (1945). Med poslednjimi si je reinterpretacijo svetovnonazorske opredelitve Otona Župančiča za cilj postavil izr. prof. dr. Boštjan M. Turk (*Rdeča zvezda nad Triglavom in Bit in potvorba*, Reporter, 21. in 29. marca 2016, str. 35). Poleg manipulacij in novotarij s pesmima *Zlato jabolko* in *Veš, poet svoj dolg?* (glej: B. Repe, *Mladina*, 2016, str. 33) si Turk prizadeva prikazati Otona Župančiča tudi kot krščanskega pesnika. Odzivov na te Turkove navedbe nisem zasledila, zato sama odgovarjam.

Turk je vzel pod drobnogled pesniške prispodobne, ki naj bi jih v zbirki *Zimzelen pod snegom* Župančiču navdihnili krščanstvo: *kadilo* (str.: 10), *duh* (16), *Trije Modri Kralji* (37), *človekov um zmagujoči Bog* (20), *Bog razodet v stvarstvu* (21) in *molitev Bogu zoper Turke* (28). V zbirki je odkril tudi *izpoved največje krščanske resnice, ki se bere kot vrsta molitve* (48-49). Poglejmo, kaj od naštetega je res prispodoba, kaj je izvorno krščansko, kje in na kakšen način je Turk odkril molitev in kaj od tega je sploh Župančičevega.

Z verzom *V nebo so se vzvijale kot kadilo* iz pesmi *Enodnevnice* je pesnik ponazoril vzlet teh žuželk iz vode k rojenju. *Kadilo* ni izvorno krščansko, uporabljalo se je že v predkrščanskih obredih. *Duh* v pesmi *Iz osamelosti* ni krščanski božji duh. V verzih *Sanjalo se mi je o beli roži / z opojnim duhom, ki vse rane leči* sta bela roža in njen duh prispodobi za Župančičevo drago, saj pesnik upa: *Me čutiš, daljna?* Ali je profesor francoske književnosti za iskanje »krščanskih besed« uporabljaj računalnik, da sta se mu pri *kadilu* in *duhu* zgodila taka, sicer osnovnošolska, spodrsiljaja?

Trije modri z Vzhoda imajo izvor v predkrščanstvu. Prispodoba *in je kakor eden Treh Modrih Kraljev / iz naših krajev / velja za Ivana Cankarja (Spomenik na Vrhniku)*. Ko opolnoči vstane s kantona z zaupanjem, pesnik ne napoti Cankarja na Vrh Sv. Treh Kraljev v rovtarsko hribovje, temveč zarji naproti, ki se je v času nastanka pesmi (oktober 1943) že kazala

na vzhodu. Da Turk ne omenja *polnoči in zarje*, prispodob za *okupacijo* in *svobodo*, je razumljivo. Toda ali je profesor načrtno spregledal krščansko *upanje*, skrito v *zaupanju*, ker je bilo povezano s prihajajočo *Rdečo armado*?

Sledijo tri dokaj drugačne Turkove »prispodobne«, pripisane Župančiču. Za pesem *Filozof*, kjer reši vse zanke in uganke, je Turk napisal »prispodobo« *človekov um zmagujoči Bog*. Nič tako resnega ni pri Župančiču, čutimo celó nekoliko posmeha na filozofska kajstva in najstva, ki *zapletajo le v nova nas zakajstva*. Verz iz različice na vsa *-ajstva* je posmehljivejši: *se zde mi zdrave pameti izdajstva*.

V pesmi *Morska mesečina* je Turk našel »prispodobo« *Bog razodet v stvarstvu*, ki ni pesnikova. Literarni zgodovinar akademik Anton Ocvirk se je spominjal, da je Župančič o dečkovem lovu na morsko mesečino povedal kot o prispodobi za ničevost razpravljanja o njegovem bivanju (Zbrano delo III, str. 422–425). Véro je Župančič zgodaj izgubil, štiriindvajsetleten je ob smrti šestnajstletne sestre Mimice zapisal: *Ako bi bil do zdaj še veroval v Boga – od zdaj ne verujem v nič* (Zbrano delo 11, str. 218).

Za *Miklovo Zalo* je Turk našel sicer odlično »prispodobo« *molitev Bogu zoper Turke*, toda pesnikova Zala ni bila tako protiturško nastrojena, kot misli Turk. V turškem ujetništvu je molila za svoje drage, ne zoper Turke.

Turkove »prispodobne« *človekov um zmagujoči Bog*, *Bog razodet v stvarstvu*, *molitev Bogu zoper Turke* niso prispodobne, kaj šele Župančičeve (!), so nekakšni povzetki pesmi – turkizmi.

Višek potvorb in politično manipulacijo je Turk (21. 3. 2016) izvedel pri pesmi *Rekvizicija*, navajam: *Morda višek Župančičeve »partizanske lirike« pomeni kar pesem, v katero je vložena izpoved največje krščanske resnice: »V imenu Boga Očeta, v imenu Boga Sina, v imenu Svetega Duha«, pravijo partizani, ki pridejo na kmetijo po živež. »V imenu Svete Trojice« jim odgovarja lastnik in radovoljen naloži na voz hrano, ki jo potem odpeljejo v gozd. Pesem se dejansko bere kot vrsta molitve (konec navedbe).*

Oglejmo si odlomek »molitve« v originalu brez Turkovega korenitega manipulativnega posega:

»V imenu Boga Očeta  
zakoljite nam praseta;  
v imenu Boga Sina  
nalijte nam vedro vina;  
v imenu Svetega Duha  
vsadite nam peko kruha!«

V delu pesmi *Rekvizicija* je Turk s črtanjem vsakega drugega Župančičevega verza dosegel želeno, za politično manipulacijo primerno krščansko molitev. Razlago nadaljevanja pesmi je Turk ne le deloma prikrojil (npr.: drugemu govorncu pripiše *V imenu Svete Trojice* in deloma zamolčal (*V imenu Vseh Hudičev*), temveč načrtno potvoril poanto pesmi in posledično Župančičevo svetovnonazorsko opredelitev.

Turk se ozkogledno sprašuje, s čim si je dr. Janez Evangelist Krek prislužil Župančičevo spoštovanje, ter sklene: *Zakaj, je skrivnost biti, Župančičeve, Krekove in vsakršne*. Skrivnost? V Krekovem krožku katoliških dijakov so se zbirali vedoželjni dijaki, Dragotin Kette, Ivan Cankar, Oton Župančič ... Mlademu Otonu je Krek dajal prve napotke v svet poezije. Župančič mu tega nikdar ni pozabil. In še: Veliki in modri običajno presegajo svetovnonazorske razlike, veličino priznavajo tudi »nasprotnikom« (glej tudi: A. Rebula, *Mladina*, 2003, 8).

Dokazala sem, da v Turkovem izboru iz zbirke *Zimzelen pod snegom* ni izvorno krščanskih prispodob, ki naj bi navdihovale Župančiča. Nekatero »prispodobo« to niso po njih definiciji, so turkizmi, ki naj bi zavajali in napeljevali na Župančiča kot krščanskega pesnika. Pri pesmi *Rekvizicija* gre Turk najdlje, z grobim, nič kaj »krščanskim posegom« v verzno strukturo, ki popolnoma spremeni smisel pesmi, s potvorbo ustvari za politično manipulacijo primerno *krščansko molitev*. Reinterpretacija svetovnonazorske opredelitve Otona Župančiča kot krščanskega pesnika prof. dr. Boštjanu M. Turku s primeri, ki si jih je sam izbral, ni uspela.

**Alenka Župančič**



Hvaležno stojimo na ramah svojih upornih prednikov

# Pohorci se spominjajo svojih partizanov

Seveda se ob besedi Pohorje domačini takoj vprašajo, katero Pohorje imamo v mislih, saj imamo vendar Zreško, Ribniško, Mislinjsko, Ruško, Lovrenško, Mariborsko in še kakšno »Pohorje«. In torej Ribničane, Lovrenčane, Mislinjčane, Rušane, poleg njih pa še Josipdolčane, Lehenčane, Primožane, Framčane itd. A partizane smo imeli le ene – »pohorske partizane«. Enotam so pravili Pohorska četa, Pohorski bataljon, Pohorska brigada, Pohorski odred ...

// PIŠE: **Tone Partljič**

**P**ohorje je tako rekoč »prehojeno« od partizanov. Vse stezice in poti in vse globače. Štiri leta nenehni premiki dan za dnevom, predvsem noč za nočjo. Pohodi in napadi, obkolitve in umiki, pobegi iz obročev, nenehno gibanje patrolj, zasede, kurirske poti, skrivališča s hrano, oskrbovanje Pavčkovih in Slokanovih bolnic ... Od vzhoda do zahoda dobrih šestdeset kilometrov; na severu Drava, na zahodu

nik, druge pa moja nekdanja učenka Jana Pok Ladinek. Bil sem počaščen, ko sta me povabila, naj govorim na obeh proslavah, a obenem zelo zaskrbljen, kaj naj jim povem. Ne bo zdaj neki Mariborčan Pohorcem pripovedoval o pohorskih partizanih! Res je, da sem bil eno šolsko leto, 1960/61, učitelj v Ribnici na Pohorju. Res sem prebral kar nekaj knjig o pohorskih partizanih, naštejmo le nekatere! Najprej je tu se-

**Pohorski kmetje bi si zaslužili velik spomenik slovenskega narodnoosvobodilnega boja, kakor tudi štajerska slovenska duhovščina, ki se je za razliko od kranjske in dolenske odločila za odpor.**

Mislinja, onkraj Mislinje Koroška, onkraj Drave Kozjak, na vzhodu Dravsko polje, na jugu Šaleška dolina. Pohorski bataljon in Šarh ali njegovi dečki so sicer bili doma iz Ruš, a so bili danes pred Mislinjo, jutri okoli Hudega kota v Ribnici, potem na Zreškem, padli pa so nad Slovensko Bistrico na Osankarico ...

**Kaj vemo o pohorskih partizanih**

Tudi letos poleti so med drugimi praznovali »podvelški« in »ribniški« borci za vrednote NOB. Prvi pri Urbančevi koči v Lehnu, drugi v Josipdolu, nekoč industrijskem središču (kamnolom, glažute), pol ure od Ribnice, čeprav se je partizanski boj prepletal in selil od ene do druge lokacije ... Prve trenutno vodi upokojeni zobozdravnik Borut Konč-

veda France Filipič, ki se je kar preselil v Ribnico, s svojimi zgodovinskimi pričevanji *Pohorski bataljon* (prvič leta 1952, v več dopolnjenih izdajah), *Prvi pohorski partizani* (1965) in *Na razpotjih zgodovine 1994 z razpravo Kronika NO gibanja v občini Radlje ob Dravi*. (Govorili pa smo že o monografiji *Mauthausen*, 1996, kjer najdemo seveda tudi intervirane Pohorce ...). Tu so prvi ravnatelj muzeja NO Maribor Milan Ževart s »priročnikom« *Po sledovih NOB v Mariborskem okraju* (1962), Mirko Fajdiga z *Zidansko brigado* (1975) in *Pohorskimi partizani* (1985). Velik prispevek, dopolnjen s številnimi novimi razkritimi dejstvi, pa seveda predstavlja monografija Marjana Žnidariča *Četrta operativna cona* (2014), ki je magistralsko delo štajerskega in prekmurskega partizanstva in ki prvič analizira tudi kakšne napač-

ne korake v poveljstvu, kakor recimo ob boleči »pohorski aferi«.

Seveda zlasti na začetku niso bili predvsem Pohorci pohorski partizani. Politični delavci so jih v gozdove pošiljali predvsem iz Maribora, največ prek Ruš in Smolnika. Tudi tistih prvih dvajset fantov (in še žena enega izmed njih), ki so se zbrali v Urbančevi koči zadnje dni julija 1941, so bili poslani iz mesta in so imeli z njim stalno zvezo. Ni čudno, da so jih tam obiskali mladi mariborski komunisti Slava Klavora, Slavko Šlander, Leon Novak, preden je bil komite v Mariboru izdan. Z njimi so prisegli. Toda





že 31. julija je pritekel kmet Urbanc in vzkliknil: »Bežite, izdani ste ...« A so se spet zvečine zbrali v noči s 11. na 12. avgust in napadli orožniško postajo v Ribnici in ustrelili njihovega komandirja in še nemškega župana; dan pozneje se je v Ribnico pripeljal sam Steindl ... Zaradi tega dogodka so bili v Mariboru ustreljeni prvi talci. Toda, da so lahko eno prvih partizanskih akcij v Slovenji sploh izpeljali, so se seveda naslonili na domačine, v Ribnici je že delovala celica OF. V novembru leta 1942 pa je pohorski bataljon napadel bližnji Josipdol, napad je vodil in bil v njem resno ranjen Dušan Kveder - Tomaž.

### Prvo štajersko osvobodjeno ozemlje

Na Pohorje sta v prvih dveh letih vojne dvakrat prišla Kveder in legendarni komandant Stane, ki je oživil pohorsko partizanstvo po padcu bataljona, ko se je s skupino partizanov vračal s Koroškega. V času težav z obveščevalno sa-

movoljo v pohorski aferi sta bila na Pohorju celo Mitja Ribičič in pozneje Sergej Kraigher in danes lahko zapišemo, da nista povsem razumela dogodkov in njihovih razsežnosti in sta v glavnem štabu doživela tudi kritiko. Prvi je bil na Pohorju v dneh »dogodkov pri Urbanecu« v decembru, drugi naj bi pozneje poročal o njih. Mitja Ribičič pa je bil prisoten tudi ob ustanovitvi Pohorske brigade (natančno leto dni po padcu bataljona) v Primožu na Pohorju. Vodstvo cone ni preveč maralo lokalpatriotskega naziva »pohorska« in je terjalo, da so imenujejo Zidanškova brigada, kakor je bila tudi ustanovljena. Štela je vendar 300 borcev!

Pozneje prihaja na Štajersko 14. divizija, ki se v prvem poskusu ni mogla v celoti prebiti na Pohorje, kamor je namenjena; pozneje pa njeni Tomšičeva in Šercerjeva brigada odločilno delujeta in 22. in 23. avgusta prva osvobodijo Ribnico, druga pa Lovrenc in za več mesecev imamo na tem območju prvo štajersko

osvobodjeno ozemlje. Po prvem napadu na Ribnico 12. avgusta 1941 pa so Nemci okolico Ribnice razglasili za »zaprto« območje. Prav Šercerjeva je spomladi leta 1945 pri Josipdolu razbila štiridesetčlansko kolono nemške policije, s čimer so se dokončno končali tudi pogosti pohodi in hajke nemške vojske in policije ... Anekdota pravi, da so sicer nekateri napačno razumeli radijske informacije o vdaji nemške vojske (šlo je za neko enoto v Italiji) in so novico 3. maja 1945 prinesli v Ribnico in že ta dan so tam pripravili »miting osvoboditve« ... Še pred tem je domači kronist v Ribnici napisal, da je bila vsa vas z okolico, v kateri je bilo leta 1941 še okoli 20 nemčurjev, pravi dom pohorskih partizanov, kjer so se lahko nasitili in odpočili ...

Četudi samih Pohorcev v prvem letu pravzaprav ni bilo v enotah, pa so bile tople kuhinje s hrano, so bili kurirji, obveščevalci, oskrbovalci ... Velikokrat so imeli v hlevih partizanske ranjence, v kuhinjah pa so jih zasliševali in ropali Nemci. Za partizane so kmetje tvegali življenje, požige, zapore. Pohorski kmetje bi si zaslužili velik spomenik slovenskega narodnoosvobodilnega boja, kakor tudi štajerska slovenska duhovščina, ki se je za razliko od kranjske in dolenske odločila za odpor. Ko sem v šoli zapisoval imena učencev v spričevala, sem seveda naštel iste priimke, ki jih zdaj najdem v zgodovinskih knjigah, pa če gre za Zapečnike, Miklavce, Ladineke, Urbance, Vresnike, Urane, Dularje, Ptačnike, Grubelnike itd. itd. Zato si tudi ne drznem, da bi jim razlagal o pohorski partizanščini, saj so se tega naposlušali od otroških let dalje. Naj sklenem s pregovorom, da človek umre dvakrat: prvič, ko mu neha biti srce, in drugič, ko se zadnjič spregovori njegovo ime. Torej bodo pohorski partizani živeli toliko časa kot pohorski rod.

Današnji svobodni rodovi hvaležno stojimo na ramah svojih upornih prednikov, na ramah zmagovalcev druge svetovne vojne. Zato vidimo jasno in daleč. Samo sočustvujem lahko s tistimi rojaki, ki iščejo svoj izgovor in opravičila in zavistno sovraštvo na ramenih poraženih prednikov, ki so bili sodelavci okupatorja ... Užaljeni ne morejo gledati daleč in naprej, lahko gledajo le nazaj ali v nekatere cerkvene zvonike. Vendar ne v pohorske.

Pohorje je bilo in bo ostalo dom partizanov in svobode. ●



Tone Partljič kot slavnostni govornik na lehnu. (foto: Borut Končnik)



# Anton Vratuša (1915–2017)

## S smrtjo ne umre vse

**V**ratuševo prvo objavljeno besedilo nosi naslov *Non omnis moriar*, objavili so mu ga v prekmurskih Novinah leta 1936. Zdaj, ob njegovi končni postaji, lahko to staro latinsko modrost ponovimo zanj – za njegovo domala neizmerno plodno življenje: S smrtjo ne umre vse.

In imamo v misli tistih skoraj 400 razprav, ki jih je objavil, vse univerzitetne profesure, častne doktorate, brezštevilne politične funkcije v Sloveniji, vključno s predsedovanjem izvršnemu svetu oziroma vladi – vsekakor pomembnejšem, kot bi bilo mogoče sklepati po formatu osmrtnice za njim – v Jugoslaviji in po svetu; imamo v mislih tistega polstoletja, skoraj petdeset let življenja, ki jih je kot član ustvarjalno posvetil naši SAZU in njenim delovnim odborom, vse, kar je dobrega postoril za svoje rodno in ljubljeno Prekmurje, za zdaj že

znameniti spominski vrt prijatelja Vaneke Šiftarja in dr. Šiftarjevo fundacijo. In še naprej: da se je zvest svojim humanističnim načelom takoj po okupaciji naših krajev leta 1941 vključil v OF, v upor, ob tem pa še ubranil sijajno doktorsko disertacijo; da je bil aretiran, zaprt in konfiniran, da je ob zlorabi italijanskega fašističnega režima leta 1943 soustanovil Rabsko brigado, ki je razorožila italijansko vojsko na Rabu, zaplenila nekaj ladjic in oborožena pospremila popolnoma izčrpane taboriščnike na svobodo, med partizane pod Snežnik. Da je sam moral potem za svojevrstnega zveznega oficirja med našimi partizani in severnoitalijansko gverilo; da je posej s svojo treznostjo, modrostjo, skoraj olimpsko mirnostjo ter znanjem jezikov, tudi nepopravljivo, pogosto skoraj z naivno dobronamernostjo, obenem pa nepopustljivostjo služil jugoslovanski

diplomaciji na najvišjih, svetovnih ravneh in bil pri tem pomemben tudi za vse dobro, kar se nam je po vojni Slovencem zgodilo na primorskem robu naše domovine. Ni mogoče izpustiti niti teorije in prakse neuvrščene politike, »detanta«, najrazličnejših manjšin, ki jih je preučeval in branil – saj je občutljivost zanje nosil v sebi še iz otroških let, njegovi Dolnji Sláveči ležijo blizu stičišča troje jezikovnih in siceršnjih kultur – vse tri so večine in manjšine hkrati, vse se tako tudi počutijo in se tako obnašajo.

Vse to spada k Vranovemu – Vratuševemu *non omnis moriar*, saj ostaja kot izjemna kulturna zapuščina. Vranova neverjetna, otroško odprta in svetla zvestoba lastnim ljudem, privrženost njihovemu-našemu jeziku in zgodovini, njegova univerzalna dobronamernost in blagost, toda tudi njegov ponos in nadarjenost, delavnost in doslednost so bili zemlja, iz katere je zrastle njegova usoda – vsem Slovencem, še posebej pa prekmurskim, v bogato dobrobit. Naše slovo od njega je zato polno hvaležnosti, da smo imeli takega moža – s tolikerkimi talenti, s takšnimi etičnimi vrednotami, s tolikšno človeško širino in globočino.

*Non omnis moriar* – tako kot je še kot mlad, iskri fant z Goriškega zapisal ob začetku svoje bleščeče življenjske poti.

**Matjaž Kmecl**



### Žalna seja na ZZB NOB



Spomin na svojega dolgoletnega člana, partizana, taboriščnika, nosilca partizanske spomenice leta 1941, dobitnika najvišjega priznanja ZZB, politika, diplomata, jezikoslovca in znanstvenika so na žalni seji počastili tudi na sedežu ZZB za vrednote NOB Slovenije. Slovesnosti so se udeležili tudi najožji pokojnikovi sorodniki, o dr. Vratuši pa je v uvodu spregovoril Tit Turnšek, predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije.



# V svet po veliki beli cesti

**K**ončala se je velika zgodba človeka velikega duha in toplega srca – čudovita zgodba dobrega in velikega prekmurskega človeka. Dr. Vratuša je prišel do kraja svoje ne vedno prijetne »velike bele ceste«. Sokrat je zapisal: »Bolje naredi malo na pravi način kot veliko stvari slabo.« Dr. Vratuša je naredil veliko stvari na pravi način! Malo je v novejši slovenski zgodovini takšnih zidarjev novih časov.

Tovariš Vran, zvest vrednotam Osvobodilne fronte in NOB kot rdeči niti, hrbtenici svojega bogatega življenja, je razumel, spoštoval in živel tovarštvo in skupnostno življenje v njunem najzlahtnejšem pomenu; z vizijo, da je boljši svet mogoč, da je humanizem njegova podstat in solidarnost uresničljiva; z vztrajnim in ustvarjalnim delom za boljši svet socialne pravičnosti in človekovega dostojanstva; s pretanjenim občutkom za sožitje različnosti, z razumevanjem kulture dialoga v najboljši voltairovski maniri in z etičnim poslanstvom intelektualca; s študijsko in raziskovalno strastjo; z razumevanjem opiranja na lastne sile v vseh razsežnostih. Ob tem pa je bil skromen človek, ki mu je bilo nerodno govoriti o svojem uspešnem in izjemno bogatem delu.

»Statvek«, kot bi sam dejal, na katerih je neutrudno dolga desetletja tkal in stkal svoj prepoznavni prispevek za mozaik nacionalne zgodovine, za našo

Orisal je lik pokojnega soborca Vrana, njegovo izjemno osebnost in neverjetno življenjsko pot in energijo, ki ga ni zapustila vse do konca. Svoje spomine na Vrana so vsak s svojega zornega kota predstavili tudi nekateri drugi člani predsedstva in Sveta ZZB. V imenu Taboriškega odbora Rab Gonars, katerega član je bil dr. Vratuša, pa je Janez Maršič Vratuševi hčeri Veri izdelal posebno skulpturo, delo kočevskega umetnika Jožeta Lisca. »Veliko trpečih in umrlih v taborišču Kampor na Rabu je bilo s slovensko-hrvaškega obmejnega območja, z obeh strani bregov rek Čabranke in Kolpe, iz krajev, ki so bili stoletja žrtve različnih zavojevalcev. Ker jim nihče ni pomagal, so si ustvarili mit o legendarnem junaku Petru Klepcu, ubogem pastirčku, ki so mu dobre vile dale nadnaravno moč, s katero je izruval breze in z njimi pometel in pregnal tiste, ki so jih zatirali,« je predstavil pomen skulpture Janez Maršič. Nameravali so jo izdelati dr. Vratuši, a jih je prehitela njegova smrt.

kulturno dediščino, so se zaustavile za vedno. Kaj vse je bilo na njih, daleč presega takšen zapis. Kot da je želel potrditi izreku starega modreca: »Nikoli nehati začenjati in nikoli začeti nehavati.« Še mnogo nedokončanih mrež, niti in prediva je ostalo v njihovih čolničkih. Tudi želja, da bi končal svoje spomine »Profesorja Urbana,« dragoceno pričevanje o pomembnem poglavju svojega partizanstva, ostaja neuresničena.

Bil je spoštovan doma in v širnem svetu. Trpki spomin, da ob visokem življenjskem jubileju upravljavci slovenske države niso prepoznali in zmogli primerno ovrednotiti njegovega celotnega izjemnega opusa, bo prerasel plevel. Ostajajo neizbrisne sledi, ostajamo pričevalci njegove velike zgodbe.

Dolga dolga je bila velika bela cesta akademika dr. Antona Vratuše, Toneka z goriških bregov, našega tovariša Vrana in profesorja Urbana. Od Slavečkovega brega – skozi Mursko Soboto, Ptuj, Maribor do Ljubljane; od italijanskih koncentracijskih taborišč od Gonarsa in drugih vse do Raba; s svojimi partizanskimi soborci od Raba do Mašuna in do italijanskih partizanov; od Ljubljane skozi Beograd do Pariza, New Yorka, v širni veliki svet in nazaj se je vila njegova velika bela cesta. Kakor koli je bila Vranova življenjska pot raznovrstna in vsestranska, se je s svojim srcem vedno vračal v rodno gnezdo, ohranjal žive vezi s svojimi prekmurskimi koreninami in življenjem v svetu ob Muri, s svojimi Prekmurci.

Vedno znova je prisluhnil svojim sodnikom, svojim Goričancem, s poslušanjem za na videz še tako drobne in nepomembne stvari; pozorno je spremljal življenje mladih, razvoj lokalnih skupnosti – od Grada, Murske Sobote, Tišine do drugih na obeh bregovih Mure; že pred mnogo leti je s svojim poznavanjem in razumevanjem trajnostnega razvoja, sožitja narave, razvoja in kulturne dediščine soustvarjal razvojne perspektive Krajinskega parka Goričko; rušil je stereotipno podobo Prekmurja; spodbujal vsakršna mogoča povezovanja, ki bi lahko povečevala blaginjo ljudi in razvoj; se veselil uspehov, rasti in razvoja domačih krajev in žarišč kulturne, izobraževalne in znanstvene ustvarjalnosti in njihovega čezmejnega sodelovanja; zato je tudi bil med pobu-

dniki in aktivnimi soustvarjalci bogatega intelektualnega življenja in identitete Pomurske akademske znanstvene unije – velike družine pomurskih doktoric in doktorjev znanosti.

Spisek ljudi, s katerimi je sodeloval, je zelo zelo dolg. Z mladostnim in najtesnejšim prijateljem in sodelavcem prof. dr. Vanekom Šiftarjem sta sodelovala že pri predvojnem »Mladem Prekmurcu« in pri pripravah na izid večdelne – žal nedokončane – študije o prekmurskih dialektih in urbarjih. Posebno vez z njim in Prekmurjem so predstavljali Vrt spominov in tovarštva na Petanjcih in uveljavljanje njegovega svobodoljubnega in humanističnega poslanstva ter nastajanje in vse uspešnejše delovanje Šiftarjeve fundacije, tudi zahvaljujoč njemu. Naš Vran ostaja med nami, v svetu ob Muri – na svoj način.

Matej Bor, Vranov partizanski soborec, je sredi vojne vihre, sredi boja slovenskega naroda za obstoj in svobodo zapisal: »Če jaz umolknil kdaj bi tu med bori, prijatelj, daj, še zame spregovori!« Dragi tovariš Vran, spregovorili bomo tudi za Tebe in o Tebi ... in čuvali, kar puščaš za seboj, kar trajno zaznamuje tvojo dolgo belo cesto – tudi kot dokaz, da je mogoče živeti polno življenje za druge, za skupnost, kot pričevanje o Tvoji srčnosti, človeški toplini in pokončnosti – človeškosti po prekmursko. Kako si, tovariš Vran, že dejal? »Človek se mora znati in najti pot do rešitve. To so trenutki, ko človek kleše samega sebe. In to lahko človek naredi le, če je zvest samemu sebi, če je na lastnih nogah, če ima čvrsto hrbtenico in misli z lastno glavo.«

V našem in tvojem goriškem krajinskem parku, povezovalcu goriških bregov in sveta onstran sotinskega in Srebrnega brega, bodo ostale tvoje vizijske ideje in pobude še naprej trdna opora in zanesljivo vodilo, v pomurski akademski skupnosti bo tvoja človeška in znanstvena veličina ostajala spodbuda vsem, zgled sedanjim in prihodnjim rodovom pomurskih doktorjev znanosti, novim rodovom intelektualcev v svetu ob Muri in iz njega.

V Vrtu spominov in tovarštva, v katerega si se vedno znova rad vračal kot na svoj svojstveni dom, pa bosta rasla »Vranova vrba« in »Vranov hrast«, ki smo ju zasadili letos spomladi. Žal brez Tebe, dragi Vran. **Marjan Šiftar**

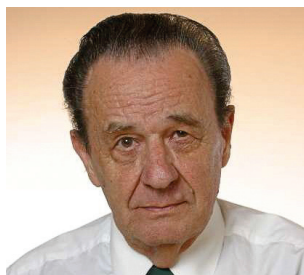


## Tone Kropušek

Konec junija smo se na ljubljanskih Žalah poslovili od Tonea Kropuška, gospodarstvenika, partizana, borčevskega tovariša, častnega občana mesta Maribor in velike osebnosti svojega časa.

Univerzitetni diplomirani politolog se je rodil 2. novembra 1928 v Zibiki, mladost pa je preživel pri starih starših v Bočni v Zgornji Savinjski dolini. Drugo svetovno vojno je previharil kot borec v brigadah Miloša Zidanška in Slavka Šlandra. Bil je eden izmed peščice še živih borcev iz legendarne bitke na Menini planini pozimi leta 1945. Po vojni je končal gozdarsko šolo in se zaposlil v Vuhredu, po preselitvi v Maribor pa je prevzel vodenje mladinske organizacije, nato je bil sredi petdesetih let izvoljen za predsednika Ljudske mladine Slovenije.

Po končani fakulteti v Beogradu je opravljal vrsto pomembnih funkcij in nalog v Mariboru, ta je tedaj kot sedež



velikega okraja odigral pomembno povezovalno vlogo in se je prvič po vojni vzpostavil kot regionalno pomembno gospodarsko središče, kar je bila dobra osnova tudi za razvoj šolstva, znanosti in kulture. Vse to je Tone Kropušek podpiral, vsestransko je pod-

piral tudi gospodarske reforme.

Leta 1967 je bil izvoljen za predsednika slovenskih sindikatov in po njegovi zaslugi so sindikati spet našli svoje avtentično torišče delovanja. Postal je eden ključnih nosilcev modernizacije in liberalizacije slovenske družbe in se uvrstil v najožjo skupino reformatorjev Staneta Kavčiča. Bil je pomemben akter v ključnih procesih, ki so obetali priključitev Slovenije k najnaprednejšemu in najrazvitejšemu delu Evrope.

Bil je aktivna osebnost pri oblikovanju sodobnega razvojnega koncepta Slovenija 2000, ki je vodil v 30-letni načrt prestrukturiranja iz Sloveniji neprimerne bazične industrije v predelovalno industrijo in terciarne dejavnosti; uveljavljanja politike socialnega varstva, v katerem sindikati zastopajo interese zaposlenih, kar je seveda pomenilo usmeritev v ekonomski in politični pluralizem; in ne nazadnje decentralizacije Slovenije, povezane z regionalnim planiranjem in vključitvijo v skupnost Alpe-Jadran. Tovariš Tone je trdno verjel v te osnove, na katerih bi Slovenija na začetku sedemdesetih let krenila na pot resnične demokratizacije, kar pa za takratne stare sile ni bilo sprejemljivo. Istega dne kot Stane Kavčič je Tone Kropušek odstopil kot predsednik slovenskih sindikatov in se iz političnega življenja umaknil v gospodarstvo in v svoj Maribor in prevzel vodenje Hidromontaže. V kolektivu s 3500 zaposlenimi je uveljavil menedžerske prijeme in dosegel uspehe, ki jih ni bilo mogoče spregledati. To mu je leta 1983 prineslo prestižno Kraigherjevo nagrado, Hidromontaža pa se je uveljavila kot svetovno pomembno podjetje.

Po upokojitvi leta 1988 pa se je posvetil delu v borčevski organizaciji. V obdobju osamosvajanja Slovenije je skupaj z drugimi v Zvezi borcev uveljavljal odločno patriotsko stališče, kar je organizaciji omogočilo, da se je vključila v življenje samostojne Slovenije kot aktiven in konstruktiven dejavnik. Več let – vse do svojega odhoda v Ljubljano – je bil podpredsednik ZZB NOB Maribor, zelo aktiven je bil v odboru XI. SNOUB Miloša Zidanška, saj se je še ne 16-leten 11. julija 1944 pridružil borcem XI. SNOUB Miloša Zidanška, kjer je opravljal naloge kurirja – za svoje soborce je bil za vedno kurirček Tonček.

Jože Vrhnjak

## Adrijan Kumar

V Ljubljani smo se na lep poletni dan poslovili od Adrijana Kumarja, upornika, revolucionarja, borca za pravičnost, svobodo in enakost in pomembne osebnosti narodnoosvobodilnega gibanja, nosilca partizanske spomenice 1941. Rodil se je 21. januarja 1924 v zavedni primorski družini mami Emiliji in očetu Andreju v Goriških brdih in rasel v revolucionarnem duhu v za Slovence zatirajočem italijanskem okolju. Zavedna družina ni dolgo prenašala pritiskov fašizma in oče Andrej, predvojni član KP, je sprejel odločitev – družina se je s ponarejenimi potnimi listinami in ob svakovi pomoči leta 1928 preselila na Ježico v Ljubljani. Razmere so bile hude, denarja ni bilo, a lahko so govorili slovensko in otroci so hodili v slovensko šolo. Kumarjeva hiša je kmalu postala središče revolucionarnega gibanja v ljubljanskem Posavju, v njej je bila tudi ilegalna ciklostilna tehnika KPS. Družino so takratne



oblasti kmalu dobile na piko, njeni člani so bili preganjani in zaprti. A trdna vera v lepšo prihodnost je nepremagljiva.

Adrijan je moral meščansko šolo zapustiti zaradi očetovega političnega delovanja. Skupaj s starejšo sestro Danilo, članico KPS in poznejšo nardo-

dno herojko, se je izoblikoval v pogumno malo trmasto osebo z izrazitim občutkom za pravičnost in sočloveka. Našel si je nekaj služb, povsod je bilo delo naporno in slabo plačano, zato se je pridružil sindikatom in kmalu pristal na cesti. Ob okupaciji je bil oče sekretar rajonskega komiteja KP in se je moral umakniti v ilegalo, Danila je postala kurirka, Adrijan pa je z delom preživel družino. Vsako priložnost je izkoristil za organiziranje akcij proti okupatorju in med drugim je italijanskim vojakom drzno izmaknil pištolo.

Sedmega septembra leta 1941 se je s prijatelji mladinci, člani borbene trojke, pri Ruskem carju spopadel z italijansko patroljo. V streljanju sta bila ranjena dva italijanska vojaka. Akcija je zelo odmevala in je pomenila prvi oborožen spopad v ljubljanskem Posavju. Za vedno se je zapisala v zgodovino – najprej kot praznik nekdanje občine Bežigrad in zdaj kot praznik Četrtna skupnosti Posavje. Po tej akciji je Ljubljana za Adrijana postala prenevarna in z mamo se je vrnil na Primorsko z nalogo, da organizira mladinske organizacije in prepreči odhode mladih fantov v italijansko vojsko. Na domači primorski zemlji je bil uspešen v prepričevanju ljudi in zbiranju orožja. Ker je postal sumljiv Italijanom, se je umaknil v ilegalo, kjer je bila že vsa družina. Pozneje je odšel v Vipavsko četo in nato v Goriško četo, vseskozi pa so ga naloge vodstva vodile na teren.

Zaradi težav z zdravjem je nekaj časa delal v prvi primorski tiskarni. Marca leta 1945 se je s skupino aktivistov napotil v IV. armado v Trst. Pot ga je zaradi zadnjih bojov za osvoboditev malo zavito vodila skozi Bakar, kjer se je po dolgem času srečal z očetom Andrejem. Maja 1945 sta skupaj prišla v že osvobojeno Ljubljano. Sestra Danila je padla leta 1944.

Adrijan si je po vojni ustvaril družino in doštudiral na Strojni fakulteti v Ljubljani. Delal je v Litostroju, Slovenija-avtu in na koncu kot direktor v Crveni zastavi za Slovenijo. Bil je premišljen, duhovit in pronicljiv sogovornik, besedo je znal ublažiti z nasmeškom, pravi besedi zanj sta dobrosrčen in dobronameren. Vrednotam, ki so ga izoblikovale, je bil zvest vse svoje življenje.

Mojca Slovenc



## Maks Žnidar

V 92. letu starosti nas je v prvih junijskih dneh zapustil naš član KO ZB Maksimiljan Žnidar - Maks, domoljub, veteran in borec druge svetovne vojne. Na začetku januarja leta 1943 je bil mobiliziran v nemško vojsko. Po uspešnem pobegu se je pridružil Gorenjskemu odredu, v njem je prevzel



naloge obveščevalca. Konec junija leta 1944 je bil premeščen v štab 31. divizije Devetega korpusa na Primorskem. Po zavzetju postojanke v Črnem Vrhu nad Idrijo je dobil čin podčastnika. Na začetku septembra leta 1944 je bil premeščen v obveščevalni center v štabu Vojkove brigade. Hitro se je povezal z mladimi aktivisti, ki so mu pomagali pri njegovem zahtevnem delu. 28. februarja 1944 je bil v kraju Zavratac hudo ranjen v roko. Zdravil se je v bolnici Franja pri dr. Dergancu. Konec vojne je dočakal v bolnici na Jelovici. Maja leta 1945 se je vrnil domov kot vojaški vojni invalid. Kljub invalidnosti je bil vpoklican v JLA in je opravljal naloge kot kapetan. Invalidnost in vojna leta so mu močno spremenili življenje, zmanjšana je bila zmožnost za delo v obrtni delavnici ščetkarstva v Utiku, ki jo je vodil polnih 40 let.

Maks je bil vse svoje življenje predan delu doma in na terenu. Sodeloval je v številnih družbenih in političnih organizacijah in društvih, pomagal je vsem, ki so bili potrebni njegove pomoči. Bil je eden od ustanoviteljev KO ZB na območju Vodice, dajal je pobude za postavitve obeležij in spomenikov padlim borcem, aktivistom in talcem. Bil je naš zgledni član, tovariš in častni občan občine Vodice. Za svoja hrabra dejanja med vojno je bil večkrat odlikovan.

**KO ZB Vodice**

## Franc Smrtnik

Po dolgi in težki bolezni je v 84. letu starosti umrl Franc Smrtnik s Kort na Koroškem nad Železno Kaplo. Bil je kmet, pevec, lovec in trden domoljubni borec ter močan in pokončen steber slovenstva na Koroškem. Vključeval se je v kulturne, politične in gospodarske strukture narodne slovenske skupnosti na Koroškem.



Franc Smrtnik je zaradi pre zgodnje očetove smrti na dobrih 200 hektarjev veliki kmetiji začel samostojno kmetovati že s 16 leti. Tako kot njegov oče in dedje je tudi on poleg kmetovanja in gozdarstva nadaljeval rodbinsko lovsko tradicijo. Njegovo zapisano lovsko sporočilo je bilo: »Osebnost mi lov dosti pomeni, saj me pomiri, ko opazujem naravo. Žival, divjad raje opazujem in jo naslednji dan, če znova pride, z veseljem znova opazujem. V veliko veselje pa mi je še posebej, če isto žival spet opazim naslednje leto in morda celo z mladičem.« Bil je aktiven lovec 69 let, od tega 50 let tudi lovski čuvaj.

Smrtnikovim druga svetovna vojna ni prizanesla, 14. aprila leta 1942 je bila vsa Smrtnikova družina z otroki iz Kort izseljena v nemška taborišča na Bavarskem. Ko so se vrnili, so našli povsem izropan in uničen dom in kar 25 hektarjev

posekanega in izropanega gozda. Vse do konca vojne so bili pri njih partizani vedno dobrodošli, njihova domačija je bila varno partizansko zavetišče.

Franc je bil tudi vsestranski kulturnik, saj je bil ustanovitelj in predsednik Mešanega pevskega zbora Jakob Petelin Gallus in soustanovitelj prvega lovskega zbora na Koroškem in lovskega pevskega zbora v Železni Kapli. Kot odličen pevec je bil vseskozi dejaven v domačem cerkvenem zboru na Obirskem. Glasbeno je izšolal svoje sinove, ki nastopajo z lastnim zborom kot Bratje Smrtnik.

Franc Smrtnik je bil vse svoje življenje politično aktiven in zelo narodno zaveden. Več let je bil odbornik Narodnega sveta koroških Slovencev na Obirskem. Ko je bil slovenski jezik vse bolj ogrožen in asimiliran, so se zavedni Slovenci odločili, da se vključijo in kandidirajo v nemških strankah, predvsem v ljudski in socialni. S kandidaturo je uspel tudi Smrtnik. A čeprav je bil član stranke in odbornik, ni imel dovolj podpore in moči, da bi prodrli s pravico do uporabe in veljave slovenskega jezika v javni rabi. Smrtnik je nato kot kandidat in pobudnik ustanovil stranko Enotna lista. Uspeli so na volitvah in dobili dve mesti. Začela se je bitka, da bi na občinskih volitvah uvedli dvojezičnost. Kljub ostrim nasprotovanjem je Francu Smrtniku uspelo, da se je javno in legalno na občinskih uradih in sejah smelo govoriti slovensko. Kot pobudnik in dolgoletni odbornik stranke EL (Enotna lista) je ustvaril temelje za nadaljnje samostojno politično gibanja v občini, ki je doseglo svoj vrhunec s tem, ko je bil njegov sin Franc Jožef Smrtnik leta 2009 prvič izvoljen za župana občine Železna Kapla - Bela.

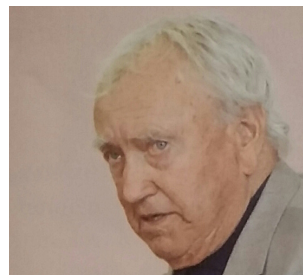
V Smrtnikov večni spomin pa bo ostalo knjižno delo Korte in Korčani, ki ga je napisala in zanj zbrala gradivo etnografka Marija Makarovič, tudi na pobudo in z materialno podporo Franca Smrtnika.

**Franc Ekar**

## Milan Žerovnik

Na koncu julija smo se poslovili od člana KO ZB Vodice Milana Žerovnika iz Zapog pri Vodica. Na pogrebu je bil navzoč tudi vojaški ataše Aleksander Krasnov z ruskega veleposlaništva v Ljubljani.

Milan je bil med drugo svetovno vojno mobiliziran v nemško vojsko in postal je ruski ujetnik. Njegova bojna pot se je začela skupaj z Rdečo armado. Sodeloval je pri osvobajanju Moldavije, Romunije in Jugoslavije od Beograda, Slavonije, sremske fronte do Prekmurja in vse do Celja. Na domačih tleh je bil hudo ranjen in je zmago nad okupatorjem dočakal v bolnišnici. V tej vojni je Milan izgubil dva svoja brata.



Ob 70. obletnici zmage nad okupatorjem je leta 2015 Milan Žerovnik dobil visoko odlikovanje predsednika Ruske federacije Vladimirja Putina, na slovesnosti na ruskem veleposlaništvu v Ljubljani mu ga je izročil vojaški ataše Mihael Glagazini. Milan Žerovnik je bil borec, veterani in velik domoljub. Spoštoval je vrednote, ki so bile izbojevane s krvjo in žrtvami, ter bil za zgled vsem nam.

**Franc Durič, predsednik KO ZB Vodice**



### dr. Maca Jogan

članica Sveta ZZB NOB Slovenije, na slovesnosti v Rodiku, občina Hrpelje - Kozina, 23. julij 2017



»Že več desetletij se sprašujem, ali se dediči in dedinje partizanskih bork in borecev ter širokega kroga aktivistk in aktivistov OF še zavedajo veličine NOB in tega, da je slovenski narod

preživel kot narod prav po zaslugi zmagovitega partizanskega boja in številnih žrtev. Ali se ta epopeja ohranja v dovolj hvaležnem in spoštljivem spominu?

Pri odgovoru na to vprašanje moramo upoštevati delitev sedmih desetletij na obdobje do leta 1990 in po tem letu; leta 1990 naj bi namreč z večstrankarskimi demokratičnimi volitvami šele prišla prava osvoboditev (izpod »suženjstva totalitarizma«). Ta nova »osvoboditev« se kaže predvsem v tem, da že več kot četrt stoletja divja na Slovenskem pravi protipartizanski vihar, ki ima vedno hujšo rušilno moč. V imenu boja zoper »komunizem/totalitarizem« se brezobzirno in sistematično na simbolni in materialni ravni uničuje humana dediščina upora zoper okupatorje, krnijo se socialne pravice, ki so bile priborjene (pod geslom: Za svobodo in kruh!) in uresničene v zgodnjem socializmu; po osamosvojitvi so bila odpravljena imena šol, ulic, vojašnic, ki so kakor koli povezana z NOB; simbol (rdeča zvezda), ki je spremljal trpeče in boreče se za svobodo, je preganjan in izenačevan s totalitarizmom ...

V novjšem času se vedno pogosteje pojavljajo oznake, da naj bi šlo za »tako imenovani NOB«, srečujemo trditve, da je govor o NOB mit, da gre torej za izmišljotino, plod »politične ideologije«, za »privid preteklosti«. Ko bi šlo le za privide, potem tega spomenika nikoli ne bi bilo! In Vinko Möderndorfer ne bi s pesmijo opozarjal, kaj je treba vedeti:

treba je vedeti / in nikoli pozabiti, / da so nekateri zmrzovali / pod smrekami / žrli korenice / in s svojimi telesi greli / puškine cevi / / / treba je vedeti / da so nekateri drugi / metali karte v toplih kasarnah / se ovijali v volnene šale / ko so odhajali na svoje / krvoločne pohode / za tujce / za boga / in zoper brate.«



### Milan Gorjanc

član predsedstva ZZB NOB Slovenije, na slovesnosti v spomin na poboj talcev, Babno Polje, 29. julij 2017



»Pred dnevi so v Ljubljani odkrili betonsko gmoto, vredno 1,3 milijona evrov, ki naj bi nas opominjala na spravo. Predsednik države je s tem priznal, da smo še daleč od sprave. Bili smo že spravljani. Moji vrstniki, katerih starši so bili okupatorjevi sodelavci, so se šolali in živeli enako kot jaz in drugi vrstniki iz partizanskih družin. Razlika med nami je bila samo v tem, da mi nismo dobivali paketov iz Amerike, ker so naši starši gradili porušeno domovino, njihovi strici pa so pred gnecom ljudstva in zaslužno kaznijo izdaje in služenja okupatorju pobegnili čez lužo. Celo oni, ki so nosili puške v službi okupatorja, so zastonj študirali, hodili k maši in postali celo sodniki, vmes pa ovajali oblasti (udbi) svoje sodelavce in prijatelje. Izdaja je bila njih večna usoda in še danes izdajajo. Izdajajo slovenski narod, saj ga v imenu nekakšne sprave razdvajajo. Po njihovi zaslugi smo danes bolj sprti, kot smo bili pred vojno. Spravo so na plan potegnili, da bi oprali svoje grehe. Če bi jim bilo res do sprave, bi to storili že ob spravnih maši pod Krenom v Kočevskem rogu. Zatrjujejo, da bo sprava postala od »besede meso«, ko bomo nasledniki partizanov priznali greh očetov in se opravičili domobranski strani. Nadškof Zore je ob odkritju spomenika dejal, da je treba povedati, da vsi sodelavci okupatorja niso bili izdajalci.

Po mednarodnih konvencijah morata v službi okupatorja ostati samo policija in uprava. In orožniki so ostali, vendar so sodelovali z OF. Že v decembru leta 1941 so Italijani celotno policijo očistili Slovencev, glavne organizatorje pa drastično kaznovali, enega so celo obesili, vse pa so napodili iz službe, ostali so samo izdajalci, kot je bil krvnik Hacin. Obveza, moralna in kanonska, duhovnikov pa je bila, da ostanejo z ljudstvom. Tako je babnopoljski župnik Črnugelj prosil Italijane, da vsaj prizanesejo otrokom, ženam in starcem, v tem je uspel. Tudi župnik iz Drag Franc Lončar je dan poprej zaščitil otroke in ženske, da jih Italijani niso odpeljali v internacijo. Neprecenljiv je tudi prispevek takratnega osilniškega župnika Franca Fistra, ki je spodbujal vaške fante, da se pridružijo partizanom.«

Po mednarodnih konvencijah morata v službi okupatorja ostati samo policija in uprava. In orožniki so ostali, vendar so sodelovali z OF. Že v decembru leta 1941 so Italijani celotno policijo očistili Slovencev, glavne organizatorje pa drastično kaznovali, enega so celo obesili, vse pa so napodili iz službe, ostali so samo izdajalci, kot je bil krvnik Hacin. Obveza, moralna in kanonska, duhovnikov pa je bila, da ostanejo z ljudstvom. Tako je babnopoljski župnik Črnugelj prosil Italijane, da vsaj prizanesejo otrokom, ženam in starcem, v tem je uspel. Tudi župnik iz Drag Franc Lončar je dan poprej zaščitil otroke in ženske, da jih Italijani niso odpeljali v internacijo. Neprecenljiv je tudi prispevek takratnega osilniškega župnika Franca Fistra, ki je spodbujal vaške fante, da se pridružijo partizanom.«



### dr. Matjaž Kmecl

podpredsednik ZZB NOB, na slovesnosti ob obletnici zadnjega boja Lackove čete, Ptuj, 8. avgust 2017



»Torej naj bi bili za obstoj slovenskega naroda najbolj nevarni takšni možje, kot je bil Lacko, kot so bili Šarh in njegovi, ali tistih več tisoč talcev, ki so jih samo na Štajerskem pobili ne

krive ne dolžne, tistih sto frankolovskih obešencev, tisti štajerski duhovniki, ki so jih ustaši zaklali v Jasenovcu, ali pa njihov lavantinski, mariborski škof, ki je ves čas hitlerjevske okupacije ostajal v hišnem priporu, saj bi drugače umazal spomin na svojega prednika Antona Martina Slomška, enega največjih Slovencev, in nešteto drugih naših ljudi, ki so takrat vedeli, kaj so poštenje, čast in zvestoba – in so ostali pokončni tudi za ceno življenj in najbolj bridkega trpljenja! Ko človek posluša in bere te 'novozgodovinske' izume in iznajdbe, se mu pamet bojuje z bruhanjem. Ko pa jih ti ljudje še razglašajo za zgodovinske temelje naše demokracije, si ne moremo kaj, da ne bi vodstvu našega parlamenta predlagali, naj vsaj za nekatere 'poslance slovenskega naroda' uvede dopolnilno izobraževanje – da ne bi vsem nam delali prevelike sramote.

Ali si ljudje, ki so za našo pravico do obstanka, za našo svobodo, celo za državo, ki jo imamo, žrtvovali največ, kar ima vsakdo med nami, to je lastno življenje – ali si res zaslužijo vse to nedoraslo, neetično, z agitpropovščino in všečnostjo gospodarjem napumpano obkladanje? Vsi, ki danes s spoštovanjem govorimo o NOB, OF in vrednotah, o generaciji, ki si je takrat upala, čeprav je bila skrajno nesrečna, naloženi sta ji bili obe svetovni vojni in nenehna skrb za obstanek, ne govorimo s spoštovanjem zato, da bi bili všečni in dopadljivi komur koli, še najmanj polituradnikom, nabasanim s samopomembnostjo oblasti in moči. Ti časi so minili. Taki so organizacija že zdavnaj zapustili in je zdaj čista. V njej pa ostajamo samo tisti, ki nam je vseljidski upor NOB ena največjih zgodovinskih vrednot našega ljudstva, našega naroda. Nekaj takega, kot je umnemu kmetu najboljši gozd, ki ga bo obvaroval za hude čase in morebitne ujme, kadar ga bodo in če ga bodo stisnile za vrat.«





## Boštjan Žekš

svetovalec predsednika republike, *na slovesnosti na Ogenjci*, 30. julija 2017



»Prav je, da se redno spominjamo tega dogodka, še posebno pa ob bolj okroglih obletnicah. Ne le zaradi njegove dramatične narave, ampak zato, ker ponazarja celotno slovensko odporniško

gibanje v drugi svetovni vojni. To spominjanje je posebno pomembno v teh časih, ko izgubljamemo merila za to, kaj je prav in kaj ni, kaj je pomembno in kaj ne. Toda tudi v tem obdobju relativizacije, ko skušamo vse napake in napačne odločitve razumeti in skušamo iz tega sklepati, da smo oziroma smo bili vsi enaki, saj smo bili v napake na neki način prisiljeni, moramo ohraniti osnovna etična merila, po katerih je odpor proti premočnemu sovražniku nekaj pozitivnega, kolaboracija s sovražnikom in izdaja pa sta nekaj slabega ali celo greh in zločin.

Tudi dogodka na Ogenjci lahko relativiziramo. Saj bi se lahko predali in bi najbrž tako ali drugače preživeli. Saj je bil morda celoten odpor slovenskega naroda odveč, mirno bi lahko sklonili glave in se podredili okupatorju. Ta je sicer načrtoval uničenje slovenskega naroda, toda najbrž bi do konca vojne, ki bi jo bili in dobili drugi brez naše pomoči, nekako preživeli. Toda tudi če bi se to zgodilo, bi mi izgubili svoj narodni ponos in narod brez ponosa ni sposoben za velike dosežke in ni sposoben priti do svoje države. Zato se moramo zavedati, da stoje temelji naše države tudi tu na Ogenjci.

Iz tega mora slediti tudi naš pogled na spravo. Da smo postavili v Ljubljani spomenik vsem žrtvam vojn, je prav. Vse žrtve so naše žrtve in vse žrtve obžalujemo. To pa ne pomeni, da so bila dejanja teh žrtev enakovredna in enako dobra ali enako slaba. Oceno teh dejanj moramo prepustiti zgodovini in zgodovinarjem, sami pa se moramo spravno in tolerantno obnašati in se izogibati poudarjanju neprimernih in enostranskih pogledov. Ena od takih po mojem mnenju neprimernih izjav v zadnjem času je nedvomno tista, da so se partizani zatekali v varno zavetje gozdov in prepuščali prebivalstvo okupatorju. Ogenjca nedvomno ni bila varno zavetje.«

**Vsi govori so v celoti objavljeni na spletni strani [www.svobodanabeseda.si](http://www.svobodanabeseda.si)**



## Miha Butara

častni predsednik Zveze slovenskih častnikov, *na slovesnosti na Žlanu v Bohinju*, 12. avgust 2017



»Povzročiteljem takratne izdajalske kolaboracije naših ljudi z Italijani in Nemci in njihovim dedičem, današnjim podrepnikom, ki bi jo radi na vse načine opravičili in prikazali v pozitivni

luči ter jo na različne načine opravičili, bi rad dejal le, naj se ne igrajo z ognjem in resnico. V poduk naj slišijo besede enega izmed izjemno spoštovanih cerkvenih dostojanstvenikov tistega časa, med narodom izjemno priljubljenega in spoštovanega duhovnika in pisatelja Frana Saleska Finžgarja, ko je dejal, da je kolaboracija velik črni madež, »Rajši so sprejeli orožje, obleko in denar od okupatorjev za boj zoper brate Slovence. To je v slovenski zgodovini najbridkejši črni madež, ki ga noben izgovor ne more izbrisati. Razumljivo je trdno krščansko prepričanje, razumljiva kapitalistična usmerjenost, nerazumljiva in po vesoljnem svetu obsojena pa je drznost, da sežeš po orožju smrtnega narodnega sovražnika za boj zoper svoje brate. To je bolečina vseh bolečin.«

Očitno smo obsojeni na kolaborante, izdajalce slovenstva v našem narodu. Takšne ljudi smo imeli med nami skozi vso našo zgodovino, to so bili že zagrizeni germanofili v Avstro-Ogrski, italijanski podrepniki med obema vojnama v Italiji in v Ljubljanski pokrajini do danes. In s takšnimi se srečujemo tudi v današnjem času.

Danes se srečujemo z novodobnimi oblikami kolaboracije, ko politiki in gospodarstveniki, tajkuni vseh vrst razprodajajo skupno lastnino tujcem, ko dediči domobranstva ustvarjajo sistematične razprtije in s tujci razprodajajo slovenske lastnine, ko strankarski časopisi objavljajo laži, neresnice in potvarjajo znana dejstva. Trosijo laži, spreminjajo zgodovino, klevetajo, blatijo in žalijo vsepovprek, ne da bi zaradi tega kakor koli odgovarjali. Če je to demokracija, je ne sprejemem – to je to lažna demokracija, za takšno se tudi v času osamosvajanja leta 1991 nismo bojevali. Pričakovali smo lepše in boljše življenje za vse. Na žalost so nas že kmalu zatem izdali nekateri takratni voditelji, v katere smo povsem zaupali.«



## Marjan Šarec

župan Kamnika, *na slovesnosti ob ustanovitvi Šlandrove brigade, Šipek nad Lukovico*, 6. avgust 2017



»Vojna ni prijetna. V vojni se ne najde nič lepega. V vojni imajo korist samo vojni dobičkarji, pa še tistim ta denar nič ne pomaga, kajti kazen pride prej ali slej. V vojni šteje samo lju-

bezen do svojega naroda, a ne tako, da zaničujemo druge narode in jih imamo za manj vredne. Slovenci nismo nikoli napadali. Slovenci smo bili vedno iskreni in ljubezni do svojega naroda. In ko se je vojna končala, smo se morali soočiti tudi s krutimi povojnimi dejstvi. Zgodili so se tudi poboji, zločini brez sojenja in tega nihče ne zanika. A danes, po toliko letih, ne moremo obremenjevati mlade generacije s tem. Leta 1991 bi morali s tem končati.

Veliko se danes govori tudi o spravi. Sprava ne more biti vsiljena od zgoraj, sprava se je že zgodila v našem narodu. Naši ljudje med seboj niso sprti zaradi samih sebe. Med seboj so sprti zaradi politike, ki spretno izkorišča medvojna in povojna dejstva za to, da neti sovražstvo. Da neti slabo voljo. Da polarizira narod. Spravo smo že dosegli, kajti sprava se lahko doseže samo med dvema, ki sta sprta. Kdor ima otroka, ve, da kadar se spreta, tudi sama najdetata pot do prijateljstva. Težava nastane, ko skušamo starši urejati njune spore in včasih naredimo več škode kot koristi. In tako je tudi z ljudmi. Koliko hčera in sinov, potomcev domobrancev, je danes poročenih med seboj in znajo živeti skupaj! Mi pa s to kvazispravo in kvazispomeniki, ki niso ne estetski in ne postavljeni na prostor, kamor sodijo, skušamo dosežati neko kvazispravo.

Živimo v medsebojni slogi in priznajmo, da ni bilo vse lepo. Časa za nazaj se ne da popraviti. Mrtve je treba pokopati, a ne z ustaškimi simboli in gesli oziroma tistim, kar potvarja zgodovino, dviguje domobranstvo, ustaštvo, četništvo in ideje, ki so težile k uničenju drugih, ne nazadnje tudi lastnega naroda. Slovenski narod je velik narod, ima veliko potenciala. In ne nazadnje imamo svojo državo. Dolga leta smo bili zatirani, danes nismo več. Ne nasedajmo in ne dovolimo, da z nami manipulirajo tisti, ki so že predolgo v slovenski politiki. Zato je čas za nove generacije.«



## 90 let Marjan Jensterle

// PIŠE: Milan Rejc, KO ZB NOB Bled

Sredi aprila, natančneje 19. aprila, je naš član Marjan Jensterle praznoval 90 let. Do 27. aprila letos je bil predsednik nadzornega odbora KO ZB NOB Bled, zdaj pa je član upravnega odbora krajevne organizacije. Marjan Jensterle izhaja iz Gorij, iz družine enajstih otrok, sam je bil drugi po starosti. Drugo svetovno vojno je dočakal star 14 let. Mladi fantje so se po kapitulaciji Italije kmalu pridružili partizanom. Marjan Jensterle se je s še štirimi vrstniki leta 1944 pridružil mobilizacijskemu odboru, nato pa kmalu 4. bataljonu Prešernove brigade. Izvajali so mobilizacijo po Bohinju.

Nato je odšel v Soško brigado, ki se je po boju v Trnovskem gozdu preimenovala v Bazoviško brigado. V tej brigadi je bil tudi bataljon Čerkezov. Komandanti so bili mladi fantje, povprečno so šteli dobrih dvajset let. Ob nemškem napadu so se umaknili v vas Labine, kjer je bil Marjan ujet. Imel je srečo, da ga Nemci niso ustrelili. V ujetništvu je bil mulovodec, vodil je mulo, ki so jo klicali Mussolini. Nosila je akumulatorje za radijsko postajo. Nato so ga Nemci pripeljali v Ljubljano in ga predali domobrancem, ki so bili zelo nasilni, tako da ga je pred njimi branil celo nemški oficir, saj je bil Marjan še mladoleten.

Odpeljali so ga v Begunje na zaslišanje, nato pa v taborišče v Avstriji. Ko so jih osvobodili Američani, je Marjan takoj odšel v Škofjo Loko, v jugoslovansko vojsko.

Leta 1948 je nadaljeval šolanje, najprej je delal v Železarni Jesenice, nato pa na okraju do leta 1951, ko so okraj ukinili. Nato je na cestni upravi vodil upravo za promet (urejali so lokalne ceste). Leta 1958 pa je Marjan Jensterle postal upravnik reševalne postaje v Radovljici, kjer je delal do 1964. Vmes je dokončal srednjo prometno šolo in dosegel visoko kvalifikacijo. Potem je bil pri Transturistu od leta 1964 šef avtobusne postaje. Vedno je vztrajal pri poštenih odnosih, imel pa je dolg jezik, kar ga je kar prevečkrat teplo. Sedem let je bil zasebni avtoprevoznik. Že takrat so organizirali Združenje šoferjev in avtomehanicov. V tem poslu so bile tedaj plače slabe, zato je od leta 1972 delal na Komunalni. S politikom se ni želel preveč ukvarjati, ker mu marsikaj ni bilo všeč.

Ženo Miro je spoznal na okraju, kjer sta bila skupaj v službi. Imata dva otroke, razveseljujejo ju štirje vnuki in dva pravnučka. Pravi, da je bilo včasih materialnih dobrin po kapljicah, pa so bili ljudje veseli in zadovoljni. Zdaj ko je vsega dovolj, smo pa vsi skregani.

Bolijo ga neresnice o povojnih pobjah, saj številni želijo vso krivdo in odgovornost naprtiti mladi povojni oblasti na Slovenskem, kritike in zanikanje zaslug NOB, sprevrčanje resnice. Meni še, da ni bilo prav, da smo v ZB NOB 25 let molčali, ko se je partizansko gibanje blatilo in omalovaževalo, danes pa imamo zaradi tega težave. Upanje polaga v pomladitev vrst v Zvezi borcev. Organizacija se mora osvežiti in delovati bolj aktivno, meni. Prepričan pa je tudi, da imajo krajevne organizacije ZB premalo denarja.



## 90 let Franjo Marošek

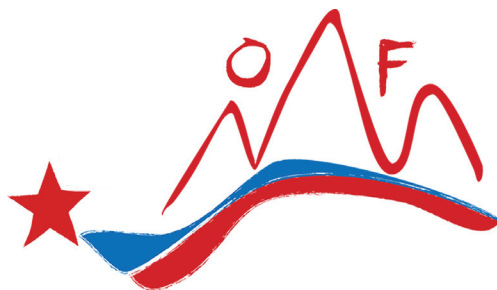
// PIŠE: Viktor Jager

Spomladi je svoj 90. rojstni dan praznoval Franjo Marošek, še en član Krajevne organizacije ZB za vrednote NOB Vitanje. Je tudi častni predsednik Območnega združenja ZZB Slovenske Konjice in častni občan Občine Vitanje.

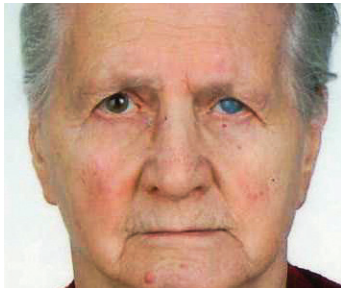
Rodil se je 27. marca 1929 v Loki nad Dobrno, osnovno šolo je obiskoval v Dobrni, najprej slovensko, po okupaciji pa nemško. Marca leta 1943 so ga vpoklicali v nemško vojsko, a ker je bil preslaboten, so njegov vpoklic preložili za tri mesece. Ob naslednjem vpoklicu pa je že našel zvezo in vstopil v Tomšičevo brigado. Iz Zgornje Ponikve so prek Paškega Kozjaka odšli na Pohorje, kjer se je pridružil 14. diviziji in tam spoznal komandanta Ivana Kovačiča-Efenko. Na začetku marca leta 1945 pa je postal borec 3. brigade VDV in bil kmalu imenovan za komandirja oddelka v drugi četi 3. bataljona VDV.

Po vojni je še nekaj časa ostal v vojaški službi, nato pa se je odločil za učiteljski poklic in opravil šolanje v Mariboru. Najprej je služboval v Osnovni šoli Polzela, nato je prevzel mesto upravnika dijaškega doma v Šmarju pri Jelšah. Pozneje pa je odšel v Mladinski dom Mihe Pintarja na Dobrni. Leta 1961 se je zaposlil v Osnovni šoli Vitanje, kjer je pozneje postal ravnatelj in s tega mesta odšel v pokoj.

Franjo Marošek je bil zelo družbeno in politično aktiven v občini Slovenske Konjice, v Zvezi borcev, vodil je brigadni odbor 3. VDV-brigade. Napisal je vrsto člankov in knjig, zadnja, ki jo je izdal, nosi naslov *Po Čerenu v 14. divizijo*. Zdaj Franjo biva v domu starostnikov Špesov dom v Vojniku.







90 let  
**Pavla  
Kozikar**

// PIŠE: Viktor Jager

Pavla Kozikar se je rodila 26. decembra 1926 na Paškem Kozjaku, kjer je obiskovala osnovno šolo. Kot zavedno slovensko dekle jo je tam doletela druga svetovna vojna. Za-

radi svoje naravne lege so bili na Paškem Kozjaku ves čas prisotni partizani, v vse to dogajanje pa se je vključevala tudi mlada Pavla. Na začetku je nosila pošto in doma pomagala pri pranju obleke za partizane. V njihovi hiši je bil štab brigade, zato je bila vedno polna partizanov, saj so jim domačini izdatno pomagali. Pavlin brat je pomagal bolničarjem pri sprejemu in namestitvi ranjencev, saj je bila v bližini njihove domačije skrita bolnišnica. Zaradi zanimive lege so se pri njih pogosto ustavljali tudi Nemci in pozneje ustaši. Sama pravi, da je bilo najhuje pred prihodom 14. divizije na Štajersko.

A preživela je vojno, se po njej poročila, dobila otroke in se z možem preselila v Ljubnico, kjer sta kmetovala. Danes zanjo skrbi hči.



90 let  
**Danijel  
Lovišček -  
Danilo**

// PIŠE: Grozdana Kalan

Danijel Lovišček - Danilo, upokojeni podpolkovnik nekdanje JLA, je letos avgusta praznoval devetdesetletnico. Rodil se je 17. avgusta 1927 kot tretji od štirih otrok zavednima Slovencema na goriškem območju, v vasi Ajba pri Kanalu na takratnem okupiranem ozemlju. Obiskovati je moral italijansko osnovno šolo v Kanalu. Ker očetova plača ni zadoščala za številno družino, si je moral Danijel že kot šolar kakšno liro zaslužiti sam z različnim delom. Kot 15-letni fant se je zaposlil v Kanalu, ob kapitulaciji Italije in vseljidski vstaji na Primor-

skem pa se je, star le 16 let, odločil za vstop v partizanske vrste. Oče Jožef ga je z vozom odpeljal v Kramberško, kjer se je kot kurir pridružil drugim nabornikom Soške brigade in dobil ilegalno ime Vlado.

Soška brigada je pozneje dobila ime 17. SNOB Simona Gregorčiča, se preoblikovala in preimenovala in postala XXX. divizija v sestavi IX. korpusa. Po vojni je bila brigada, v kateri se je Danijel bojeval, odlikovana z redom zaslug za narod in z redom bratstva in enotnosti. Tudi Danijel je dobil kar nekaj odlikovanj: 6 redov in medaljo. Še pred koncem vojne, novembra leta 1944, je bila ustanovljena Vojaška akademija DFJ v Beogradu. Danijel je bil v tistem času v vasi Predmeja, ko je prišlo obvestilo, da iščejo kandidate za Vojaško akademijo. Kot vodnik zaščitne čete se je odločil, da se bo pridružil redkim izbrancem. Vojaško akademijo je uspešno končal in prvo službo dobil kot zastavnik podporočnik v Pivki, kjer je deloval vse do leta 1956, ko je bil premeščen v vojno okrožje v Ljubljani. Pred upokojitvijo je služboval v raznih službah v okviru JLA, nazadnje kot kadrovik v štabu divizije v Ljubljani. Kljub visokim letom še vedno zna skupaj s svojimi bližnjimi uživati v vsakodnevnih preprostih druženjih.

## VABILA

### Vojsko:

ZB NOB Idrija - Cerčno, Odbor društva vojnih invalidov Nova Gorica v sodelovanju s Planinskim društvom Idrija in z Območnim združenjem veterancev vojne za Slovenijo Idrija - Cerčno vabijo na 34. pohod po poteh prenos ranjencev, srečanje osebja, ranjencev in prijateljev SVPB Pavle in Franje s Primorskega in Gorenjskega na Notranjsko, ki bo v **soboto, 26. avgusta**. Pohodniki bodo krenili na pot z Želina **ob 6.30**, iz Zadloga **ob 6. uri** in iz Tihe doline pri Predmeji **ob 8. uri**. Spominske slovesnosti bodo **ob 11. uri** na Hudem polju, **ob 13.30** na Vojščici in **ob 15.30** na Vojskem s sprejemom pohodnikov in sklepno prireditvijo na Vojskem.

Posebni avtobusni prevozi bodo z AP Idrija: 6.00 Idrija-Želin, 10.00 Idrija-Hudo Polje, 13.30 Idrija-Vojsko-Vojščica, ob 17. uri oziroma po dogovoru bodo odhodi avtobusov Vojsko-Idrija-Želin in Vojsko-Idrija-Črni Vrh.

**Laško, Šentrupert:** Občina Laško, ZZZB za vrednote NOB Laško in KS Laško vabijo na spominsko slovesnost ob 76 - letnici zadnjega boja Celjske čete. Prireditev bo v Šentrupertu pri Laškem **v nedeljo, 27. avgusta, ob 11. uri** pri spominskem obeležju v bližini cerkve. Slavnostni govornik bo Tit Turnšek, predsednik ZZZB NOB Slovenije.

### Uskovnica/Pokljuka:

Odbor Jeseniško-Bohinjskega odreda, Združenje borcev za vrednote NOB Jesenice in Radovljica ter Krajevne organizacije Bohinja vabijo na proslavo v spomin na ustanovitev Jeseniško-bohinjskega odreda, ki bo **v soboto, 2. septembra, ob 11. uri** na Uskovnici na Pokljuki.

### Železniki:

Občina Železniki, borci gorenjskih partizanskih enot, ZZZB za vrednote NOB Škofja Loka in Občin-

ska organizacija ZB za vrednote NOB Železniki vabijo na srečanje borcev gorenjskih partizanskih enot ter vseh članov in prijateljev Združenja borcev za vrednote NOB, ki bo **v nedeljo, 3. septembra, ob 11. uri** na Puču (pri Potočnikovih) v Martinj Vrh. Slavnostni govornik bo Viktor Žakelj. V kulturnem programu bodo sodelovali KUD France Koblar, MePZ Domel, orgličar France Čufar in harmonikar Gašper Jelenc iz Davče.

### Metlika:

Občina Metlika, Odbor domicilnih enot belokranjskih občin in Območni odbor ZZZB NOB Metlika vabijo na 58. srečanje borcev domicilnih enot in krajanov Bele krajine, ki bo **v nedeljo, 3. septembra, ob 11. uri** na letališču Prilozje pri Metliki. Slavnostni govornik bo Tit Turnšek, predsednik ZZZB NOB Slovenije. V kulturnem programu bodo nastopili Partizanski pevski zbor, ki je član domicilnih enot, godba občine Metlika, recitatorji in člani belokranjskih folklornih društev.

Iz Ljubljane je predviden prevoz z avtobusom z odhodom ob 8.30 izpred dvorane Tivoli. Prijave zbira Mestni odbor ZZB na telefonski številki 01/432-52-41.

### Trebelno:

Združenje borcev za vrednote NOB Trebnje, Občinska organizacija borcev za vrednote NOB Mokronog - Trebelno, Skupnost Gubčeve brigade, Skupnost 12. SNOUB in Občina Mokronog - Trebelno vabijo na spominsko slovesnost v počastitev 75. obletnice ustanovitve Gubčeve brigade, 74. obletnice ustanovitve 12. SNOUB (Slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade) in 76. obletnice ustanovitve Mokronoške čete, ki bo **v soboto, 9. septembra, ob 11. uri** pri Lovskem domu na Trebelnem. Slavnostni govornik bo Milan Gorjanc, član predsedstva ZZB NOB Slovenije.

### Taborišče Kampor - otok Rab:

Koordinacijski odbor žrtev vojnega nasilja pri ZZB za vrednote NOB Slovenije, Taboriščni odbor Rab - Gonars in ZB za vrednote NOB Kočevje v sodelovanju z občino Rab pripravljajo spominsko slovesnost ob 74. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča Kampor. Slovesnost s kulturnim programom bo **9. septembra 2017 ob 16. uri** na pokopališču žrtev taborišča v spominskem parku v Kamporju.

Organiziran odhod z avtobusom bo iz Kočevja in Ljubljane. Informacije na telefonskih številkah 041 408 231 (Janez Maršič) in 041 953 065 (Jože Oberstar).

### Portorož:

Taboriščni odbor Ravensbrück - Auschwitz pri ZZB za vrednote NOB Slovenije pripravlja vsakoletno tradicionalno, tokrat 56. vseslovensko srečanje nekdanjih internirank, internirancev, političnih zapornic, zapornikov in ukradenih otrok nekdanjih nacifašističnih taborišč in zaporov, izgnancev, njihovih svojcev in prijateljev. Srečanje bo **od sobote, 9. septembra, do ponedeljka, 11. septembra**, v hotelih Life Class (Slovenija, Riviera) v Portorožu. Osrednja proslava bo **v nedeljo, 10. septembra, ob 11. uri** v Kongresnem centru dvorane Colombo Hotela Slovenija v Portorožu. Slavnostni govornik bo predsednik države Borut Pahor.

### Cerklje na Gorenjskem:

ZZB NOB Kranj in ZB Cerklje na Gorenjskem vabita **v soboto, 9. septembra, ob 11. uri** na spominsko slovesnost ob 75. obletnici napada na 2. grupo odredov in v spomin na padle borce 2. grupe odredov ter domačine v avgustu leta 1942. Spominska slovesnost bo na planini Jezerca pod Krvavcem pri osrednjem spomeniku NOB. **Ob tem bodo organizirali pohod** po Poti spomina in tovarštva in 2. grupe odredov z Bča preko Davovca na planino Jezerca. Zbirno mesto bo **ob 8. uri** na Bču pred Štefanjo goro, 500 metrov nad postajo gondolske žičnice za Krvavec.

### Ljubljana, Golo:

MO ZZB Ljubljana vabi na spominsko prireditev ob 75. obletnici ustanovitve I. SNUB Tone Tomšič Ljubo Šerčer ter drugih partizanskih enot in brigad na območju Mokrca in Krma. Prireditev pod geslom »Mi pa nismo se in se ne bomo uklonili« bo **v soboto, 9. septembra, ob 11. uri** na Golem pri Gasilskem domu. Slavnostni govornik bo zgodovinar dr. Martin Premk. Odhod avtobusov izpred dvorane Tivoli bo ob 9.30, prijave sprejemajo na telefonski številki: 01/432 52 41.

### Radlje ob Dravi:

ZZB za vrednote NOB Radlje ob Dravi, krajevna organizacije borcev za vrednote NOB Radlje ob Dravi, Vuhred in Remšnik vabijo na prireditev z naslovom Popoldan partizanskih pesmi, ki bo v dvorani Hostla v Radljah ob Dravi **v soboto, 9. septembra, ob 17. uri**. Partizanske pesmi bodo izvajali: Moški pevski zbor Radlje ob Dravi, Dekliški pevski zbor Remšnik, Cerkveni pevski zbor Vuhred, Moški pevski zbor KUD Stane Sever Ribnica na Pohorju, Moški pevski zbor KUD Lehen, Ženski pevski zbor Klasje Muta, Milena Končnik in Upokojenski pevski zbor Dravograd. Vstopnine ni!

### Planina Kuhinja pod Krnom:

Krajevna organizacija ZB za vrednote NOB Kobarid, Planinsko društvo Kobarid in Združenje za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin vabijo na srečanje borcev in planincev v spomin na partizanske boje v Krnskem pogorju. Srečanje s kulturnim programom bo **v nedeljo, 10. septembra, ob 11. uri** pri planinski koči na planini Kuhinja pod Krnom. Slavnostni govornik bo zgodovinar dr. Jože Pirjevec. Informacije: Vojko Hobič, 040/234-051.

### Logatec:

ZZB za vrednote NOB Logatec vabi **v nedeljo, 10. septembra, ob 11. uri** na proslavo ob 74. obletnici ustanovitve Logaškega partizanskega bataljona. Proslava s kulturnim programom bo v Gostilni pri Kramarju, Tržaška cesta 14 v Dolnjem Logatcu. Prireditev sofinancira Občina Logatec.

### Ljubljana, Cerje:

KO ZZB za vrednote NOB Savsko naselje v Ljubljani vabi na izlet na Cerje, ki bo **v četrtek, 14. septembra**, z odhodom **ob 8. uri** izpred trgovine v Ulici Luize Pesjakove. Prvi postanek z okrepčilom bo v Opatjem selu, nato bodo obisk in voden ogled Cerja ter polaganje venca k spomeniku. Sledila bosta kosilo in vrnitev domov. Prijave bodo sprejemali **v ponedeljek, 28. avgusta, in v ponedeljek, 4. septembra, med 10. in 12. uro** v pisarni v Belokranjski 6, prvo nadstropje.

### Lenart:

ZZB za vrednote Lenart vabi na okroglo mizo z naslovom NOB in kolaboracija, ki bo potekala **v petek, 19. septembra, ob 18. uri** v večnamenski

ski dvorani knjižnice Lenart. Sodelovali bodo poslanci različnih političnih strank, med njimi Dragan Matič (SMC) in evropska poslanka Tanja Fajon. Pogovor bo vodila Darinka Čobec.

### Becleetova jama

#### v Zagradu pri Otočcu:

Združenje borcev za vrednote NOB Novo mesto in KO ZB Otočec vabita na spominsko slovesnost v čast narodnega heroja Vinka Paderšiča in njegovih tovarišev, aktivistov OF, ki so pred 75 leti padli kot žrtve izdaje pod okupatorjevimi streli. Spomnili se bomo tudi talcev, ki so jih Italijani ustrelili, da bi maščevali smrt vojaka, ki je padel med obleganjem Becleetove jame. Slovesnost bo **v soboto, 23. septembra 2017, ob 11. uri** pred Becleetovo jamo v Zagradu pri Otočcu. Slavnostna govornica bo Marjeta Bregar, kustosinja Oddelka za novejšo zgodovino v Dolenjskem muzeju Novo mesto.

### Nova Gorica:

Ob obletnici priključitve Primorske bo osrednja prireditev potekala **v petek, 15. septembra, ob 20. uri** na travniku pred stavbo Mestne občine Nova Gorica. Nastopili bodo Mešani pevski zbor Reunion, Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič, Orkester Slovenske vojske, Glasbena skupina Ana Pupedan, pevec in igravec Iztok Mlakar, glasbenik Marko Hatlak in igralci, člani Stalnega slovenskega gledališča iz Trsta. Slavnostni govornik bo predsednik Državnega sveta Mitja Bervar.

Ves dan pa bo potekal tudi spremljevalni program, ko se bodo zbrali mladi brigadirji, od 17. ure dalje pa bo na Bevkovem trgu potekal glasbeni program z nastopom Tržaškega partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažič in Združenih moških pevskih zborov Goriške s programom partizanskih in domoljubnih pesmi. Na voljo bodo številne stojnice s pestro lokalno ponudbo.

### Popravek

V zadnji številki Svobodne besede sta se nam pripetili dve neljubi napaki. Na strani 18 smo pri članku Partizanski sestanek na žagi v Spodnji Luši pomotoma zapisali napačnega avtorja. Besedilo in fotografijo je prispevala Mira Hladnik. Na straneh 20 in 21 pa je v prispevku z naslovom Spominska obeležja NOB so indikator družbene interesa do partizanstva pri objavi fotografij spomenikov pomotoma izpadel Miran Hladnik kot avtor obeh fotografij. Obema avtorjema in bralcem se opravičujemo.

### Uredništvo





Srečanje na slovesnosti na Šipku (z leve): Stanislav Simšič, borec Dolomitskega odreda, Marjan Šarec, župan Kamnika, Franc Sever Franta, tedanji komandant operativnega štaba Šlandrove brigade in Lado Sluga, predsednik KO ZB Zadobrova Sneberje. (Foto: Ladislav Zupančič)



Predsednik ZZB NOB Jesenice dr. Aleksander Klinar je Albin Repinc podelili zlato plaketo ZZB NOB Slovenije za ohranjanje zgodovinske resnice o NOB, za spoštovanje vrednot in njeno delo v borčevski organizaciji. (Foto: Janko Rabič)



Ladislav Lipič, predsednik Zveze vojnih veteranov Slovenije in general Lado Kocjan, ki je 16. avgusta praznoval svoj 92. rojstni dan. (Foto: Daniel Divjak)

**SVOBODNA**  
B E S E D A

[www.svobodnabeseda.si](http://www.svobodnabeseda.si)

**Naročam revijo SVOBODNA BESEDA** Izpolnjeno naročilnico pošljite na naslov:  
ZZB za vrednote NOB Slovenije  
Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana

Ime in priimek: \_\_\_\_\_

Kraj, ulica, poštna številka: \_\_\_\_\_

Telefonska številka: \_\_\_\_\_

Naročnino bom plačeval(a): (odgovor označite)

četrtletno 9 €,  letno 36 €. Podpis: \_\_\_\_\_

NAROČILNICA

							POSUŠENA TRAVA DRUGE KOŠNJE	GESLO	NAJVEČJI KITAJSKI FILOZOF (ZI)	OGNJENIK NA SICILJI	NADALJE- VANJE GESLA	GRŠKI OTOK S HOMERJE- VIM GROBOM	TINE MIHELČ	IRSKI POLITIK DE VALERA (IZ ČRK: EMONA)	VNUKINJA		
							IZGUBA VIDA										
							NAVDUŠE- NEC NAD GLEDALI- ŠČEM										
							LEPI MLADENIČ V GRŠKI MITOLO- GIJI						KRAVJI GLAS				
							VILER ELDA		ANTON KARINGER				ČASOVNI TERMIN				
							KRŠČAN- SKI ZAKRA- MENT		PRIMOŽ RAMOVŠ				4. RIMSKI KRALJ MARCJ				
MEMBRANA; TUDI TAPETA, STENSKA OBLOGA	PROSTOR ZA GOJENJE DREVESNIH SADIK	ORGAN ZA GIBANJE TELESA	PRITOK JEZERA TURKANA V ETIOPIJI (IZ: OOM)	VINKO OSLAK	PROSTOR S ŠOTORI MESTO V RUSJI (IZ: KROS)				POULIČNO GLASBILO								
POSLEDI- CA VPRA- ŠANJA								POULIČNA POPEVKA							JEZIK ASIRCEV	POTEZA PRI SAHU, ROSADA	
								KILOGRAM									
KONEC GESLA									TRGOVEC Z BUKVAMI TENISA- ČICA SRE- BOTNIK								
SVOD NAD ZEMLJO				SKOPIH PREBIVAL- CI UNIS PRI ŠENT- JURJU								HRV. PISA- TELJ VELI- KANOVIC					
AMERIŠKA DIVA GARDNER			UČENJE EDEN NAJBOLJ GLEDANIH FILMOV			PISATELJI- CA FATUR				IVJE							
ZANOS PRI DELU; TUDI NAŠA NEKDANJA ZNAMKA SMUČI					AM. IGR. DAMON (NI: MAST)						NEKDANJA PAPEŠKA KRONA						
DETE					VAS PRI PIVKI						NAVIHA- NEC						
LITINA ZA OSI								LETEV, LETVA					ŠTEFKA DROLC				
TEODORA NOVŠAK			DŽAMIJA V KAIRU (IZ: RAŠA)						ERISKO JEZERO ESTONSKI OPERIST (GEORG)				OČE				
SODNIK; TUDI VAŠKI POGLAVAR ŽUPAN			HEBREJ. ČRKA			VEJA ZA OBTIKANJE OBTIC							OSEBNI ZAI MEK SREDNJE- GA SPOLA			ANTON TROST	
STROKOV- NJAK ZA OCEANE						SARAJEVO											
SLOVEN. PEVSKA SKUPINA (IZ ČRK: ISTRANKA)								PLAČILO ZA PRE- NAŠANJE, NOSNINA									
								IZVAJALEC AKROBACIJ									

## Rešitve križanke pošljite do 21. septembra 2017

Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

**SVOBODNA**  
B E S E D A

Izžrebanji reševalci križanke iz  
21. številke revije Svobodna beseda:

1. France Lušina, Dražgoše 70, 4228 Železniki
2. Neli Okroglič, Anhovo 73, 5210 Deskle
3. Amalija Dragoš, Vojna vas 15/a, 8340 Črnomelj

### Rešitve križanke:

SPOVEDNIK, POKRAJINA, ILIOS, EST, NE, ČTIVO, LOTTI,  
VOLK, SAMOSPOZNAVANJE, VU, MERKUR, AARAU, KER,  
IRANKA, PA, DRENI, LOKA, VODA, POTICA, JM, RADENSKA,  
IRAK, KIT, RAFIJA, OČA, ATENE, ANALIZA, ZV, IRA, FRA, ČR,  
NUNA, ENOČEK, DEMOKRAT, ZGRADBA, SKALARKA.

Geslo: Poletna pasja vročina

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov:  
ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana, s pripisom  
»nagrada križanka«, do 21. septembra 2017.

Ime in priimek: \_\_\_\_\_

Naslov: \_\_\_\_\_

Geslo 22. številke SB:

\_\_\_\_\_